

ONSÖZ

Çalışmamın konusu Televizyon'da Bilgi Verici Programlar ve Metin Yazarlığı'dır. televizyon yayını oluşturma sürecinde gerçekleşen her türlü çalışmanın, yapısal açıdan araştırılması, televizyonun kapasitesinin tam anlamıyla ve akılcı kullanımını sağlar. Televizyon yapımcılığının her alanının bu yaklaşımla araştırılması gerektiğine olan inancım, böyle bir çalışma yapmanın nedenidir. Bu bağlamda çalışmada bilgi verici televizyon programlarının nitelikleri ve metin özellikleri araştırılmıştır.

Programların nitelikleri; televizyon yayını içerisindeki yerleri, bilgi verme işlevleri ve yapıları açısından, metin özellikleri ise bu konudaki aşamaların neler oldukları ve metin yazmadaki ölçütleri açısından ele alınmıştır.

Bu çalışmayı oluşturmak için araştırma zeminini ve gerekli koşulları sağlayan Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü sayın Doç.Dr.Fazıl TEKİN'e teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmam sırasında beni yönlendiren, değerli eleştirileriyle çalışmanın son şeklini almasını sağlayan, danışmanım, sayın Doç.Dr.Kezban GÜLLERYÜZ'e, çalışmam süresince bana değişik bakış açıları kazandıran, her türlü kaynağa ulaşmamı sağlayan sayın hocam Nurten GÖRÜN'e, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nda yaptığım incelemeler boyunca bana yardımcı olan T.R.T Televizyon Daire Başkanlığı Plan-

lama Müdür Yardımcısı sayın Nilgün ARTUN'a, yapımcı sayın Engin ATATİMUR'a ve sorularımı yanıtlayan program yapımcıları sayın Fatih ASLAN'a, sayın Bekir ERDEM'e, sayın Orhan GİZLİ'ye, sayın Alper GÜLTEKİN'e, sayın Nazmi KAL'a, sayın Ali KIRCA'ya, sayın Fikret ÖZKAYA'ya, sayın Nilgün SUNA'ya, sayın Erol YAZICI'ya, sayın Nuray YILMAZ'a, sayın Ertürk YERDEM'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
GİRİŞ	1
Çalışmanın Konusu ve Önemi	1
Amaç	7
Sınırlılıklar	8
Yöntem	9
Yazılı kaynakların incelenmesi	9
İzleme	10
Görüşmeler	10
BİLGİ VE İNSAN	12
Bilgi Nedir	12
İletişim Nedir	13
Bilginin Önemi	15
TELEVİZYON VE BİLGİ	18
İletişim Sürecinde Televizyon	18
Program Nedir	24
Televizyonun Bilgi Aktarmadaki Yeri	26

İletişim kolaylığı	28
Gerçeklik duygusu	28
İletiyi sunma olanakları	29
Zamandaşlığı	30
TELEVİZYONDA BİLGİ VERİCİ PROGRAMLAR	31
Bilgi Verici Program Nedir	35
Bilgi Verici Program Tanımı	38
Amaçlarına Göre Bilgi Verici Programlar	39
Güncel Yaşam Hakkında Bilgili Kılmayı	
Hedefleyen Programlar	39
Belgesel Bilgiyi Sunma Hedefli Programlar	42
Yol ve Yöntem Göstermeyi Hedefleyen Programlar	46
Biçimlerine Göre Bilgi Verici Programlar	47
Birden Fazla Biçimi İçeren Karma	
Programlar	48
Belgeseller	50
Olay belgeselleri	51
Durum-(konu) belgeselleri	51
Bilgi belgeselleri	52
Magazinler	53
Görüşme, Tartışma ve Oturumlar	56
Hedef Kitlelerine Göre Bilgi Verici Programlar ...	59
BİLGİ VERİCİ PROGRAMLARDA METİN	
YAZARLIĞI	61

metin Nedir	62
Senaryo Nedir	63
Bilgi Verici Programlarda Metin	63
Yaratıcılık	64
Araştırma duyarlılığı	65
Araç bilgisi.....	65
Bilgi Verici Programların Metin Yazımında	
Konuya İlişkin Ölçütler	65
Konu Seçimi	65
Konuyu Tanımlamak	67
Yapıyı Kurmak	70
Yapının İşlenmesi	73
Seyircinin beklentileri	73
Hazırlama ve gözden geçirme	74
Paragrafın amaçlı olması	74
Sonuca varmadan iddia etmeme	74
Aşama atlamama	75
Alışılmamış olanı ayrıntıyla işleme	75
Örneklerin özgün olması	75
Başlangıç ve Bitirme	78
Bilgi Verici Programların Metin Yazımında Dilin	
Kullanımına İlişkin Ölçütler	82
Metnin Seyirciyi Yakalaması	82
Anıamlı ve ilgi çekici olması	82
Açıklık	83
Kısa ifadeler	85

Dilbilgisi	86
Cümle yapısı	86
Cümle öğelerinin kullanımı	88
Sözcük seçimi	91
Anlam kayması	92
Anlatımda Renk Sağlamak	93
anlamı Genişletmek	95
Anlatımda Ritm ve Uyum	97

FARKLI PROGRAMLARDA METİN YAZARLIĞI

Konuşma Görüşme ve Tartışmalar	100
Görüşmeler	100
Tartışma ve oturumlar	104
Anlatılar	105
Konunular	108
Kontrast yaratmak	109
Kuşkulu ilgi	109
Aktarmalar	110
Sozcuklerle oynamak	110
Gerçekçi olmak	111

OZET VE SONUÇ

EKLER

KAYNAKLAR

GIRIŞ

Çalışmanın Konusu ve Önemi

Televizyon yayını ikinci dünya savaşı sonrasında bugüne artan bir yoğunlukla sürüyor. O günlerden bu yana televizyon yaşamda giderek önem kazanıyor. Hitap ettiği kitlenin büyüklüğü ve bu kitleye bir gün içinde giderek artan sürelerle hizmet vermesi, hatta kimi yerlerde nerdeyse kesiksiz olarak yayını sürdürmesi ister istemez televizyona toplum yaşamında önemli bir yer kazandırıyor. İnsan ilişkilerinin içinde yer alması, yaşamda bu kadar kabul görmesi kimi araştırmacı ve bilim adamlarınca televizyonun sosyal ve kültürel bir araç olarak tanımlanmasına neden oluyor. (1)

(1) Raymond Williams Television Technology and Cultural Form adlı kitabında televizyonu toplumsal sistemin yarattığı iletişim gereksinmesinin bir sonucu olarak görür. Özellikle endüstri devriminden sonra hızla değişen toplumda din, aile, okul gibi geleneksel kurumların değişen ilişkileri karşılayamadığını, ortaya çıkan yeni uyumlanma ihtiyacını ve kimlik bunalımını yeni gelişen kitle iletişim araçlarının, özellikle de televizyonun karşıladığını söyler. Televizyonun sosyal bir araç olarak ele alınması gerektiğini öne sürer. Raymond Williams. Television Technology and

Televizyonun sosyal kültürel bir boyutu olduğu gerçeği diğer toplumsal dinamiklerle ilişkisiz düşünülemez. Bu boyut diğer toplumsal dinamiklerle arasındaki ilişkilerin yarattığı sınırlardadır. Toplumsal sistemi aşan bir yapıda değildir. (2)

Cultural Form Glaskow: 1974

Roger Silverstone ise televizyonun günlük yaşantının kanıksanmış belirsizliğinin merkezinde yer aldığını ve bize günlük yaşamımızda kullanacağımız davranış kalıplarını sunduğunu söyler. Televizyonun iletileri bu davranışlar için bir rehber olmasa da onlarda görülen tanımsızlık ve belirsizlik için bir açıklamadır. Bu özelliğiyle televizyon varolan kültüre uyum sağlamamıza yarayan kültürel bir mekanizmadır. Roger Silverstone The Message of Television London: 1981

Althusser ise Devletin İdeolojik Aygıtları adlı kitabında televizyonun devletin ideolojisini oluşturan sosyal kültürel bütünlüğün değerlerini aktararak, insanları bu ideolojiye kattığını söyler. Din, aile, okul gibi kurumlarla beraber televizyonu da bütün kitle iletişim araçlarına da içine katarak, ideolojik bir araç olarak görür. Luis Althusser. Devletin İdeolojik Araçları.

(2) Lazarsfeld'e göre herhangi bir toplumsal küme içersinde yer alan kişiler iletileri de bu kümenin doğrultusunda ele alırlar. Küme içindeki kişisel ilişkiler kanaat önderleri kitle iletişim araçlarının sunduğu iletilerin algılanma sürecine etki ederler.

Klapper'e göre ise insanın seçici algılaması kitle iletişim araçlarının iletilerinin algılanmasına etki eder. İnsanın o zamana kadarki kültürel birikimi iletilerin seçilip seçilmemesinde rol oynar. Ünsal Öskay. Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon. Ankara: 1978.

Gerbner ve Noelle Neuman'ın yaptığı araştırmalara göre

Televizyon toplumsal sistemin üstünde, onu yönlendiren bir olgu değil, bu sistem içinde, sistemin yarattığı ve onu etkileyebilen kopmaz bir parçasıdır.

Televizyonu sadece sosyal kültürel yaşam içindeki yeriyle veya insan davranışlarına etkisiyle tanımlamaya çalışmak onu başı sonu belirsiz soyut bir süreç haline getirir. Televizyonun kendi varlığını gözardı etmek olur.

Televizyon aynı zamanda göze ve kulağa seslenen bir sunuş biçimidir. Sunuşu çekimlerden, sözden, müzikten, aydınlatmadan ve bunların kurgusundan oluşan estetik bir bütündür. Olaylar, durumlar ve fikirler televizyonun bu özellikleriyle anlatılabilir. Bu estetik bütün televizyonun dilidir.

Çekimlerde yaratılan kompozisyon, nesne-fon ilişkileri, perspektif, ton ve renkler, nesnelere önden veya yandan görünmesi, çerçevedeki yeri, nesnelere biçimleri seyircide değişik etkiler oluşmasına yol açar. Bu değişkenlerin algılamada neler yarattığının iyi bilinmesi ise sunulan iletiyle verilmek istenen anlamla sıkı sıkıya bağlıdır.

Kameranın aldığı uzak, yakın, orta çekimlerin yarat-

televizyon seyircisinin davranış ve algılamalarında bağlı oldukları sınıfın kültürüyle ilişkisi vardır.

Antony Piepe Mass Media and Cultural Relationships

England: 1978

tığı anlamlar birbirinden farklıdır. Bunların yanı sıra Kamera lenslerinin açıları, odaklama teknikleri, kameranın hareketleri, açıları, yüksekliği görüntünün farklı elde edilmesini, farklı anlam yaratılmasını sağlar.

Görüntünün açıklığı, koyuluğu, kontrastı, farklı aydınlatılması, farklı algılamalara yol açar.

Televizyonun kendi içinde anlam taşıyan bütün görsel öğelerinin birbirleriyle ilişkili bir bütünlüğe varmaları kurguyla sağlanır. Kurguda yer alan seçikleştirme soldurma, bindirme, silme gibi her türlü geçişin yarattığı etki farklıdır.

Bu görsel yan söz, müzik, efektden oluşan işitsel yanla birleşerek iletiye, yani verilmek istenen anlama tam anlamıyla ulaşılmasını sağlar. Bunların toplamından oluşan estetik bütün televizyonu diğer kitle iletişim araçlarından ayıran niteligidir.

Televizyonun sosyal kültürel bir araç olması ve bir sunuş biçimi olması televizyon tanımının ayrılmaz parçalarıdır. Televizyonun sosyolojik ve estetik özellikleri 'yayınla' kitlelere sunulur. Televizyon yayını sosyolojik ve televizyona özgü estetik iletiler bütünüdür. Televizyonun akılcı kullanımını için yayını oluşturan bu özelliklerinin iyi bilinmesi gerekir.

Televizyon yayınında belli bir bütün oluşturan iletiler "program" kavramında somutlaşır. Televizyonun her iki özelliği de program bünyesinde bir araya gelir. Programlarla aktarılan iletilerle sosyal kültürel yaşam

etkilenirken, programların yapım ve sunuş biçimleri iletilerin nasıl algılanacağını denetim altında tutar. Bu anlamda programcılık bilgisi televizyon yayını için hayati bir önem taşır. Programların nitelikleri, yapımı, hazırlanması sunuş biçimi, televizyonun görsel ve sözel olanakların farklı programlarda nasıl kullanıldığı ayrı ayrı araştırma konusu olmalıdır.

Televizyon programları eğitici, eğlendirici, haber verici, bilgi verici nitelikte olabilir.

Eğitici programlarıyla televizyon seyircinin eğitim düzeyini yükseltir. Eğlendirici programlarıyla seyircinin rahatlamasını ve gerginliğini atmasını sağlar. Haber verici programlarıyla toplumdaki gelişmeleri takip ederken, herhangi tartışmalı bir konuda kamuoyu yaratabilir. Böylece demokratik sürece dolaylı katılımı sağlar. Bilgi verici programlarıyla seyircinin ufkunu gözetir. Bu programlar televizyonun estetiğinden kaynaklanan drama, müzik, eğlence, spor, haber, magazin, belgesel gibi biçimlerde olabilir.

Bilgi verici programlar televizyon yayınında diğerlerinden daha az tanınan bir türdür. Drama reklam, spor gibi türler televizyondan önce de başka alanlarda başlıbaşına bir bütün olarak vardılar. Konserler, maçlar, tiyatro oyunları, sinema filmleri, gazete ve radyo ilanları biçiminde yaşam içerisinde yer alıyorlardı. Bilgi verici program türleri ise

televizyon yayınıyla daha güçlü kimlik kazandı-

lar. Nitekim bu programlar yayın akışı içerisinde çıkarılırlarsa başka iletişim araçlarına ve ortamlarına yerleştirilemez, yerleştirilmeye çalışılsa da televizyona kazandığı güçlü kimliği kaybeder. Oturum, magazin gibi türler televizyondan önce bu kadar yaygın ve etkili değildir. Bu yapıya içerisinde bir tek belgeseller televizyondan önce sinemanın kapsamı içinde yer alan yaygın ve bilinen bir türdür. Ancak o da televizyona daha güçlü bir kimlik kazanır. Bilgi verici programların televizyona gelişmesi az tanınmasının nedeni budur.

Bilgi verici programlar yaşamın her alanına ilgili bilgi verme amacıyla birleşen ve bu amaca uygun biçimlerde sonlanan programlar grubudur. Bilgi verme gibi önemli işlevi, televizyon yayınında küçümsenmeyecek bir yeri olan bu programların, tanıtılması ve programcılık bilgisinin konusu olan her alanda araştırılması gerekir. Niteliği, konuları, sunuş biçimi, televizyonun görsel ve sözel olanaklarının bu programlara nasıl ele alındığı araştırılmalıdır. (4)

Bilgi verici programları diğer türlerden ayıran en önemli fark metne dayalı olmasıdır.

Bütün televizyon programlarında tasarımından yayına kadar sözel iletişim söz konusudur. Hemen hemen tüm taslaklar, ön çalışmalar sözlerle, yani konuşma ve yazıyla

(4) Bilgi verici programlar ve türleri hakkında bakınız s. 39-47

hazırlanır. Programa ilişkin öneriler, planlama ile ilgili formlar, talimatlar, harcama tahminleri ve çekim senaryoları henüz programın görsel işitsel form almadan sözel iletişim içindeki durumudur. Bilgi verici programlarda ise sözel iletişim yalnız hazırlık aşamasında değil, program ekrana geldikten sonra da etkilidir. Çünkü programın sunuşunda sözü anlatına görsel anlatım kadar çok yer verilir. Bu nedenle bilgi verici programlar bir çok televizyon programlarına kıyasla daha fazla yazılı metinlerden yola çıkarak hazırlanır. Metin yazımı özellikle bilgi verici programlarda uzmanlık gerektirir ve kendine ait belli prensipleri içerir. (5)

Çalışmada işlevinin öneminden dolayı bilgi verici programlar ele alınmıştır. Bu programların metin yazarlığının ayrı bir uzmanlık gerektirmesinden dolayı ise metin yazarlığı konusu ağırlıkla incelenmiştir.

Amaç

Tezin amacı bilgi verici programlar ve metin yazarlığı konusunu araştırmaktır.

Bu bağlamda;

(5) Genel anlamda metnin nitelikleri ve bilgi verici programlarda metnin nitelikleri için bkz. s. 62-63

- 1- Bilgi verici program nedir, türleri nelerdir?
- 2- Bilgi verici programların yapıları nasıldır?
- 3- Bilgi verici programların metin yazımında ortak ölçütler var mıdır? Varsa nelerdir?
- 4- Bilgi verici programların metin yazımında tür-
lere özgü ölçütler var mıdır? Varsa nelerdir?
sorularına yanıt aranacaktır.

Sınırlılıklar

Çalışmada bilgi verici program türlerinin tanımlanması ve sınıflanmasında Avrupa Yayın Birliği'nin geliştirdiği program sınıflaması temel alınmıştır.

Bilgi verici programlar kendi içlerinde amaç, biçim, konu gibi farklılıklar gösterirler. Ancak çalışmanın ilgili bölümlerinde de bahsedildiği gibi (6) bunlardan yalnızca biri temel alınarak tanımlanamazlar. Bu nedenle çalışmada programların sınıflanması Avrupa Yayın Birliği'nin çok ölçütlü sınıflaması temel alınarak ve bu programların türlerinin tanımına yarıyan belli prensipler göz önüne alınarak yapıldı. Bu nedenle bilgi verici programlar amacına biçimine ve hedef kitlesine göre ayrı ayrı tanımlanmıştır. Seçilen örnekler de bu ayrımlara göre değerlendirilmiştir.

(6) bakınız s. 35-36-37

Çalışmada örnekler konuyu analiz etmek açısından bir örneklem yaratmak amacıyla değil, sadece konuyu somutlaştırmak amacıyla verildi. Örnekler T.R.T. televizyonu yayınlarından seçildi. Örneklerin metinlerinin incelenmesinin yanı sıra, yayında da izlenip değerlendirilebilmesi açısından çalışmanın devam ettiği Ekim, Kasım aylarındaki programlar ele alındı.

Metin yazarlığı ise programların sözel yapısının oluşturulması bağlamında ele alındı. Metnin konuya ve dile ait özellikleri incelendi. Bu nedenle metin yazımında ortaya çıkan hukuki sorunlar, yayın kurumlarından kaynaklanan sınırlamalar, çalışma biçimleri, yayın kurumunun yer aldığı ülkedeki uygulamadan doğan sorunlar ele alınmadı.

Yöntem

Yazılı kaynakların incelenmesi konunun kuramsal temelini ortaya koymak için yazılı kaynaklar incelendi. Bilginin önemi, televizyonda bilginin hangi yollarla verildiği, bilgi verici programların niteliği, yazılı kaynaklar incelenerek araştırıldı.

metnin ne olduğu, televizyonda metnin yeri ve bilgi verici programlarda metnin önemi, bu programlara özgü metin yazarlığı konuları yazılı kaynaklardan araştırıldı.

Bilgi verici programlarının metin yazarlığı konusu-

nu araştırmak ve konu hakkında örnekler vermek amacıyla T.R.T televizyonunda Ekim-Kasım aylarında yayınlanan bilgi verici programların metinleri incelendi.

İzleme Bilgi verici programların niteliklerini öğrenmek amacıyla 1986 şubat ayında Amerikan kültür Ateşeliginde bilgi verici program örnekleri izlendi.

1987 Ekim ve Kasım ayında T.R.T televizyonunda yayınlanan bilgi verici program örnekleri izlendi.

Görüşmeler T.R.T televizyonunda izlenen programlar hakkında yapımcılarıyla görüşüldü. Görüşmeler bu programların yapısını yapım çalışmalarını öğrenmek ve bu bilgileri kullanarak çalışmadaki bilgi verici programların tanımı, yapısı hakkındaki bölümlere katkı getirmek, izlenen programların hangi türlere örnek olabileceğini belirlemek amacıyla yapıldı. Bu amaçla yapımcılara;

- a- Programlarının konusu,
- b- Programlarının amacı,
- c- Programlarının hedef kitlesi,
- d- Programlarının biçim özellikleri,
- e- Programlarının yapım çalışmaları,
- f- Programları için metin hazırlayıp hazırlamadıkları,
- g- Eger hazırlıyorsa bu metinleri hazırlarken nelere dikkat ettikleri, soruldu.

31.10.1986 tarihinde,

Ayın Konusu programı yapımcısı Nazmi Kal'la

Karadeniz programı yapımcısı Fatih Aslan'la,

Muradiye programı yapımcısı Bekir Erdem'le,
Sabahın Getirdikleri programı yapım yardımcısı

Erol Yazıcı'yla,

3.11.1986 tarihinde,

Atatürk Milliyetçiliği programı yapımcısı Orhan

Gizli'yle,

Ekonomi Dünyası programı yapımcısı Alper Gültekin'le,

Gezelim Görelim programı yapımcısı Nuray Yılmaz'la

İslâmda Resim programı yapımcısı Fikret Özkaya'yla,

Sanatımızdan Portreler programı yapımcısı Nilgün

Suna'yla,

19.12.1986 tarihinde,

Otuzikinci Gün programı yapımcısı Ali Kirca'yla

görüldü.

Bu metinler seçilen türdeki 'televizyon metni' kavramının somutlaştırılması açısından ele alındı. 'Varolanlar' içerisinden incelenen program türü kapsamına giren metinler olarak seçildi. Konuyla ilgili birer 'belge' olarak sunuldu.

Metinlerin bazı bölümleri çalışmada geliştirilen ölçütlerin somutlaştırılması için kullanıldı. Ancak metinler bir bütün olarak incelenip analiz edilmedi. Konularına, amaçlarına, çalışmanın araştırdığı ölçütlere uygun olup olmadığı incelenmedi. Bu tür bir analiz ancak bu çalışmanın geliştirme-yi amaçladığı ölçütler ortaya çıkarıldıktan sonra yapılabilirdi. Yine de belli bir karşılaştırma yapılabilmesi için metinlerin tamamı ekte sunuldu.

BILGI VE INSAN

insanlar sürekli hayatı ve dünyayı kavrama, anlamlandırma çabası içindedirler. Dünyayı ve varlıklarını anlama, bunlarla ve kendi aralarında kurdukları ilişkileri, açıklama, yaşamlarını anlamsal bir bütün üzerine oturtma yolunda ise büyü, din, sanat, bilim, dil gibi sistemleri kullanmışlardır. Sanat, din, dil gibi yaratımlarla kendine özgü, kavramlardan ve değerlerden oluşan bir dünya kurarken, bilim ile nesnel gerçeğe ulaşır. Bilim insanın nesnelere olan ilişkisinin bilgisi ve bu bilgiye erişme yöntemidir.

Bilgi Nedir

Bilgi dünyayı ve hayatı tanımak için gereklidir. Bir iş veya konu hakkında bilinenlerdir. (Büyük Türkçe Sözlük)

İnsan sürekli bilgi alışverişi içindedir: Bu alışveriş süreci içinde çeşitli kaynaklardan hayatı tanımak ve değerlendirmek için gerekli verileri toplar ve aktarır. Biyolojik olarak doğa karşısında güçsüz olan insan bilincini kullanarak doğayı denetim altına alır, bu güçsüzlüğü aşar. Denetim altına alma yöntemi ise doğayı tanıyıp kendi istemleri doğrultusunda kullanmaktır. Bu boyutta bilgi alışverişi hayatı tanımak ve sürdürmek yönünden insan için hayati önem taşır. İnsanın hayatını kendi edindiği bilgiler üzerine kurması onu diğer canlılardan ayırır.

"Bilgi ve bilgi aktarımıyla insanın evrimi biyolojik bir süreç olmaktan çıkar bilinçli bir süreç görünümü alır. Bilgi aktarımıyla yaratılan dünya kuşaktan kuşağa aktarılır. Burada artık insan kendi yarattığı "insana özgü" evrende sosyal psikolojik bir yapılanma sürecine girer.*(7)

Sosyal-psikolojik yapılanma süreci sadece insana özgüdür. Bu süreçte kavramlar, kuramlar, değerler, inançlar, sembol ve simgeler yerini alır ve bunların bütünlüğünden sosyal sistem meydana gelir. İnsan bu sistemin her ögesini aktaran ve yaygınlaştıran iletişim süreciyle ona uyum sağlar.

İletişim Nedir?

İletişim ileti alışverişidir. Burada ileti iletilmek istenen her şeydir. İnsanın yer aldığı bireysel ve kurumsal her türlü ilişki ortamında gerçekleşebilir.

İletişim sonsuz bir süreçtir. Zaman ve mekanla sınırlanamaz. Tarihsel açıdan insanların bilgi, görgü, değer inanç ve deneyimlerinin kuşaktan kuşağa aktarılması olarak nitelendirilebilir. Güncel açıdan ise insanın yer aldığı sosyal ve doğal ortamda yaşamını sürdürebilmesi için kurması gerekli olan ilişkilerde yer alır. Bu anlamda hem dünyanın birikiminin bugüne aktarılmasını sağlayan dikey, hem de bu-

(7) Benjamin Farrington. Darwin Gerçeği Çev.
Bozkurt Güvenç İstanbul: Çağdaş Yay. 1982 s.109

gun varolanın yaygınlaştırılmasını içeren yatay bir süreçtir. Bu süreçler insan yaşamını doğrudan etkiler, bütünüyle kavrar. Bilginin, inanç, değer ve sembollerin aktarılması ve yaygınlaştırılması insanın hayatı anlamasını, uyum sağlamasını getirir. İnsanlar aynı toplumda yaşayan bireyler olarak ortak değerleri, inançları paylaşırlar. Ortak toplumsal bilinç çerçevesinde birbirlerine uyum göstererek toplumsal bütünlüğü sağlar ve içinde yer alırlar. Sosyal kimlik kazanırlar. Sosyalleşmeleri rahatlık ve güven sağlar.

"Sosyalleşme, insan yavrusunun toplumun bir uyesi haline gelmesidir. Büyümekte olan çocuk, etrafındakilerle etkileşim sonucu, onlarınine benzer davranışlar geliştirecektir. Böylece tek tek kişiler yerine toplumun parçaları olan, birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi, birbirine büyük benzerlikler de gösteren toplumsal bireyler oluşur." (8)

İletişim sistemi insanın toplumsallaşmasında işlevsel olarak yer alır. İletişim sürecinde varolan herhangi bir aksaklık, sosyal ve doğal çevrenin işleyiş mekanizmasını kavrayamama, yeterli bilgi alamama sosyalleşmeyi ve

(8) Çiğdem Kağıtçıbaşı. İnsan ve insanlar İstanbul Cem Yay. 3. baskı, 1979. s.245

uyum sağlamayı engeller. Psikolojik bozukluğa yol açar.

"Bilgisizlik mutsuzluk yaratır. Hayatı bilinçle yaşayamamak nevrotik ve gergin bir kişiliğe neden olur. Hayatın boşu boşuna geçip gitmiş olduğu duygusu, çoğu zaman bilinçsiz yada yarı bilinçli nedeni bilinmeyen genel bir hoşnutsuzluk ve tatminsizlik duygusu olarak ortaya çıkabilir.

.....

Kendimizi ve başkalarını tanımamak, davranışlarımızın temelinde yatan etkilere ve dürtülere nabsiz olmak, gerçek isteklerimizin ve emellerimizin, amaçlarımızın ne olduğunu bilmemek sürekli endişe, korku, kararsızlık ve düşmanlık hali yaratır."

(9)

Bilginin Önemi

Hayatımızda yer alan her türlü nesne ve işleyiş süreci hakkında bilgi sahibi olmak kendine güveni sağlar. Doğal ve sosyal çevreye uyum sağlamayı, bu çevrelerde yer edinmeyi, kimlik kazanmayı, insanın kendine özgü simgesel dünyasında "varlık" olmayı sağlar. İnsan "düşünme" "öğrenme" ile kurduğu "iletişim kurma" yoluyla aktardığı ve yaydığı bilgileri değerlerdir ve kullanır. Bu süreçler-

(9) Karen Horney Çağımızın Tedirgin İnsanı
İstanbul: Tur Yay. 1980 s.9 Çev. Ayda Yörükcan

lerle aldığı bilgileri daha öncekilerle karşılaştırır, güvenilirliğini ve geçerliliğini ölçer. Kullanıp yeni bir düzeye çıkar. Bu bilgileri daha sonra alacağı bilgilerin değerlendirilmesi için ölçüt olarak geliştirir. Bunları ve yeni ürettiği bilgileri aktarır.

Bu noktada bilgi iletişim sürecinde aktarılan ve yaygınlaştırılan mesajların önemli bölümünü kapsar. Değerlerin, yargıların, tutum ve inançların aktarılması ve yayılması ortak simge dünyası yaratmaya yönelikken bilginin aktarılması hayatın dönüştürülmesine, yeniliğe yöneliktir. Bu anlamda bilgi hayatın itici gücüdür. Elde edilmesi bugünün ve geleceğin güven ve denetim altına alınmasını sağlar.

Bilginin insan hayatındaki önemi felsefenin başlangıcından bugüne çeşitli filozoflar tarafından da tartışılmıştır. Bilgi edinmenin nedenleri, amaç ve hedefleri, insanın bilgi edinme faaliyetinin niteliği, bilginin toplumsal üretim faaliyetinin içindeki yeri, bilgi ile nesnel gerçek ilişkisi, bilginin doğruluğu, bilgi edinme yöntemi, bilgi edinme sürecinin bağlı olduğu yasalar değişik filozoflarca tarihin çeşitli zamanlarında tartışılmış, 1862'den beri de Zeller'in Bilgi Kuramının Görevi ve Önemi adlı yapıtıyla, bu tartışmalar felsefelsefe terminolojisinde "bilgi kuramı" olarak anılmıştır.

Filozoflar bilgi edinme yöntemleri, yasaları, insanın bilgi edinme faaliyetinin niteliği konusunda farklı görüşlere sahip olsalar da, bilginin nesnelere özünü yansıttığı, doğanın özelliklerini ve yasalarını kavramaya yö-

nelik olduğu konusunda hemfikirlidir.

Çagdaş iletişimciler ise insanlar arasındaki iletişimin itici gücü olarak sosyal ve doğal ortam hakkında bilgi edinmek ve bunu ilişkiler içerisinde kullanarak "evrensel korkunun" (her insanda doğal olarak ve bilinçaltında varolduğu savunulan ve "nereden geldik, nereye gidiyoruz kuşkusunda somutlaşan sorun.) doğurduğu endişeyi azaltmak olduğunu ileri sürerler. (10)

(10) Kenneth K. Sereno C. David Mortonsen Foundations at Communication Theory New York: Harpen and Row publishers. 1970 s.5

TELEVIZYON VE BİLGİ

Yaşam içerisinde önemli yer kaplayan, toplumsal sistemin devindirici güçlerinden biri olan bilgi, toplumsal değişimi içeren ve taşıyan iletişim süreciyle kuşaktan kuşağa aktarılır. Başlangıçtan bu yana konferans, panel, açıkoturum gibi iletişim ortamlarında; radyo, gazete, dergi, sinema, televizyon gibi kitle iletişim araçlarında varlığını hissettirir.

Günümüzün değişen karmaşık toplumunun yatay ve dikey iletişim sürecinde televizyon etkin rol oynar. Teknolojisi ve estetiğiyle sosyal yaşamda yer alan her türlü değer, sembolü, simgeyi ve her türlü bilgiyi ayrıntılarıyla aktarılır.

Televizyon, kendi bünyesinden kaynaklanan özellikler nedeniyle bilgi vermeye diğer araçlardan daha uygundur. Bilginin doğasıyla televizyonun doğasının uygunluğu televizyonu bilgi vermede etkin kılar.

Televizyon ve bilgi ilişkisini daha açık ortaya koymak için iletişim sürecinde varolan bilgi alma gereksinimini ve bunu televizyonun nasıl karşıladığını, televizyonun bilgi vermeye uygunluğunu incelemek gerekir.

İletişim Sürecinde Televizyon

İletişim sürecinde yer alan bütün teknolojik biçim-

2011
2011

ler toplumsal gelişimin yarattığı gereksinimleri karşı-
larken, kendi sosyal biçimlerini yaratırlar, iletişim
sistemi içinde yaşamın toplumsal dinamiklerinden biri olur-
lar.

Günümüzün değişen toplumunda, özellikle endüstri
devriminden sonra, kitlelerin bu değişimi kavrayabilmek,
bu toplum içerisinde yer alabilmek için bilgiye her zaman-
kinden çok gereksinimi oldu. Raymond Williams, Television
Cultural and Technological Form adlı kitabında bu gelişme-
yi şöyle değerlendirir.

Büyük ve yeni yerleşim merkezleri, endüstriyel or-
ganizasyonlar üst düzeyde düzenlemeler gerektiriyordu.
Bu da ilk elden dolaylı olarak geniş ailelerin dağılması,
yeni sosyal düzenlemelere gerek duyulması sonucunu yaratı-
yordu. Bu sosyal süreçler endüstri toplumunda uzun süre-
den beri vardılar, ancak özellikle yaşanan alanla devlet
yönetimi ve çalışılan yer arasındaki uzaklık arttıkça bü-
yük çapta yoğunlaştılar. Yönetimin aileye, ailenin yöneti-
me, ticari hayatın aileye ulaşabilmesi için bu değişimin
sosyal iletişimi kendi teknolojisini yarattı.(10)

Bugün kullanılan değişik iletişim teknolojileri bu
gelişimin ürünüdür. Örneğin, telgraf ve telefon iş haya-
tında bilgi edinmeyi ve özel kişisel iletileri aktarmayı
karşılarlarken, fotoğraf ailenin ve özel hayatın iletişim

(10) Raymond Williams. Television. Technology and
Cultural Form Glaskow. Great Britain: William Colling and
Son Ltd. 1974 s.20.

gereksinimlerini karşılar. Yine günümüzün genişleyen iş alanında iletileri kolaylıkla ulaştıran ve büyük ölçüde denetimini sağlayan bilgisayarların kullanılması rastlantı değildir. Kitle iletişim alanında ise yeni teknolojiler geliştirildi ve hepsi toplumsal değişimin yarattığı yeni sorunları karşılayan yanıtlar getirdiler. Yine Williams bu durumu şöyle özetler.

Endüstri toplumunun bu aşamasının aykırı baskıları belli düzeylerde yayıncılık kurumuya çözüldü. Merak ve genişleyen bilgi yayıncılıkla karşılandı. Kendine dönük aile evi özel ve kendine yeterli görünse de ancak dışarıdan kazanılan parayla sürdürülebiliyordu. Yönetimden, bunalımlara, savaşlara kadar her şey bu birimi etkiliyordu. Bu ilişki yeni bir tür iletişimin hem gereksinimini, hem biçimini yarattı: Dışardan "haberler", "kendi" dışında olanlardan, hayatının koşullarını belirleyecek olanlardan alınacak "haberler"...

Bu aşamada basın sistemin içindeki krize tepki oldu. Politik güçteki merkezileşme, politik iletilerin resmi alandakilerin dışındakilere aktarılması sorununu doğurdu. İlk gazeteler bu tür sosyal ve politik bilgi içeren iletilerin ve gelişen değişim sisteminin gereksinimlerini karşılayan sınıflandırılmış reklâmlar ve genel ticari haberlerin birleşimiydi. Kitleleri yönetimden haberdar etmek, seçim kampanyaları, düşünceleri paylaşma savaşı basında en üst düzeylerde yer aldı.

Gazete bilgi vermenin özel bir türü olan "haber

verme"de yoğunlaşırken, radyo yeni bir sosyal girdi için, haber ve eğlencenin eve girmesi için olanaklar sağlıyordu. Radyo özellikle muhtelif eğlence ve bilgi aktarma yerlerine gidemeyen, bağımsız sosyal devingenlikten yoksun kişilerce duyur edildi. Radyo gazeteden daha geniş sosyal ilgiye hitap etti. Müzik, haber, eğlence, spor radyonun sundukları arasında vardı. (11)

Televizyon ise kendinden önceki bütün teknolojilerin özelliklerini içeren yeni bir teknolojidir. Kendinden önce geliştirilmiş olan iletişim türlerini ya aynen aktarır ya da ayrıntılarıyla işler. Bundan da öte hiç bir uzlaşımın sözel tanımın yapılmadığı, ancak kendi görsel varlığından ötürü ileti haline gelmiş durumları aktarmada kullanışlı bir araçtır. İletişimini teknolojisinin diliyle geliştirdiği özgün anlatımla sunar. Günümüzün seçtiği toplumunda insanlar arasında veya insanla e-ya arasında şiddetle yaşanan yeni ilişkilere açıklık verir. Televizyon araştırmacısı Raymond Williams bu konuda şöyle der.

Yeni gelişen ilişkiler hakkında özellikle eğitim kurumları, dini kurumlar gibi geleneksel kurumların veya yerleşik toplumun üyesi olan tutucu sınıfların söyleyecek çok az şeyi vardır. Eski toplum için geçerli olanların

(11) Raymond Williams. Television Technology and Cultural Form. Glasgow, Great Britain: William Collins Son Co. Ltd. 1974 s.22.

çok büyük bölümü söylenmiştir. İnsanlar birçok yollarla ve tedirginlikten korkuya kadar dağılan itkilerle sürüklenerek yeni bilgiye, yeni bir uyumlamaya derinden gereksinim duyar. Bu öyle bir derinliktir ki politik, askeri ve ticari alanların karşılayabileceğinden daha fazladır. Devingenlik ve değişimle ilgili sadece soyutlama düzeyinde değil, yaşantı düzeyindeki bilgisizlik uygulamada ve kuramda yeni tanımlara gerek duyar. Televizyon bu gereksinimi karşılayan bir araç olarak sosyal iletişim işlevleri süreci içinde yer alır. Sosyal bütünleşme ve kontrolün yeni ve çok güçlü biçimi haline gelir. (12) Bu biçim televizyonun teknolojisinde de estetiğinde de kendini gösterir.

Televizyon teknolojisi ile günümüz yaşamı arasında rastlantıyı aşan benzerlikler vardır. Günümüzün değişen toplumunda uzmanlaşmanın yarattığı bir parçalanmışlık hali gözlenir. Bu devingenlik sürecinde aileler birbirinden kopar, iç ve dış göçlerle zamanın ve uzaklığın yarattığı bir kopukluk doğar. Kişisel ilişkileri muhafaza etmek zorlaşır. Bu fiziksel süreci hayatı bütünüyle kavrayamamanın, yaşanan parçaları anlamlı bir bütüne ulaştıramamanın ve giderek belirginleşen bir tarihsizliğin yer aldığı sosyal ve psikolojik süreçler tamamlar.

(12) Raymond Williams Television Technology and Cultural Form, Glaskow, Great Britain: William Collins and Son Co. Ltd. 1974. s.22

Televizyon yayınları ise birbiriyle ilgisiz programların ardarda dizilmesinden oluşur. Hatta kimi programların kendi içlerinde bile bütünlüğü yoktur. Müzik programlarında çok ilgisiz türler arka arkaya gelebilir, eğlence programlarında, magazin programlarında bir konudan diğerine geçilir. Program aralarındaki ve içindeki reklâmlar, spotlar bu yapıyı daha da parçalar. Bu parçalanmışlık hali toplumsal yaşamdaki bütünlüğün yok olmasıyla ilişkilidir ve ona benzer.

Bunun dışında bütünlüğü kaybetmenin, kendini bir bütün içine yerleştirememenin yarattığı geçmiş ve gelecek ile ilişki kuramama hali insanları tarihsiz, gününü yaşayan ilişkilere götürür. İnsanlar geçmiş ve geleceği aslında sadece bir yanılsama olan "şimdi" de ararlar. Salt "şimdi" yi yaşarlar.

Televizyon görüntüsü ise akıp giden noktalardan oluşur. Televizyonda bir görüntü hiç bir anda ekranda bütün olarak görünmez. Bundan dolayı televizyon sürekli "şimdiki zamanı" yaşatır. Televizyon yayını "şimdiki zaman" ve "şu andaki mekan"la ilgilidir. Durgun hiç bir anı yoktur. Anın akışıyla o da akar. Zaman da geçmişten geleceğe akan bir süreçtir. Ancak insan kendi varlığını duyumsadığı anı durgun kabul ederek aslında varolmayan "şimdiki zaman"ı yaşar. Televizyonun da şimdiki zamana hitap etmesi günümüz insanıyla daha uyumlu ilişkiler kurmasını sağlayabilir.

Bunun dışında televizyon naklen yayın özelliğiyle

de "şimdi" bilincini pekiştirir. Zettl bu durumu Sight Sound Motion adlı kitabında şöyle açıklar.

Biz "şimdiki zaman" kuşağıyız. Bugün kullanılan zaman kavramı "şimdi" faktörüdür ve sanatın her alanına baskın olarak yayılmıştır. "Şimdi bilincimizi" ifade edebileceğimiz en esaslı araç televizyondur. Daha olay devam ederken olayı açıklar ve üzerine yoğunlaşır. Bu açıklanan ve kuvvetlendirilen olay aynı anda birbirinden farklı milyonlarca kişi tarafından yaşanır. (12)

teknolojik açıdan televizyon yaşamdaki devingenlikle ilişki kurar. Uyumlanma ve bilgi gereksinimi içinde olan insanın kendine yakın hissedeceği bir araç olur. Programlarıyla ise seyretmeye hazır olan insanın değişen toplumdaki varlık sorununa hitap eder. İnsanlar uyumlanma ve bilgi gereksinimlerini televizyon yayını içerisinde yer alan programlarla karşılayabilir.

Program nedir

Program kavramı televizyondan önce de kullanılmıştır. Sinemada gösterilen filme, tiyatrodaki oynanan oyuna o günün programı denmiştir. Burada "program" sunulan eser anlamında ele alınır. Program sunulan içerik ve ona bağlı biçimdir. Televizyonda da bu anlayışın devamı olarak

(12) Herbert Zettl. Sight Sound and Motion California: Wadsworth Publishing Company. Inc. 1973b s.245

iletinin tümüne veya bu akışı oluşturan parçalarına program denir.

Televizyon uzmanlarından Paul Hendriksen'e göre ise program seyirciyi eğlendirme, eğitime yada bilgilendirme aracıdır. Program özel biçimi ve içeriği olan, belli amaçla seyirciye sunulan iletidir. (13)

Program televizyon yayını sırasında kendi içinde bütünlük gösteren, değişik konu ve yapıdaki bölümlerdir. Televizyon yayını bu programların sıralanmasıyla oluşur.

Bir programın niteliğini amacı, sunuş biçimi, konusu, neder kitlesi gibi farklı özellikleri oluşturur.

Programın amacını yayını süresince programın varmak istediği hedef, vermek istediği ileti belirler. Programın yerine getirdiği işlev amacının içinde yer alır.

Programın sunuş biçimi iletinin televizyonun görsel ve işitsel olanaklarının nasıl bir düzenlemeyle kullanılıp, hangi biçimde sunulduğunu gösterir. Programın yapısal özellikleri belirler.

Programın konusu programda ele alınan, sunulan içeriktir.

Hedef kitle ise programın hitap ettiği insan grubudur.

(13). Paul Hendriksen "Towards Meaningful programme Classification" EBU Review Volume XXIX November 1978.s.15

Bir programın niteliği bu değişkenlerin bileşkesinden oluşur. Programların birbirlerinden farklı nitelikler göstermesi farklı program türlerini yaratır.

Televizyon programları hayatın müzik, haber, eğlence, spor gibi hemen her alanına yönelik ilgiyi karşılar. Bu programlarda ele alınan konular, ciddiyetle vurgulanan veya hafife alınan olaylar, dramalarda ortaya konulan tavırlar, takınılan tutumlar, altı çizilen kişilikler, reklâmlarda sunulan yaşam biçimleri, yüceltilen kişilik kalıpları, davranış kalıpları değişen toplumda kaybolan, değişen, alternatifleri ortaya konmayan tutum ve değerlerin yerini alır. Bu alandaki boşluğu doldurur.

Bunun yanı sıra insanın içinde yaşadığı toplumsal ve sosyal gerçekliğin aktarılmasına ve bilinçle kavranmasına yol açar. Giderek genişleyen ilgi ve merak karşılık verir. Toplumsal değişmeyi ve varlığını akılcı değerlendirmesine yol açarken yaşadığı çevreyi ve dünyayı tanımasını, farklı kültürleri ve yaşam biçimlerini görmesini ve değerlendirmesini sağlar.

Televizyonun Bilgi Aktarmadaki Yeri

Nesnel gerçek insanın dışında gelişir. İnsana bağlı değildir. Yansızdır. Gözle görülerek anlaşılır. Bilinçle kavranır. İlk elden tanıklıkta gerçekliği tartışılmaz, ancak aktarmalarda gerçekliğinin kabul edilebilmesi için kanıtlara, belgelere, birden fazla kişinin tanıklığına, söylediklerine başvurulur.

Bilgi nesnel gerçekliğin insan bilinci içerisindeki tasarımı ve nesnel gerçekliği ifade etmede kullandığı yoldur. İnsanın çevresiyle ilişkisi içerisinde gördüklerinin, edindiği deneyimin bilince aktarılmasıyla bilgi edinilir ve sözcüklerle ifade edilerek "bilgi" olarak sunulur.

Televizyon ise algılamayı görüntü ve ses malzemesiyle uyarır. Görüntünün olanaklarıyla (renk, ışık, kompozisyon) sesin olanaklarını (müzik, diyalog, efekt) birleştirip, kurguyla bunların eşlenmesini ve belli bir anlam içerisinde akışını sağlayarak görme ve işitme duyularını uyarır, iletisini yayar.

Bilginin edinilmesindeki görme ve işitme gibi iki temel sürece hitap etmesi televizyonu bilgi aktarmada etkin ve uygun bir yayın aracı yapar.

Görme ilk anda en dolaysız ve en fazla bilgiyi verir. Hemen hemen bütün kültürlerde gözle görülenin gerçek olduğu fikir birliğiyle kabul edilir. Görmeye alınan bilgi doğrudan kişiye bağlıdır. Başka etkenler tarafından bozuma olasılığı en azdır. Bu yüzden nesnelliği en fazla olan güvenilirlik düzeyi en yüksek bilgidir.

İşitmeye, yani görüntüleri açıklayan sözler, anlatımı yoğunlaştıran müzik ve efektle bilgi, sosyal ilişkilerin geliştirdiği simgesel evrende yerini alır. Anlamını bulur. Bu yolla alınan bilgi doğrudan bilince hitap eder. Bu yüzden zihinsel sürecin işletilip, bilginin değerlendirilmesi ve akılda kalması şansı yükselir.

Bir verinin bilgi olabilmesi için temsil ettiği nesneyi, durumu tam olarak yansıtmaması, yani geçerli olması, hiç bir şeyin etkisi altında kalmadan gerçeğe ilişkisi olması yani, güvenilir olması gerekir.

Görüntülü ve sesli olması dolayısıyla televizyon güvenilirlik ve geçerliliğe en fazla hitap eden araçtır. Bunun için bilgiyi aktarmakta da uygun bir araçtır.

Televizyonun bilgi verme işleviyle bilgi özel ilgi alanı olmaktan kopup, genel kitlenin hizmetine sunulur. Kitaplarda, ansiklopedilerde eğitim dizgesinde kullanılmak üzere, bir bilim dalının verileri olmaktan, yada dergilerin, gazetelerin televizyona oranla daha dar alanlarından kurtulup genelin hizmetine sunulur.

Televizyonu bilgi vermede diğer kitle iletişim araçlarından farklı ve üstün kılan yönleri şu şekilde özetlenebilir.

İletişim kolaylığı Televizyon ayrı mekânlardaki insanlara aynı anda bilgi sunabilir. Televizyon yayınına izlemek diğer kitle iletişim araçlarını izlemekten daha kolaydır. Televizyonun izleyici kitlesinin çokluğu, seyretmeye kolaylığı diğer yayınlarında olduğu gibi bilgi sunmada da ona üstünlük sağlar.

Gerçeklik duygusu Televizyon programları konularını gerçek insanlardan ve olaylardan alıp, onları olduğu gibi sunabilir. Böylece daha inandırıcı olur. Herhangi bir

sorunu tartışırken doğrudan sorumlularla konuşup bunu ekrana getirebilir. Bir nesne veya yeri tanıtırken, onları dolaylı olarak anlatmak yerine bunları doğrudan gösterebilir. Gerçeklik duygusunu diğer araçlardan daha fazla uyandırır. Kamera olayları, insanları, uzayları olduğu gibi gösterebilir. İlgıye konu olan kişinin, olayın, durumun kendisini olduğu gibi sunarak gerçeğe yaklaşır. Konuyla ilgili kişilerle, tanıklarla kamerakarşısında olan görüşmelerle ilk elden, dolaysız bilgiye ulaşır. Belgeseller, magazinler, güncel olayları ele alan programlarıyla yaşanan ilişkilerin bilgisini sunar, kameranın yardımıyla uzayı tanıtır. Görüntü ve sesle ilk elden tanıklıkla sağladığı bilgi ile nesnel gerçeğe yaklaşır.

İletiyi sunuş olanakları Televizyonun hareketli görüntü ve ses olanakları bilgiyi aktarmada onu diğer kitle iletişim araçlarından üstün kılar. Bu iki temel duyu bilginin edinilmesinde çok önemlidir. Televizyon görüntüsüyle gerçekliğin kendini sunarken sesle bu gerçeklik hakkında öze ilişkin veya ek bilgi verir. Bu bilgiyle atmosfer yaratır ve estetik düzeyi yükseltir. Görüntünün ritmik yapısını destekler. Ses özellikle görüntünün zayıf olduğu yerlerde önemlidir. Seyircinin zamana ve uzaya uyumlanmasını sağlar. Zamanın ve uzayın bilgisini verir. Olay hakkına görünenin uşında başka bilgiler de verir, hissettirir. Görüntü ve sesle televizyon bilgiyi dolaysız olarak

elde eder ve dogrudan aktarır.

unun yanı sıra televizyon ele aldığı bilgileri çeşitli programlarla sunar. Değişik programların arka arkaya gelmesi, yayının bir program akışı şeklinde olması televizyonun özgün niteliklerinden biridir. Televizyonun iletisi zengin, karşılaştırma olanağı fazladır. Bu program çeşitliliği televizyon iletisine nesnellik kazandıran diğer bir durumdur.

Zamandaşlığı Televizyon zamanı diğer araçlardan çok daha yakından izler. Herhangi bir konudaki son gelişmeleri hemen yakalayabilir, ılgıyı uyanık tutar. Bilgi bugüne ve geleceğe hitap eder. Yaşanmış olan geçmiştir. Değiştirilemez. Televizyon naklen yayın özelliğiyle bilgiyi anında kitlelere ulaştırır. Bu teknikle toplumu etkileyecek herhangi bir olayın, durumun, açıklamanın anında kitlelere ulaştırılmasını sağlar. Özellikle "şimdiki zaman"ı baskın olarak yaşayan günümüz toplumunda bilgiyi anında almak her zamankinden önemlidir. Televizyon bu özelliğiyle bilginin değişmesine yada bozulmasına fırsat bırakmaz. Böylece bilginin en önemli özelliklerinden güvenilirliği de titizlikle korur.

çagımızın iletişim sürecinde etkin bir yeri olan televizyon bu süreçte yer alan bilgi verme işlevini de başarıyla gerçekleştirir. Bu işlev televizyonun bilgi verici programlarında somutlaşır.

TELEVİZYONDA BİLGİ VERİCİ PROGRAMLAR

İletişim araçlarıyla bilgi verme işlevi, onenimi televizyondan sonra kazanıldı. Televizyondaki pek çok program türü televizyondan önce de bir program türü olarak veya daha başka biçimlerde toplumsal yaşamda varılmıştır.

Drama geleneği antik Yunan'da günümüze toplumsal yaşamda vardır. Tiyatro ve sinemada da başarıyla sürmüştür. Dini merasimler, spor olayları, eğlenceler, gösteriler, konserler geçmişte de bugün de toplumsal yaşamda bütün canlılıklarıyla vardır. Reklamlar iletişim araçlarıyla gelişen bir alan olmasına karşın televizyonun dışında da başlı başına bir olay olmuştur. Eğitim okullarda televizyondan önce de sonra da bütün ağırlığıyla süregelmektedir. Bütün bu biçimler ekranda gösterildiği zaman televizyon yayını içerisinde bir program türü olurlar. Bilgi verici programlarda ise durum farklıdır.

Bilgi verme işlevi televizyondan önce varolan ve televizyonda da varlıklarının sürdürülen değişik biçimlerin içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak vardı. Ancak bilgi verici programlar ayrı bir program türü olarak televizyondan sonra gelişti ve tanındılar.

Bilgi verme işlevi ve eğitim işlevi birbirinin içine

geçmiş süreçlerdir. Bu yüzden bilgi verici programların eğitimle geliştiği, bilgi verici programların geçmişinin eğitim programlarında aranabileceği kimilerince savunulabilir. Ancak televizyondaki eğitim programları okullardaki eğitimin aynen veya televizyon tekniğine göre yapısal değişikliklere uğrayarak, eğitim program türü adıyla televizyon yayınında yer almasıdır. (14) Eğitim programları okullardaki ders programlarıyla yakından ilgilidir. Herhangi bir dersin özel alanında eğitmeyi hedef alan, pedagojinin esaslarına göre hazırlanmış programlardır. Bilgi verici programlar hayatın her alanında bilgi vermeyi amaçlarken, eğitim programlarında bilgi verme, eğitimi gerçekleştirecek bir araç olarak ele alınır, dar bir konunun kapsamında sunulur. Eğitim programlarında konferanslar, tatbiki dersler veya diğerleri ele alınır. Televizyonun görsel olanaklarıyla fiziki, kimyayı, coğrafyayı ve diğerlerini göstererek öğretir. Özel kitlelere yöneliktir. Bu özel kitleler belli bir eğitim düzeyiyle sınırlandırılabilir gibi, özürsüz kitleler veya göçmenler gibi azınlık kitleleri de olabilir. Bilgi verici programlar ise dar bir kitleden ziyade toplumsal yaşamı ilgilendiren her türlü konuda bütün topluma hizmet götürür. Toplumsal yaşamın geliştirdiği her türlü alana ilgili güncel ya da

(14) ESCORT. The EBU Booklet, 1984 Definitions.
Annex 1. s.1.

güncel olmayan ilişkiler, konular, olaylar bilgi verici programların konuları kapsamındadır. Eğitim programları öğretme ve öğrenme kavramlarıyla sınırlıyken, bilgiyi öğretme amacıyla kullanırken, bilgi verici programlar toplumsal yaşamı etkileyen yaşanan yada yaşanmış her türlü olayı (savaşları, açılışları, sanat olaylarını v.b.) toplumun ilgisini çeken her türlü konuyu (dünyanın oluşumu, değişik kültürler, denizlerde yaşam, uzayın gizemleri v.b.) kavramı (mukuk, ekonomi v.b.) toplum yaşamıyla ilişkili olarak toplumun ufkunu gözetmek, içinde yaşadığı ilişkileri ve dünyayı bilinçle kavramasına destek olmak amacıyla genel kitlenin hizmetine sunar.

televizyona bilgi verme işlevi canlılık ve program kimliği kazanır. Örneğin, tartışma ve oturumlar televizyondan önce halka açık toplantılar, oturumlar veya yerel toplantılar biçiminde çok az kimseye ulaşırdı. Bu toplantı, tartışma ve oturumların yapıldığı haberi, bu toplantılarda sunulanlar birkaç büyük gazetede haber olarak yer alırdı. Yine gazete ve dergiler toplumu ilgilendiren konularda, güncel sorunlar hakkında tartışmalar düzenleyip yazarlar, yazı dizileri hazırlarlardı, ancak bunlar da birkaç büyük gazetenin ve derginin dar sütunlarında sıkışıp kalırdı. Televizyonla beraber bu iletişim ortamları ve bilgiler bir tür olarak yayında yer aldı, olayı bütün sıcaklığıyla seyirciye ilettiler. Hatta bu başarısından dolayı televizyon kimi zaman kamuoyundaki görüşmelerin ve tartışmaların sunuş biçimi olarak tanımlandı. Bu iletişim ortamları paneller,

açıkoturumlar, tartışmalar, görüşmeler, forumlar, yuvarlak masa toplantıları gibi farklı biçimlerde yayında yer aldı. Kitlelere ulaştırıldı. Kamuoyu soruşturmaları etkin biçimde televizyonla yapıldı. Toplum sarsan olaylar televizyonla ortaya çıkarıldı, kanıtlandı. Yönetimin yürütmesi televizyonla genel kitlelere duyuruldu, yürütmenin açıkları televizyonda değerlendirildi. Belgelere dayanarak olayları kanıtlayan, yerine giderek mekânları tanıtan belgeseller televizyonun bilgi verme işlevi içinde daha büyük anlam kazandı. Değişik konuları bütünleştirici bir ilgi çerçevesinde sunan magazinler, bir işin nasıl yapılacağı; arabanın nasıl kullanılacağı, bir yemegin nasıl yapılacağını gösteren boş zaman etkinliği programları, yöntem gösterici, öğüt verici programlar televizyona özgüdür. Televizyonla beraber bilginin alanı genişler, bilgi verme amaçlı programlar başlı başına bir tür olur. Bu yüzden bilgi verici programlar televizyonla kimlik kazanır. Bilgiye en fazla gereksinim duyulan çağda, çağın aracı televizyonun bunu en yetkin biçimde yapabilmesi, bilgi verici programların televizyonla tanımlanması rastlantı değildir.

Bilgi verici programların niteliğini daha iyi belirlemek için "bilgi verici programlar" kavramını açmak, bu programların yapılarını, amaçlarını iyi belirlemek gerekir. Televizyon yayınındaki hangi programların bu gruba girdiğini saptamak gerekir. Ancak böylesi bir tanımlanamadan sonra bu gruba özgü metin çalışmalarının niteliği incelenebilir.

Bilgi Verici Program Nedir

Her programın niteliğinin belirlenmesinde amaç, biçim, hedef kitle, konu gibi özelliklerin dikkate alınması gerekir. Bu özellikler programın tanımlanmasında birer ölçüt olarak ele alınır. Her ölçüt bir türü belirler. Örneğin, çocuğa yönelik programlar bir türdür, eğitime amaçlı programlar bir türdür, güncel yaşamla ilgili konuları ele alan programlar bir türdür. Herhangi bir programın türünü belirlemek için bu ölçütlerden birini kullanmak tanımlayıcı olmaz. Bu yöntemle "çocuğa yönelik, eğitici amaçlı, magazin biçimli, güncel yaşamı ele alan bir programı karşılayacak bir tür bulunamaz. Böylesi bir program biçim ölçütüne göre ayrıntılı tanımlamak için güncel yaşam konulu magazin programı, eğitim amaçlı magazin programı gibi tanımlar getirilir. Böylece biçimle ilgili olmayan, ancak belirtilmesi gerekli olan bu özellikler biçime yüklenir. Oysa bu özellikleri amaç, biçim, hedef kitle, konu gibi genel adlarla belirtilen farklı ayrımlarda inceleyip, programı tamamlamada nepsini biruen ele almak en belirleyici yoldur. Programın niteliğini bütün bu ölçütlerin birbiriyle ilişkisi belirler. Programı tanımlamak için bu programı ölçütlerin hepsine göre değerlendirmekte yarar vardır. Bu özellikler kendi içerisinde alt başlıklara ayrılır. Programın ayrıntılı biçimde tanımlanmasını sağlarlar. Programın ayrı ayrı ölçütlere ve bunların altbaşlıklarına göre en ince ayrıntısına kadar tanımlanmasının yanı sıra, bu ölçüt-

lerin hepsini içeren ve programların bir grup içerisinde tanımlanmasını sağlayan genellemeler vardır. Bu genellemeler programın genel niteliği ve hedefi göz önüne alınarak yapılır, televizyon programlarını eğlendirici, eğitici, bilgi verici gibi temel sınıflara ayırırlar. Bu genel sınıflamaya giren programlar birbirlerine benzer özellikler gösterirler. (15)

Bu anlamda "bilgi verici programlar genel bir sınıflamadır. Bu sınıflamaya giren programları belirlemek içinse (sayılan nedenlerden dolayı) bunları amaç, biçim konu ve hedef kitle ölçütlerine göre ayrı ayrı incelemek gerekir. Bu ölçütlerin birarada ilişkilendirilerek düşünülmesi sonucu bilgi verici programların özellikleri ve hangi programların bu sınıflamaya gireceği ortaya çıkar.

Avrupa Yayın Birliği bu hataları ortadan kaldırmak, program türlerinin sınırlarını belirleyebilmek ve karşılaştırma yapma açısından standartlaşmayı sağlamak açısından çok ölçütlü program sınıflamasını geliştirmiştir. Bu sınıf-

(15) Ancak "haberler", "spor programları" gibi istisnai programlar bu genellemelere girmezler. Bu programlar yapımından, içeriğine kendine özgü programlardır. Çoğu televizyon yayın kurumu içerisinde de diğer programlardan ayrı servislerce yapımı gerçekleştirilir. Yine "çocuk", "kadın", "gençlik", gibi karakteristik özellikle hedef kitleye seslenen programlar bu genel sınıflamalara girmez, kendi adlarını alan istisnai ayrımlarda incelenirler.

lamada programları amaç, biçim, konu, hedef kitle olarak dört temel özelliğine göre sınıflamıştır. (16)

Bilgi verici programları da bu sistemle belirlemek hem programların niteliğini daha iyi belirlemek açısından hem de bu programların yayın akışı içerisindeki önemini göz önüne çıkarmak açısından gereklidir. Üstelik bu tür programları belgeseller, açık oturumlar, güncel aktüalite programları gibi birbirinden ayırarak değerlendirmek onların bilgi verme bütünündeki önemlerini de gözardı eder. Bu programlar bir bütün olarak toplumun demokratik süreci yaşamasına, insanların toplumsal yaşam ve dünyayla ilişki kurmalarına katkı getirme, insanların ufkunu gözetme işlevini görürler. Çünkü diğer programlar gibi bilgi verici televizyon programlarını da bir tek ölçütle belirlemek zordur. Örneğin; bilgi verici programları belirlemede bir tek biçim ölçütü ele alınıp, bilgi verici programlar belgeseller, magazinler, tartışma ve görüşmelerdir. denemez. Örneğin, bir program süresince hem belgesel filmleri kullanan, hem tartışma ve röportajlara yer veren, bilgi verme amaçlı programlar vardır. Bunlar da bilgi verici program türüne girerler. Ancak sadece biçim ölçütü ele alınırsa bu biçimlerden hiç birine girmezler. Bunun gibi

(16) Avrupa Yayın Birliğinin bu çalışmasının adı ESCORT'dur. (EBU Standart Classification of Radio and television programmes) 1984 yılında Avrupa Yayın Birliği tarafından hazırlanmıştır. Herhangi bir programın hangi türlere girebileceğini, yapısını, sınırlarını, belirlemek amacıyla kullanılır.

Haberler de bilgi aktaran bir program türüdür. Amaç açısından baktığımız zaman "haberî" kılmayı amaçlar. Ancak yapım açısından kendine özgüdür. Bu nedenle bir tek amaca bakarak ele alınan tek ölçütlü bir sınıflamada bir mata olarak bilgi verici programların içinde yer alır.

Bu yüzden bu programları bilgi verme işlevi açısından bir grup içerisinde değerlendirmek daha anlamlıdır.

Bilgi Verici Program Tanımı

Değişik televizyon kurumlarının kendi bünyelerinden kaynaklanan farklı bilgi verici program türleri varsa da televizyon yayıncılığında bilgi verici programlar genel bir uzlaşmayla şöyle tanımlanır.

Bilgi verici programlar genel kitleye seslenen, güncel yada yaşanmış, yaşamın her alanıyla ilgili olaylar, konular, gelişmeler hakkında bilgi veren, söz ağırlıklı, kurgusal olmayan biçimlerle (non-fiction style) işlenen programlardır. Bağımsız televizyon yapımı haline gelmiş haberler, spor programları, özel hedef kitleye yönelik gençlik, çocuk, kadın programları gibi programlar bu türün içinde yer almaz. Ayrı bir tür olarak incelenir. (17)

(17) ESCORT The EBU Booklet. Definitions Annex 1 s.1 1984

Amaçlarına Göre Bilgi Verici

Programlar

Bilgi verici programlar belli amaçlarla seyirciye bilgi sunarlar. Bu amaçlar şöyle sıralanabilir.

1- Seyircisinin varolan bilgisine anlamlı bir katkı getirmek. Bu bilgilerle seyircisinin yapıcı bireyselliğini ve sosyal amaçlarını geliştirmek.

2- Seyircisinin becerisini ve yeteneklerini geliştirmesine katkıda bulunmak.

3- Seyircisinin kültürel birikimini genişletmek, sanatsal anlatım gücüne ve beğenisine katkıda bulunmak.

4- Olaylar ve nesnelere hakkındaki bilgisini çoğaltıp, sosyal, politik, insani değerlerini geliştirmesini ve bunların gerçeklere uygun olmasını sağlamak.

Bu amaçlar belli hedeflere göre şöyle sınıflandırılabilir.

Güncel Yaşam hakkında Bilgili Kılmayı Hedefleyen

Programlar. (Intention Current Affairs Information)

Bu programların hedefi içinde yaşadığımız toplumda neler olduğu hakkında insanları bilgilendirmektir. Toplumsal yaşamı etkileyen günlük olayları tanımlama ve analiz etme amacıyla hazırlanan programlar bu türe girer. Bu programlarda genellikle en son olaylar; gerçekler ve bu olayları gerçekleştireceği varsayılan tahminler ele alınır.

Yönetimin yürütme sürecinde alınan her türlü karardan en son sanat etkirliklerine kadar güncel yaşamda yer alan her türlü konu bu programlarda işlenebilir. Hedefi güncel yaşamı aktarmak olan bu programlarda işlenen konu güncel yaşamla ilişkisi varsa ele alınır, yada güncel yaşamla ilişkilendirilerek işlenir. Örneğin, İstanbul'da olası bir deprem karşısında kentin durumu, önlem alınmamasının olası sonuçları, İstanbul'da trafik sorununu çözümlemek için yapılan çalışmalar, yeni bir köprünün hizmete girmesi, eğitimde yeni bir sisteme geçilmesi, son yapılan çevre düzenlemesi ve yarattığı sonuçlar, eski postahane binasının yıkılıp modern bir postahane binasının yapılması, en son açılan sergiler, en son bulunan ilaç ve kullanım alanı, yeni yetiştirilen bir bitki ve kullanım alanı, yeni riyatların yarattığı sonuçlar gibi konular bu programlarda her yönüyle işlenebilir. Yine son günlerde gerçekleşmiş tartışmalı bir konu bu programlarda işlenebilir veya böyle bir durumun varlığı bu programlarla ortaya çıkarılabilir. İhalelerde yapılan yolsuzluklar eksik malzeme kullanımı, yargıtayda hakimlerin haksız kazanç sağlamak için anlaşarak taraf tutması, hastanelerde, doğum evlerinde ihmâlden kaynaklanan bir ölüm, salgın bir hastalıkta yönetimin ihmâlkâr davranışı, bir bakanın rüşvet alması, yetiştirme yurtları, huzurevleri, cezaevleri gibi kurumlarda yapılan bir yolsuzluk gibi konular böyle bir yaklaşıma örnektir. Böylesi yaklaşımla işlenen bir programda olay her yönüyle araştırılır, olayda yer alan kişilerle

görüŖülür, olayın meydana geliŖ süreci ortaya çıkarılır ve konu ancak mahkeme önünde bile savunulacak kadar sağlam iŖlenirse program olarak yayınlanır. Bu tür konular olduktan sonra incelenmesinin veya ortaya çıkarılmasının yanı sıra görünürdeki sorunlardan yola çıkıp sorun haline gelebilecek olası durumlar gösterilerek de iŖlenebilir. Bu tür programların yetkilileri harekete geçiren, günlük yaŖamın akışını etkileyen dinamik bir yönü vardır.

Örneğin, T.R.T kurumu televizyonu yayını içerisinde yer alan Ayın Konusu programı Serbest Bölgeler, paralı otoyolları gibi günlük yaŖamın akışına yeni giren veya nâlen bu akış içinde yer alan konu ve durumları yarattığı sosyo-ekonomik sonuçlarla beraber seyirciye tanıtması açısından bu türe girer. (19)

Yine aynı yayında yer alan Türkiye'nin çeŖitli yörelerindeki ilginç olayları ve durumları, Türkiye dışındaki ülkelerin ilginç kültürel özelliklerini ve Türkiye'ye benzer yanlarını gezipgören yerlerde anlatan Gezelim Görelim programı günlük yaŖamla ilgili olayları ele alması açısından günlük yaŖama ilgili programlar arasına

(19) Ayın Konusu: T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı. Her ayın üçüncü Pazartesi günü saat 21:40'da yayınlanır. Hazırlayan nazmi Kal.

girer. (20)

- Alper Gültekin'in hazırladığı Ekonomi Dünyası (21) programları günlük yaşam içinde çok kullanılan ekonomik kavramları tanıtmayı, ülke ve dünyadaki son ekonomik gelişmelerin ve alınan son ekonomik kararların günlük yaşamı nasıl etkileyeceği konusunda analizler yapmasından dolayı günlük yaşamla ilgili programlar arasına girer.

Belgesel Bilgiyi Sunma Hedefli Programlar.

(Intention-Documentary Information)

Bu programlar da tanımlayıcı ve analiz edicidir. Olaylar, gerçekler, kuramlar ve varsayımlar hakkında tanım yapar, yorumlarda bulunur. Ancak konuları günlük yaşamın akışından kaynaklanan olayların sınırları içinde değil, daha genel ve geniş sınırlar içinde işler. Olayların ve durumların genel sorunlarla bağlantısını kurar. Konuları işlerken geçmişteki yazılı, sözlü, görüntülü belgelerden, konuya ilgili insanlardan ve alıcının tanıklığından faydalanır. Bu açılarından bakılıncaya günlük yaşam hakkında bilgili kılmayı hedefleyen programlar kadar güncel değildir. Ele

(20) Gezelim Görüldüm: T.R.T Ankara Televizyonu yapımı. Her ayın ilk Pazartesi günü saat 21:40'da yayınlanır. Hazırlayan Nuraç Yılmaz.

(21) Ekonomi Dünyası: T.R.T Ankara Televizyonu yayınlarından. Her ayın son Pazartesi günü saat 21:40'da yayınlanır. Hazırlayan Alper Gültekin.

aldığı konuya günlük yaşama ilgili programlar kadar bağlı değildir. Konuları genel yargılara varmak için kullanır. Sanat, bilim, tarih, toplumla ilgili her türlü olayın, konunun, kavramın, insanın, mekanın, sunulması, araştırılması, belgelerle ve alıcının tanıklığıyla kanıtlanması, genellemelere varılması, tanıtılması bu hedefteki programların kapsamındadır. Günümüzün sorunları olan açlık, nüfus yoğunluğu, nükleer savaşlar gibi konular, pahalılık, hava kirliliği, ulaşım sorunu, konut sorunu, okul sorunu, sigara alışkanlığı, gibi toplumu ve insan yaşamını ele alan konular, hırsızlık, intihar, alkolizm, kumar alışkanlığı gibi sosyal problemler insan yaşamındaki yeriyile ilişkili olarak, genel boyutlarıyla bu programlarda işlenir. Konular boyutları daha daraltılmış olarak da işlenebilir. Örneğin, binalardaki yangın merdivenlerinin işlevi, Cumhuriyet tarihinde istasyon binaları, Cumhuriyet tarihinde postahane binaları gibi daha özelleştirilmiş başlıklarda incelenebilir. Ancak hiç bir zaman günlük hayatın akışı içinde önem kazanmış A postahanesini ele almaz. Tarihsel önemdeki yerleri, tarihi olayları, kişilikleri, doğal güzellikleri ele alır, tanıtır. Toplum hayatına danga vurmuş sanatçıları tanıtır. Sanatın her alanının kavramlarının, tarihsel geçmişinin, niteliklerinin tanıtımı, sorunların belgelerle karşılaştırıp sonuca bağlanması, bilimin her alanının tanıtımı, dünyayı ilgilendiren herhangi bir olayın anlatılması, kısaca akla gelebilecek her türlü olayın değerlendirilmesi, her türlü kavramın tanıtılmasını hedef alan

ve bu süreçte belgelerin veya kameranın tanıklığını kullanarak hazırlanan programlar bu türe girer.

Örneğin, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı sorunlar karşısında insanın durumunu gösterip insanı ve sosyal değerleri geliştirmeyi amaçlayan Haberden Habere programları kameranın tanıklığıyla genel bir sorunu göstermesi açısından belgesel bilgiyi sunma hedefli bir programdır. Bu programlarda güncel durumlar ve genel yargılara varılır. (22)

- Tarihi bir mekânın tarihteki yerini ve yapısını tanıtan İshakpaşa Sarayı belgesel bilgiyi aktarma hedeflidir. (23)

- İslam kültürü içerisinde resmin tarihi gelişimini belgelere dayanarak anlatan İslamda Resim programı; (24)

- Tarihsel önemi içinde Muradiye Külliyesini anla-

(22) Haberden Habere T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı. Her ayın üçüncü salı günü, saat 20:45'de yayınlanır. Hazırlayan Ertürk Yöndem.

(23) İshakpaşa Sarayı T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı. 8-Ekim-Çarşamba günü saat 21:40'da yayınlandı. Hazırlayan Daver Atabey.

(24) İslamda Resim T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı. Dört bölümlük dizi. 3-Aralık-1986, 10-Aralık-1986 Çarşamba günleri saat 21:40'da yayınlandı. Hazırlayan Fikret Özkaya.

tan Muradiye programı; (25)

- Karadeniz kültürünü kameranın tanıklığıyla anlatan Karadeniz programı; (26)

- Dünyayı ve Türkiye'yu etkileyen olayları kameranın ve olayda yer alan kişilerin tanıklığına dayanarak aktaran, yorumlayan Otuzikinci Gün programı; (27)

- Müziğin aktarılmasını tarihsel gelişimi içinde inceleyen Tabletten Kasete programı; (28)

- Türk sanatına hizmet vermiş, alanlarının ustaları olan 70 yaşından yukarı sanatçıları yaşamları, usupları, ve Türk sanatındaki yerleriyle tanıtmayı amaçlayan Sanatımızdan Portreler programı; (29)

(25) Muradiye T.R.T. Ankara Televizyonu Yapımı. 15-Ekim-1986 Çarşamba günü saat 21:40'da yayınlandı. Hazırlayan Bekir Erdem.

(26) Karadeniz T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı. Altı bölümlük dizi. 1-Kasım-1986, 9-Kasım-1986, 23-Kasım-1986, 30-Kasım-1986, 7-Aralık-1986 Pazar günleri saat 21:40'da yayınlandı. Hazırlayan Fatih Aslan.

(27) Otuzikinci Gün T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı. Her ayımı ilk Salı günün saat 20:45'de yayınlanır. Hazırlayanlar Ali Kırca, Mehmet Ali Birand.

(28) Tabletten Kasete T.R.T Ankara Televizyonu yapımı. 22-Ekim-1986 Çarşamba günü saat 21:40'da yayınlandı. Hazırlayan Tomris Giritlioğlu.

(29) Sanatımızdan Portreler T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı 20-Ekim-1986'dan beri Pazartesi günleri saat 19:15'de yayınlanır. Haftalık dizi. Hazırlayanlar Nilgün Suna, Hülya Sabuncu.

bu hedefe uygunlukları açısından bu türe girerler.

Yol ve Yöntem Göstermeyi Hedefleyen
Bilgi Verici Programlar (Advisory
Programmes)

Bu tür programlar insanlara gündelik yaşamlarında kullanacakları bilgileri verir. Genelde uygulamaya yöneliktir. Yemek pişirmeden, oto tamirine, trafik kurallarından, hasta bakımına, bilinçli tüketici olmaktan, bahçe bakımına, hava durumundan, önerilen oyun ve gösterilere, hukuki ve sosyal hakların nasıl kullanılacağından, sağlığı korumaya kadar her konuda seyirciye yol gösterme amacıyla bilgi veren programlardır. Kimi zaman eğitici amaçlı programlarla karıştırılır. Halbuki eğitici amaçlı programlar seyircinin çalışma gücünü hareket peşirci, seyircide istendik davranış değişiklikleri yaratmayı amaçlayan, çalışmayı, öğrenmeyi geliştiren, kimi zaman sonra verilecek sertifika, diploma gibi ödülle karşılık sorumluluklar yükleyen programlardır. Yol gösterici programlar ise yalnızca insan ilgisine ve gelişmesine yöneliktir.

Örneğin, T.R.T kurumu televizyonu yayınları içerisinde yer alan Sabahın Getirdikleri programı tarım

faaliyetleri konusunda kırsal kesime yol gösterme amacından dolayı bu türe girer.(30)

Bunların dışında yayın kurumlarının kendi bünyelerine veya içinde yaşadıkları toplumun bünyesine uygun değişik hedeflere yönelik bilgi veren programlar olabilir. Örneğin-güncel yaşamdaki etkinlikleri ele alma amacıyla bilgi veren programlar güncel yaşamın hareketlenmesiyle, öncelikle bu hareketlenmenin başladığı İngiltere, Amerika gibi endüstri toplumlarında ortaya çıkmıştır. Yayıncılığın sürekli gelişen yapısında farklı hedefler ortaya çıkıp homojen bir grup oluşturdukça bu ayırımdaki alt başlıklar da çoğalacaktır. Aynı durum bütün ayrımlar için söz konusudur.

Biçimlerine Göre Bilgi Verici Programlar

Bilgi verici programların biçimlerindeki ortak özellik, bu biçimlerin diğerlerine göre daha söz ağırlıklı olmasıdır. Bilgi verici program biçimleri;

- Birden fazla biçimi içeren karma programlar,
- Belgeseller
- Magazinler
- Tartışma, Görüşme ve Oturumlar olarak sınıflanabilir.

bilir.

Bilgi verici programlar amaçlarıyla biçimleri ara-

(30) Sabahın Getirdikleri T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı. Her hafta Çarşamba günleri, saat 8:00'de yayınlanır. Hazırlayan Gürkan Elçi.

sında birebir dolaysız bir ilişki yoktur. (31) Aynı amaçlı programlar değişik biçimlerde olabilir. Örneğin; günlük yaşam etkinlikleri hakkında bilgi verme amaçlı Ayın Konusu tek bir konuyu yorumlarla, görüşmelerle, alıcının tanıklığıyla belgesel olarak işlerken, aynı türden amacı ele alan Ekonomi Dünyası uzmanlarla yapılan açıkoturum biçimindedir. Aynı ayrı konular bütünleyici bir nitelikte sunan Çtuzikinci Gün magazin programıdır, ancak belgesel de bilgiyi sunma amacı da vardır.

Birden Fazla Biçimi İçeren Karma Programlar

Bu programlarda her hangi bir konu, kavram, olay genelde stüdyoda merkezileşen birden fazla biçimle işlenerek sunulur. Bir sunucu stüdyoda ya da dışarda biçimler ve farklı biçimlerle işlenen amacın değişik yönleri arasında ilişki kurar. Bunlara kuşak program da denilebilir. Belgesel film, stüdyoda kullanılan durgun resim ve grafikler, olayın içinde yer alan insanlar ya da konuyu anlatan uzmanlarla yapılan görüşmeler, sunmak istenen amaçtaki sorunu tartışan uzmanların yer aldığı açık oturum bölümü programın biçimini oluşturur.

Stüdyo merkezli bir karma programda sunucunun meka-

(31) Bu yüzden çok ölçütlü program sınıflamasına başvurulur. Eğer belgesel biçimi sürekli aynı amacı, aynı hedef kitleyi işleseydi, "belgesel" demekle programın bütün özellikleri ortaya konmuş olurdu.

nı, durgun resim ve grafiklerin gösterildiği bir köşe, oturumların veya görüşmelerin yapıldığı bir mekan, gerektiğinde kullanılmak üzere hazırlanmış bir sonsuz mekan gibi değişik mekanlar vardır.

Bu program biçimiyle tek bir konu olay, durum farklı yönleriyle incelenebileceği, analiz edilip yorumlanacağı, tanıtılıp anlatılabileceği gibi farklı konular bir program içerisinde bölümler ya da köşeler halinde sunulabilir.

Tek bir olayda örneğin olayın tarihi gelişimi belgeseler bir filmle, olayın geçmişi anlatılan olayda yer almış insanlarla yapılan röportajlarda, bugünü olayla bugün ilgili olan kişilerle, çekilen filmlerle, yorumu grafiklerle, uzmanların yaptığı açıkoturumla anlatılabilir. Güncel yaşam hakkında bilgili kılmayı hedefleyen programlarda daha çok bu biçim kullanılır. Örneğin, bir ilacın yanlış kullanılması ve yarattığı sonuçları anlatan bir programda yukarıda sayılan biçimlerin hepsi kullanılabilir. Durumun ilk farkedildiği zaman duyulan tepkiler filmiyle, gazete kesigi gibi durgun görüntülerle anlatırken, bugünkü durum görüşmeler ve günün görüntüleriyle, istatistikî bilgiler yine durgun görüntülerle, alınan önlemlerin değerlendirilmesi ve daha ne gibi önlemler alınabileceği gibi konular da açıkoturum, tartışma, görüşme gibi biçimlerle verilebilir.

Meclisten çıkan sen konunun toplumsal yaşamı nasıl etkileyeceği, bu mahallenin yaptığı çevre düzenlemesi etkin-

liklerinin tanıtılması ve bunun gibi toplumsal yaşamın içinden çıkan güncel konular bu biçimde işlenebilir.

Karma biçim, günlük yaşam hakkında bilgili kılma, belgesel bilgiyi sunma, yol ve yöntem göstermeyi gibi bütün hedefleri tek bir programda ele alabilir. Ya da tek bir hedefi farklı biçimlerle işlenmiş konularla gösterebilir.

- Sabahın Getirdikleri programı, kırsal kesime yaşamlarının her alanıyla ilgili yol gösterici bilgiler sunmayı amaçlar. Bu amacı da sağlık, hukuk, bilmece, müzik, oyun, uzmanların tarım konusunda aktardığı bilgiler gibi köşelerde görüşme, konuşma (uzmanın bilgi aktarması) belgesel film, müzik, drama gibi biçimlerde işler. Bu yönüyle yol ve yöntem gösterme hedefini farklı konular ve farklı biçimlerin yer aldığı karma biçimle işler.

Belgeseller

Belgeseller bir tek konuyu tümdengelimci veya tümevarımcı yorumlarla işleyen tanımlayıcı ve açıklayıcı ifadelerden, görüşmelerden, durgun görüntülerden güncel olmayan ve diğer belgelerden oluşan programlardır. Olayların durumlarının ve konuların gerçekliğini; doğruculuğunu veya yanlışlığını, hayatı ne kadar etkilediğini, önemini belgelere dayanarak inceler ve kanıtlar. Bunun yanı sıra yakın geçmişte ve halen toplum yaşamını etkileyen genel sorunları yine belgelerle ve alıcının tanıklığıyla inceleyen analiz eder. Bu bakımlardan belgelere dayalı bilgi sunma hedefini olduğu gibi karşılar. Belgelere dayalı

bilgi sunma hedefini farklı biçimler de kullanılsa da belgesel biçimi birtek bu hedefle yapıldığı için onun adını alır.

Belgeseller üç ana bölümde incelenebilir.

- Olay belgeselleri
- Durum (konu) belgeselleri
- Bilgi belgeselleri

Yayıncılığın yaratıcı alanında kurallar sabit olmaktan çok esnektir. Bu bakımdan bu üç bölüme de girmeyen örnekler çıkabilir. Bu bölümler yayıncılığın tanımlanmasını ve yayıncılık bilgisinin aktarılmasını kolaylaştırmak amacıyla yapılır.

Olay belgeselleri. Geçmişte olmuş ve bütün dünyaya ya da toplumu etkilemiş olayların belgelere ya da alıcının tanıklığına dayanarak sunan inceleyen tartışmalı yanlarını ortaya koyan veya sonuca bağlanan, yorumla belgesellerdir. Örneğin, dünya savaşları hakkında araştırma yapan belgeseller, aya gidiş, Titanik Faciası, Lusitana'nın Batırılışı, Auswich Kampı gibi bütün insanlığı ilgilendiren veya toplumsal düzeyde ahlaki sorun olmuş olayları ele alan belgeseller bu bölüme girer.

Durum-(konu) belgeselleri. İnsanlığı veya toplumu ilgilendiren, olayların devinimi açısından değil de olayın insanlık tarihi veya toplumsal yaşam içerisindeki yeri açısından inceleyen belgesellerdir. Toplum yaşamında

sürekli (kronik) sorun olmuş konular, bu bölümdeki belgesel biçimiyle incelenir. Fahişelik, evden kaçan çocuklar, alkolizm, rüşvet, konut sorunu, gibi sorunları kavramsal düzeyde inceleyip, genel boyutta toplum yaşamıyla ilişkilendirilerek (ortaya çıkış nedenleri, kalkma koşulları gibi) ele almak konu belgeselinin alanına girer.

Bu anlamda Ayın Konusu, Haberden Habere gibi programlar bu türe girerler. Ayın Konusu günlük yaşam etkinlikleri hakkında bilgi verme amaçlı belgesel program, Haberden Habere ise soruna tanıklık ederek bilgi sunan belgesel amaçlı, belgesel biçimli programdır.

Bilgi belgeseli. Bilgi belgeseli bir serim çalışmasıdır. Kültürel birikimin araştırılmasıdır. Bilimsel tarihi, kültürel sanatsal, her türlü konuda tanıtım, anlatım yapan programlardır.

Bir mekan tarihsel önemi içerisinde alıcıyla tanıtılması açısından İshakpaşa Sarayı, Muradiye belgesel bilgi sunma amaçlı belgesel, sanatımızda emek vermiş, kendi alanlarının usta sanatçılarını belgeleyen Sanatımızdan Portreler, İslamda resmin yerini ve günümüze etkilerini araştıran İslâmda Resim programları bilgi serimine dayanan, belgesel bilgiyi sunma amaçlı, belgesel biçimli programlardır.

Belgeseller bu konuları ya belli bir görüş doğrultusunda sunarlar, ya da nedenleri, sorunları çarpıştırmak analiz ederler. Birincisi daha çok bilgi belgesellerinde kullanılır, olayı yapımcının bakış açısından verir ve bu

açıyı belgelerle kanıtlar. Burda yorum söz konusudur. İkincisinde ise sunucu ya da görüşme yapan kişinin bağlantılarıyla görüşmeler, filmler birbirine bağlanır Burada nesnellik düzeyi daha fazladır. Bağlantıları yapan kişi genel yorumunu belirtmez ama belirttiği durumlar da söz konusudur. Değişik materyali birbirine bağlayan biçimde sunucu görüntüde olduğu gibi fonda da olabilir. Fonda anlattıklarıyla materyalin birbiriyle ilişkisini kurar, yine bu durumda da yorumlama düzeyi yüksektir. Belgesel sait çekilen filme dayanabileceği gibi, görüşmeler, durgun görüntüler, arşiv filmleri, yani çekilen filmler gibi birden fazla materyele de dayanabilir. Materyallerin tazialığı ve biçimi ve düzenlenmesi (ilişkilerinin kurulup, sıralanması) belgeselin yapısını etkiler. Bu aşamada belgesel bir kurgu işidir. En yetkin kurgu anlamlı sonuca ulaşmayı sağlar.

Magazinler

Magazinler birden fazla olayı belgesel bilgiyi aktarma amacıyla, günlük ilişkileri aktarma amacıyla, yol yöntem gösterme amacıyla ve daha başka amaçlarla birarada aktarır. Magazinlerde belgesellerdeki gibi analiz etmek, yorum yapmak, kanıtlara dayanarak açıklama yapmaktan çok olanı göstermek, ilginç kılmak daha baskındır

Magazinler günlük yaşamı etkileyen olaylardan, bilimsel konular, sanat konularından, politikaya kadar her türlü konuya ilgili olabilir. Görüşme biçimini ve film materyalini kullanabilir. Değişik olayların, bilgilerin arasın-

daki ilişkileri, konudan konuya geçişi ya merkez bir stüdyoya ya da olayların geçtiği mekânlarda yer alan bir sunucu sağlar.

Magazinlerde güncellikten çok ilginçlik önemlidir. ilgi merkezi insandır. Ele aldığı konuların insanla ilişkisini araştırır. Derleme bir yapısı vardır. Otuzikinci Gün dünya çapında önemli haberleri, insanla ilişkili olarak ele almasından, derleme yapısından dolayı magazin türünde ele alınabilir. Gezelim Görelim gidilen yerlerde insanların yaşamlarını, ilginç olayları insani değerleri öne alarak aktarması, farklı konuları ele alması açısından magazin programıdır.

Gerçek bir öykü içerisinde, insanın bir özü ya da duygusal ağırlığı olan bir konunun, kişilik çerçevesinde çizilip, ilginçliği ve/veya mizahı öne çıkararak işlenmesini ele alan konular (features) da magazin metaryali veya kendisi olabilir. Burada olayların arıya çıkması verilir. Olayın kişileri öne çıkarılır, bu kişiler ortalama bir vatandaşın sembolüdür. Böylece seyircinin sunulanla daha çabuk ve özel ilişki kurması sağlanır. Konularda haber sözkonusudur. Bu haberin dramatik öğeleri ortaya çıkarılır. Sonuçta insani değerlere varılır. Sorun olayın karakterini iyi yakalanmasıdır. Örneğin, iki astronotun sekiz günlük bir uzay yolculuğundan dönmesi bir haberdir ama bu sekiz gün içinde ne yedikleri, nasıl yedikleri konulu metaryalidir. Olay içerisindeki insani ayrıntıları bulmak ve kullanmak gereklidir. Amerikan Başkan Yardımcısı Johnson'un Pakis-

tan'ı ziyaretinde, sıradan bir deve sürücüsünü Amerika'ya daveti bir konulu örneği oluşturur. Deve sürücüsünün Pakistan'dan ayrılırken başka kadınlara bakmayacağına dair Kuran üstüne el basması, karısının ve karısının akrabalarının adamın bir başka kadınla evlenebileceği kuşkusu, akrabalarının domuz eti yiyeceği kuşkusu, röportajlar ve filmle anlatılarak konulu oluşturulmuştur. Burda başarıyla yapılan, insani ayrıntıların iyi saptanması ve deve sürücüsünün kişiliğinde sunulmasıdır. Konuluda sıradan bir insanın bağından geçen sıradışı bir olay söz konusudur. Görüşmeler konulu sunmanın temel biçimidir. Bir cinayet davasının sonucundan, cumhurbaşkanının kullandığı koltuğun koltuk piyasasında nasıl dalgalanmalara yol açtığına kadar, insanın içinde yer aldığı her türlü konu bir öykü çerçevesinde konunun materyali olabilir. Burda konunun her boyutu dramatik yönleriyle incelenir. Örn, eğer plajlarda üstsüz mayo kullanılıyorsa bu yasal mıdır? Satıcıların görüşleri nelerdir, belediye yetkililerin, bakanın görüşü nedir? Erkeklerin, film yıldızlarının, giyenlerin görüşü nedir? Bu soruların cevapları konuluyu kuran öyküyle ilişkili olarak verilir, ortadaki sorun her yönüyle, amaç ilginç ve insani bir mizahı, sergiler bir tavırda ve insani değerlere (aşk, kin, acı, iyi, kötü vb.) ulaşarak sunulur. Konulu tek başına bir program olamaz, çünkü akış içerisinde başlı başına bir konumu yoktur, ama özellikle magazin programlarının vazgeçilmez bölümlerinden biridir.

Gezelim Görelim programında bu tür yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin Ekim ayı programında yer alan gece yarısından sonra lokantalarındaki artan yemekleri toplayıp yoksullara dağıtan adamın öyküsü, Van'ın Gevaş ilçesinde altmışdokuz kişilik bir ailenin aynı evde yaşamasının öyküsü, dana kemiginden süs eşyası yapan adamın öyküsü konulu potansiyeli olan öykülerdir. Programda tam anlamıyla bir konulu gibi işlenmemişlerse de konuyu ele alış tarzında bu yaklaşım hissedilir.

Görüşme, Tartışma ve Oturumlar

Bu biçimler sıkça başka programlar için malzeme olabileceği gibi kendi başlarına da bir program olabilirler. Özellikle bir otoriteyle, uzmanla alanıyla ilgili, ya da sokaktaki insanla bir konuyla ilgili yapılan görüşmeler genelde başka programlarda materyal olarak kullanılır.

Bu biçimlerin hemen hepsinde bir konu, bir kavram, bir olay hakkında yetkilisinden, uzmanından, otoritesinden bilgi almak, ünlü veya önemli birini tanıtmak, tartışmalı bir konuyu tarafları arasında tartıştırıp ortaya koymak ya da uzmanlarla yapılan bir oturumda bir konuyu çeşitli yönleriyle ortaya koymak sözkonusudur. Soru ve cevaplarla olayı analiz etmek asal amaçtır.

Görüşmelerde olayı yönlendiren, soruları soran bir sunucu vardır. Bir program boyunca konuya ilgili olduğu bir olay, durum veya konuda sorular sorar ve konuyu her yönüyle açığa çıkarır. Burada önemli olan seyircinin olayı

kaynagından duymasıdır. Konuk, görüntüsü ve anlattıklarıyla amacı renkli ve ilginç biçimde ortaya koyar. Görüşmeler başka bir programda materyal olarak kullanıldıkları zaman da konuyu kaynagından sunma işlevi değişmez. Burada görüşmenin amacı, yer aldığı programın amacını pekiştirmektir.

Tartışmalarda sunucu olayın bilgi vermek işlevinden ayrılmaması için denetimi sağlar. Sunucu her görüşün açık ve eşit biçimde sunulmasına dikkat eder. Başarılı bir tartışma programının üç niteliği vardır: Çatışma noktasının yakalanması, sorularla konukların sakladıkları bir bilgi varsa ortaya çıkarılması ve bu anda konunun durumunun yakın yüz çekimleri, ayrıntı el ve ayak çekimleriyle ortaya konması.

Konuşmalarda sunucu yoktur. Burada bir uzman, bir siyasi, bir yetkili, sohbetiyle ünlü bir kişi, bir din adamı, bir otorite, ünlü bir kişi konularıyla ilgili olarak veya önemli bir konuda ya da herhangi bir konuda dolaysız olarak ekrandan seyirciye hitap ederler. Vaazler, uyarılar, anılar ve benzerleri bir program bütünü oluşturacak kadar önemli ve kapsamlı ise konuşma programında sunulurlar.

Oturuşların paneller, forumlar gibi farklı türleri vardır. Panellerde uzman kişiye birden fazla kişinin soru sorması sözkonusudur. Bunlar genellikle gazeteci olduğu gibi, kamuoyu sözcüleri olarak çeşitli dernek temsilcileri veya değişik meslek ve yaşta sıradan insanlar olabilir.

Uzmanların kendi aralarında, veya bir sunucunun soruları sonucu bir konuyu, kavramı veya olayı tartışmaları

veya açığa çıkarıp karara varmaları da bir diğer türdür.

Sıradan insanların kendi aralarında bir yönlendirici seçerek veya yayın kurumundan bir yönlendiricinin yönetiminde herhangi bir konuyu ya da kavramı tartışıp anlamını açığa çıkarmaları ise forum türüne örnek olarak gösterilebilir.

Bu biçimlerin hepsi stüdyoda gerçekleşir. Karşılıklı sıralarda veya masa başında gerçekleştirilir. Bazılarında konuşmaların başlangıç ve bitimini saptamak üzere ziller kullanılır. Sunucu veya yönlendirici kullanıldığı zaman program onların kişiliğinde bir karakter kazanabilir. Hatta kimi görüşme ve tartışma programları sunucusu veya yönlendiricisinin adlarını alır. William Buckley'in Ateş Hattı, Bill Mayer'in Yorum'u (32) gibi. Sunucunun kullanıldığı programlarda, özellikle tartışmalarda sunucu tartışmanın hangi kurallara bağlı olacağını işleyişin kurallarını açıklar. Dengeyi sağlamakla yükümlüdür. Tartışmalarda iki tarafın karşılıklı yüzleştirilerek sıcak bir tartışmanın sunulmasının yanı sıra, her iki tarafın da rızasıyla tartıştığı, soru soran kişinin de hassas bir dengeyi kurmaktan çok yönetici konumunda kaldığı bir sunuş biçimi vardır ve genelde ikincisi kullanılır.

Bu programlarda sunulan toplumsal yaşamın her alanıyla ilgili "bilgilendirilmiş", "gerçek kaynaklara dayalı"dır. Bu programlarla televizyon seyircinin tem-

(32) CBS tartışma programları.

silcisi olarak birçok bilgiyi ilk elden alıp seyircisine sunar. Bu programlar temsili demokraside halkın temsilcilerinin yürütmeye ulaşmasına ve bu yürütmeyi değerlendirmesine olanak sağlar.

Bu tür programlarda genelde belgesel amaçlı bilgi sunma veya günlük hayat hakkında bilgilendirme amacı vardır. Örneğin; T.R.T kurumu yayınlarından Atatürk milliyetçiliği (33) adlı program Türkiye'de geçmişte ve bugün etkili olan bir kavramı açıklamak bakımından belgesel amaçlı, oturum biçimli bir programdır. Yine T.R.T televizyonu yayınlarından Ekonomi Dünyası ise günlük yaşamdaki etkinlikleri sunma amaçlı, oturum biçimli bir programdır.

Hedef Kitlelerine Göre Bilgi Verici

Programlar

Bilgi verici programlar genel kitleye hitap ederler. Genel kitle, özel hedef kitlelerin dışında kalan kitle demektir. (34) Bilgiyi kitlelerin hizmetine sunması, gücün kitlelerce paylaşılmasını sağlaması, kitleleri araştırıcı, sorgulayıcı, talep edici niteliğe sokması açısından bilginin genel kitleye sunulması çok önemlidir. Bilgi verici programlar da genelin anlayacağı ve hoşlanacağı,

(33) Atatürk Milliyetçiliği T.R.T Ankara Televizyonu Yapımı Dört dizilik program. 29-Ekim-1986, Çarşamba, 5-Kasım-1986, Çarşamba, 10-Kasım-1986, Pazartesi, 12-Kasım-1986, Çarşamba günleri saat 21:40'da yayınlandı. Haz.Orhan Gizli.

(34) ESCORT EBU Booklet. Definitions. Annex 1. s.2.

ilgiyle seyredeceği biçimde sunarak bu işlevleri yerine getirirler.

BİLGİ VERİCİ PROGRAMLARDA METİN

YAZARLIĞI

Televizyonda hareketli görüntü yarattığı duygusal-
lığın içinden kolaylı olarak bilgi verir. Sözcüklerin vere-
ceği soyut, bilişsel bilgi yerine somut görüntülerin yarat-
tığı duygusal tarıdan bilince yaklaşır. Sonuçta anlama
yazmak yerine kurgulamakla ulaşır. Ancak söz de baştan
beri, televizyondan da önce, sinemada görüntünün yanında
yer alır. Sessiz film döneminde bile görüntülerin arasına
konan yazılar sözün işlevinin henüz bitmediğini gösterir,
hatta görüntünün yanında söz birbirleriyle uyum içinde ve
birbirlerini gerektirdikleri kadar kullanıldıkları zaman
anlama daha yetkin biçimde ulaşılır.

Söz televizyonda özsel veya ek bir bilgiye kaynak-
lık eder. Televizyonun söz ve görüntü özellikleri birbirini
tamamlayarak kendi anlamlarından daha farklı bir anlam ya-
ratırlar. Özel iletişim amaçlarına ve ulaşılacak istenen
estetik düzeye bağlı olarak söz ve görüntü ilişkisi,
1- Görüntünün kurucu, sesin destekleyici 2- Sesin kurucu ,
görüntünün destekleyici 3- Sesin ve görüntünün birbirine eş
eşit olarak kurucu ve destekleyici olduğu durumlarla ortaya
konur. Sözün kaynağının ekrandaki görüntüde yer alması duru-
munda doğrudan söyleme söz konusudur. Sözün kaynağının

ekranda görünmemesi halinde ise ikinci elden söyleyiş, bir aktarma, bir anlatım söz konusudur.

Televizyonda sözün kullanımında dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır. Herşeyden önce görüntü ve söz birbirine uyumlu olmalıdır. Görüntünün gerektirdiği söz, görüntü ekranda kaldığı sürece duyulmalıdır. Her görüntü kendine ait olduğu sözle birlikte gösterilmelidir. Söz görüntünün anlattığını tekrarlamamalı ancak gerek varsa kullanılmalıdır. Görüntünün temasına, havasına, zamanına uygun olmalıdır.

Televizyonda sözü programların metni oluşturur. Programların metninin olmasa görüntüyü sözlü kılar.

Metin Nedir?

Metin, bir düşüncenin, olayın, durumun, konunun, dilin kuralları çerçevesinde, belli bir uslub ve biçimle, sözlü veya yazılı olarak ifade edilmesidir.

Televizyonda metin programların sözel bölümünü oluşturur. Programların anlatmak istediğinin, anafikrinin, yorumunun, vardığı sonuçların sözlerle ifade edilen bölümüdür. Bu düzeyde dilin kuralları ve olanaklarıyla sıkı sınıya ilişkilidir. Programların sözel bölümleri ise biçimlerine bağlıdır. Örneğin, dramaların sözel yanı oyunun kendisi, reklâmların sözel yanı spotları ve sloganları, bilgi verici programların sözel yanı ise aktardığı bilgileri içeren düz metnidir.

senaryo

Senaryo metnin görüntüyle ilişkisini sağlayan teknik yazıdır. Görüntü ve sözün bütünlüğü senaryoyla sağlanır. Bu yönüyle metinden farklıdır. Çekim ölçekleri, geçmeler gibi özellikler senaryoda metinde eşgüdümü olarak belirtilir. Senaryo programın yayına girecek olan son halinin kâğıt üzerinde belirtilmesidir.

Bilgi Verici Programlarda Metin

Bilgi verici programlar söz ağırlıktır. Çünkü bilgi verici programlarda bir aktarma söz konusudur. Bilginin kendisi de aktarmadır. Bilgi nesnelere, olay ve durumların ifade edilmesinde kullanılan uzlaşım sal simgelerdir. Bunlar da yaygın olarak dilin türevleri olan yazı ve sözdür. Bu yüzden bilgiyi kitlelere yaymada yer alan bilgi verici televizyon programları da söz ağırlıklı ve metne dayalıdır.

Bilgi verici programlarda senaryo bütün ayrıntılarıyla ele alınmaz. Çünkü gerçeğin sürprizlerine, olayın akışına dayalı bu programlarda programın son hali baştan bilinemez. Görüntünün nasıl olacağı genellikle çekim anında belli olur. Bu yüzden senaryo yerine metin ağırlıklı ele alınır. Çekimden önce metin temel hatlarıyla bellidir. Nelerin çekileceğini, nasıl bir bakış açısıyla ele alınacağını bu metin belirler. Çekimden sonra ise aktarılacak bilgiye göre görüntü kurgulanır ve ayrıntılı metin yazılır.

Metin ögeleri konu ve dildir. Bilgi verici programlarda her şeyden önce konu gerçeğe uygun olmalıdır. Gerçeğe uygun olma özelliğinden dolayı konuyu ele alma amaçları da genelde tanıtma, inceleme, tartışma, aktarma gibi hedeflerde toplanır. Bu bağlamda bilgi verici programlar;

- 1- Belgesele dayanarak bir olayın anlatımı
- 2- Belgelere dayanarak bir kişinin tanıtımı
- 3- Günlük yaşamı etkileyen olayların aktarılması ve incelenmesi.
- 4- Yerinde çekimle bir yerin tanıtımı
- 5- Bir konu üzerine uzmanların tartışması
- 6- Bir konu üzerine uzmanların görüşlerini aktarma
- 7- Önemli bir konuda bir uzmanın, otoritenin, yetkilinin halka hitap etmesi
- 8- Sosyal yaşam içerisinde gerekli bilgileri program şeklinde verme gibi amaçları olan konuları ele alır. Bunlara işlemede ise
 - 1- Yaratıcılık
 - 2- Araştırma duyarlılığı
 - 3- Dil bilgisi
 - 4- Araç bilgisine gerek vardır.

Yaratıcılık Bilgi verici programlarda yaratıcılık olaya bakış açısından, olayı bir yönden kavranıp, sunulmasında kendini gösterir. Yaratıcılık bir fikri, bir sloganı yoktan var etmek, küçük bir olaydan bütünsel bir öykü meydana getirmektir.

Araştırma duyarlılığı Araştırma özellikle bilgi verici programlarda yaşamsal bir önem taşır. Araştırma sonucu olay kavrenabilir ve tam anlamıyla sunulabilir.

Dil bilgisi Metin dille akterılır. Konu iyi araştırılrsa da çok ilginç olsa da bunları sunmak için yeterli dil bilgisine sahip olunmamışsa ortaya iyi bir metin çıkmaz. Bunun için dilbilgisi kurallarını iyi bilmenin yanı sıra sözcük dağarcığının da çok geniş olması gerekir. Aynı şeyi en az on iki farklı yoldan söyleyebilecek düzeyde ifade gücü olmalıdır. Yalın, amacına bağlanmış bir anlatın için dilbilgisi şarttır.

Araç bilgisi Televizyon metni için televizyonun işleyişinin ve bunun metne etkisinin iyi bilinmesi gerekir. Görüntü ve söz dengesinin amaca uygun kullanılması gerekir.

Bilgi verici programların metin yazımında konuya ve dile ilişkin bazı ölçütler geliştirilebilir.

Bilgi Verici Programlarda Metin

Yazımında Konuya

İlişkin Ölçütler

Konu Seçimi

Bilgi verici programların konuları geçmişte ve

bugün toplum yaşamını ve insan hayatını etkileyen her türlü olay, durum, kavram, gelişmedir. Ancak bütün bunların bilgi verici programa konu olabilmesi için soruların karşılığını bilmelidir.

1- Sağlığı ve güvenliği açısından seyircinin bu bilgiyi alması gerekli midir?

2- Seyircinin demokratik toplumda vatandaş olarak yerini alması ve vatandaşlık görevlerini yerine getirmesi açısından bu bilgiye gereksinimi var mı?

3- Bilgi seyircinin kendi varlığı ve yaşamıyla ilgili mi?

4- Bilgi seyircinin hayatıyla ilişkili olmasa bile çoğunluğa hitap edecek kadar ilginç mi?

5- Bilgi seyircinin insani değerlerini etkileyecek önemde mi?

6- Bilgi seyircinin tarihi ve bugünü değerlendirmesini geliştirecek önemde mi?

7- Bilgi seyircinin sanatsal beğenisini geliştirecek düzeyde mi?

Konular ancak bu soruların içerdiği önemi ve değeri karşılayabilirlerse bir programda ele alınabilirler.

Bu konuların da saptanıp program haline getirilmesi için önce varlıklarının araştırılması gözlem yapılarak bulunması gerekir. Bunun için kimi programlara seyirciye iletilebilecek kadar önemli ve gerekli konuları biriktirdikleri bir fikir dosyası tutarlar. Yeri ve zamanı geldiğinde bu

konuları kullanırlar. Bunun yanı sıra emniyet, hastahane, sosyal amaçlı dernek ve kuruluşlar, resmi yönetim birimleri gibi yerler olay kaynaklı bir programın konusunun bulunabileceği yerlerdir. İine toplumda ağızdan ağıza dolaşan söylentiler de kimi zaman olay kaynaklı önemli programlara konu olabılırlar.

Kütüphaneler, resmi kayıtlar, gezilip görülen yerler, sanat eserleri de belgelere dayalı programlar için konu verebilecek kaynaklardır.

Konuyu Tanımlamak

konuyu seçtikten sonra metini yazacak olan kişinin konuyu öncelikle kendine tanımlaması gerekir. Konuyu tanımlamak demek konudaki problemleri ortaya koyma ve çözüm yollarını belirlemedir. Problem sorunu oluşturan bir ana fikir etrafında çözülebilir düşüncedir. Problem incelenen konu, konuya bakış açısı, ana fikir ise amaçtır.

Problemi analiz etmek ve araştırmak için konuyla ilgili her türlü kaynağa, yetkiliye, uzmana, tanığa ulaşılmalıdır. Problem bir olay kaynaklıysa olayın geçtiği yere gidilmelidir. Bir mekân, bir kişi tanıtımlıysa bunlar gidilip görülmelidir. Butun bu süreç içerisinde de bir yandan bu verilerin nasıl görselleştirilebileceği düşünülmalıdır.

Problemi daha iyi tanımlayabilmek için yapısı uygunsa onu bileşenlerine ayırmak, her birini sistematik olarak incelemek faydalıdır. Bu problemin odakının ve onu destekleyen yan unsurların ortaya çıkmasını sağlar. Konu hakkında

seyircinin bilmesi gerekenler ortaya çıkar. Metnin ana hatları böyle bir analizle ortaya çıkar. Konunun odağı ve bunu meydana çıkaran etkenler ortaya çıkınca metni yazmak için düşüncelerin sıralanması da kolaylaşır.

Problemin tanımlanması, eğer problem çözümü gerektirecek bir olayısa çözüm önerilerinin gelişmesine de yol açar. Sorunu, sorunun ortaya çıkış nedenleri ve çözüm önerileriyle doygun bir program ortaya çıkar. Program tartışmalı bir konu hakkında değilse konunun ve detaylarının tanımlanması iyi bir tanıtım yapmaya, durumu seyircinin kafasında iyi betimlemeye yarar. Böylesi sağlam bir tanımlama görüntülerin neler olabileceği hakkında da kabataslak saptama yapmaya yarar.

Örneğin, (35) Ayın Konusu programı yapımcısı Nazmi Kal konularını güncel sorunlardan seçer. Bu sorunları ise günlük yaşamı ve gazeteleri izleyerek, dökümanlar halinde bir dosyada biriktirir. Yeri ve zamanı gelince konusunu buradan alır.

Konusunu seçtikten sonra konuyla ilgili kitaplar, seminer metinleri, makaleler gibi yazılı kaynakları araştırır. Konuyu hangi odak çerçevesinde sunacağını belirler. Örneğin, Kasım ayı programında Serbest Bölgeler konusunun işlemek için konuyla ilgili bütün yazılı kaynakları inceledikten sonra serbest bölgenin ne olduğu, yararları ve za-

(35) Örnekte verilen bilgiler Nazmi Kal'la yapılan görüşmeye dayanarak verilmiştir.

kararları hakkında bir karara varduktan sonra metnini yazar. Burada problem "serbest bölgeler"dir. Problemin bir bileşeni "serbest bölgeler" de iç ve dış ticaretin artması, diğeri ise gümrük konusunda yapılan yeni düzenlemelerin kaçakçılığa ve gayrimeşru kazanca zemin hazırlayabileceğidir. Bu bileşenlerin neden ve nasıl meydana gelebileceği de konuyu tanımlamadaki alt başlıklardır. Konunun 'serbest bölgeler'in ne olduğudur. (36) Yapımcı kendi anafikrini saptadıktan sonra bu fikri destekleyen malzeme yaratmak açısından görüşmeler yapar. Görüşmelerde ortaya çıkabilen farklı fikirleri de alternatif olabilecek durumdaysa kullanılır.

Ayın Konusu araştırmaya dayalı görüşmelerle gelişen bir programdır. Bu yüzden programın temel kısmı konuyu tanımlama aşamasında ortaya çıkar. Araştırılan konu her yönüyle saptanınca programı açmadaki sunuş metni ve konuyu ortaya koyan görüşme soruları, kimlerle görüşüleceği de ortaya çıkmış olur. (37) Görüşmelerin akışı ise çekim anında doğaçtan oluşur. (38)

(36) Ayın Konusu 'Serbest Bölgeler' 17-Kasım 1986 saat. 21:40

(37) Ayrıntılı bilgi için bkz. ekler s. Ayın Konusu metni. s. 121

(38) Görüşme hakkında bilgi için bkz. çalışmada s. 100

Yapıyı Kurma

Konu tanımlanıp, anlatılmak istenenler berraklaştıktan sonra yargıların ortaya çıkabilmesi için bu düşüncelerin mantıksal bir düzenle birbirine bağlanması, ikne edici biçimde düzenlenmesi gerekir. Sunulan metinle seyirci temel hatları anlamış ve bunlara katılmış olmalı. Bunun için yazılanların en kolay ve anlaşılır biçimde sunulması gereklidir. Düşüncelerin gruplanması ve mantıksal bir bağda sunulması bunun için gereklidir. Düşüncelerin seyircinin alışkın olduğu algılama düzeyine göre ve mantık bağıyla sıralanması metnin anlaşılmasını ve akılda kalmasını sağlar. Düşünce gruplarını birbiriyle ilintili bağlamak planı ortaya çıkarır. Böylece konuyu tanımlayıcı ana hatlar, konuyu geliştiren aşamalar ortaya çıkar. Metnin planı, görüntülerin kurgusu hakkında da bilgi vericidir. Konunun gelişmesindeki duygusal hava ise kurgunun estetiğiyle ilgilidir. Planın gelişmesi bu konudaki fikirlerin oluşmasına yardımcı olur.

Örneğin (39), Sanatımızdan Portreler dizisine bağlı 'Zühtü Mürdoğlu' programında (40) Nilgün Suna, Zühtü Mür-

(39) Örnekte yer alan bilgiler Nilgün Suna'yla yapılan söyleşiye dayanarak verilmiştir.

(40) Sanatımızdan Portreler, 'Zühtü Mürdoğlu' 20-Ekim-1986 Pazartesi saat 19:15

doglu'nu anlatmak için saptadığı bilgileri iki temel gruba ayırır. Zühtü Mürdoğlu'nun yaşamöyküsü ve sanatı. Yaşam öyküsünde Zühtü Mürdoğlu'nun doğumu ve ailesiyle, tahsil hayatıyla, evlenmesi, Fransa'ya gitmesi, profesör olmasıyla eserleri ve sergileriyle ilişkili bilgileri verir. Sanatında ise sanatla ilişkisinin bağlamasının sanat tanımının, uslubundaki değişikliklerin (biçimlilikten soyut yaklaşıma geçmesinin) bilgisini verir. Bu iki gruptaki bilgileri tarihsel dizge içinde birbirlerine bağlayarak mantıklı bir sıralamaya ulaşır.(41)

Kimi programlarsa salt düşüncelerin akışına dayanan plana bağlıdır. Bu tür programlarda metin çalığıması çok azdır. Ağırılık görüntü kurgusundadır. Bu tür programlarda konu ve plan ayrıntılarıyla belirlendikten sonra kurgu ve metin yazımı beraber yapılır. Toplanan yazılı, sesli, görüntülü bilgiler biraraya getirilir ve kilit seçilir. Metin olarak bu noktaları hedef alan bağlantılar yazılır. Bu bağlantıların konunun sorununu, nedenini ve amacını açıkça ortaya koyması gerekir.Haberden Habere programlarında konuya böyle bir yaklaşım sezilir.Örneğin.(42)bu programda ele alınan konunun çerçevesi ve planı belirlendikten sonra görsel anlatıma baş vurulur. Görüntüler ve görüşmeler sebep

(41) metnin kendisi için bkz. ekler. s. 165

(42) Örnekte yer alan bilgiler Ertürk Yöndemle yapılan söyleşiye dayanarak verilmiştir.Önün görüşleridir.

ve sonuç ilkesine bağlı olarak çarpıştırılıp müzek ve söz yardımıyla sonuca ulaşılır. Burada metin yazımından çok konunun tanımlanması, yapısının ortaya çıkarılması önemlidir. Görüşmeler ise çekim anında ortaya çıkar. Kurguda vurucu yerleri seçilir. (43) Haberden Habere programı toplumun sosyo- ekonomik ve kültürel yapısına bağlı sorunlar içinde insanın yaptığı yanlış, kötülüğü göstererek insanları uyarmayı amaçlar. Bu amaçla 21- Ekim'de yayınlanan 'Köprü' programında sebze ve meyvenin üreticiden tüketiciye ulaşmada geçirdiği evreleri anlatırken düşüncelerini ürün ve üreticinin durumu, malın kaç eli dolaştığı, üretim fiatı ve tüketim fiatı arasındaki farklar, yetkililerin görüşleri şeklinde gruplanmış üretimden tüketime olan akışı bir mantık bağı içinde vermek amaçlanmıştır.

Konu tartışmalı bir sorunla ilgili ise ve sonuçta öneri verilecekse, bu önerilerin de seyircinin konuyla ilişkisi kurabileceği biçimde verilmesi gerekir. Öneri vermesi yazarın kendi bakış açısını yargılaması demektir. Bu bakış açısını destekleyecek farklı görüşler eğer bir arada ve bir mantık bağı içinde sunulmazlarsa etkilerini kaybederler. Daha ötesi belgelerin değişik parçalarından önerileri desteklemek için alınan ip uçları eğer dağınık biçimde sunulursa, seyirci doğru ilişkileri kuramayabilir. Seyirciyi problemin doğru çözüldüğüne inandırmak ve düşündürmek üze-

(43) Görüşmelerin nasıl olması gerektiği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. çalışmada s.100.

re harekete geçirmek için yargıları, iyi tanımlanmış problememin zemininde tartışmak gerekir.

Problem, tündengeleimli bir yolla anlatılıyorsa, planla gelişen her aşama bir sonraki aşamaya önderlik etmeli, sonraki aşama ise kendinden öncekine gereksinim duymalıdır. Bu yöntemle bakış açısı daha baştan belirlenir ve seyirciyi kendini kabule zorlar. Ancak bu yöntem seyirciyi sınırladığı gibi yazarı da sınırlar. Varılan sonuçtan başkasına gidilemez. tümevarım yönteminde ise odak noktası kendini destekleyen bilgilerle oluşturulur. Seyirci yargılarını serbestçe değerlendirebilir, doğruluğunu araştırabilir. Bu sistemde parça bütüne eklenir, tündengeleim gibi onu yönlendirmez.

Örneğin, Haberden Habere programı ve Ayın Konusu programlarının yaklaşımı tündengeleimcidir.

Her iki programda da konu ve varılmak istenen sonuç yapılan araştırmalarla önceden belirlenir görüntüler bu sonucun kanıtlanması için kullanılır. Bu yaklaşımda yapımcının öznel düşüncesini yansıtmaya riski vardır.

Yapının İşlenmesi

Metnin ana hatları ortaya konduktan sonra bunlar ayrı ayrı işlenmelidir. Bu işleme, eldeki verilerin cümlelerle sunulmasıdır. Burada dikkat edilecek birinci nokta doğal olmaktır.

Seyircinin beklentileri göz önüne alınmalıdır. Se-

yirci umdu, unu arar. Onun için girişte bölümlerde ve yan bölümlerde seyirciye nelerle karşılaşabileceğinin ipuçları verilip, hazırlanmalıdır.

Hazırlama ve gözden geçirme Seyirciye konunun gidiş yönü değıştikçe bir veya iki cümleyle durumu açıklayan belirtmeler yapılmalıdır.

Paragraflar amaçlı oluşturulmalıdır. Anlamsız yapıllı paragraflar seyircide iyi düzenlenmiş bir programla karşı karşıya olduğu izlenimi verir. Paragraf düşüncenin bir birimi olmalıdır. Paragraftaki her düşünce ana konu veya temel düşünceyle bağlantılı olmalıdır. Paragrafın merkezi düşüncesinin ne olduğu kolaylıkla anlaşılmalıdır. Paragraf konunun bölümlenmesidir. Anlaşılır olabilmek için bu bölümlenmenin açık ve akılcı olması gerekir. Paragraflar konunun analizinde ortaya konan parçalarla başlayıp, bu ifadeyi destekleyen bilgi ve verilerle doldurulabilir.

Tek cümlelik paragraflardan kaçınılmalıdır. Çünkü bu tür paragrafların çok güçlü anlamları vardır ve metindeki diğer önemli paragrafların gözardı edilmesine neden olur.

Sonuca varmadan iddialarda bulunulmamalı Seyirci ne söylenmek istendiğini tahmine çalışmamalıdır. Söylenmek istenen açıkça anlatılmalıdır. Bu açıklığı sağlayacak emineliğe ulaşılmadan bir şey öne sürülmemeli.

Aşama atlanmamalıdır. Anlatımda boşluklar oluşturacak, anlaşılmayı zorlayacak sıçramalar yapılmamalıdır. Her aşama sırasıyla anlatılmalıdır. Eğer belgelere dayalı bir metin yazılıyor, bu belgeler de açıklama gerekiyorsa veya bir düşünce dizisine dayanıyorsa, hiçbirini açıkta bırakmadan metinde hepsine yer verilmelidir.

Alıngılamamış olan ayrıntılı işlenmelidir. Karşıt bir fikirle yüzyüze gelmek her zaman seyircinin ilgisini çeker. Böyle durumlarda bu fikrin amacının neden diğerlerinden bu kadar farklı olduğunu ve bulunan çözümü zevkle izler.

Örnek kullanılmalı ve özgün olmalı. Pek çok paragraf yerine güzel bir örnek hem daha kısa, hem daha açıklayıcı olabilir. Genel ifadeler önemlidir, özel olanlarsa açıklayıcı, örnekler ise bunları daha somut kılar. Televizyonda sözlü örnek yerine daha açık anlatılanın görüntüsü verilir.

Örneğin, güncel amaçlı bir magazin programında düşünelim. Böylesi bir programda öncelikle programda nelerin yer aldığı doğrudan söylenebilir, görüntülerle anlatılabilir veya dolaylı olarak gösterilebilir. Böylece seyirciye program boyunca neleyle karşılaşabileceği anlatılır. Konudan konuya geçiş ise sunucunun sözel bağlantısı, bir sinyal müziği, donuk kare gibi görüntü efektleri ve buna benzer açıklayıcı malzemeyle belirtilir. Böylesi bir program-

da bir bölümün de ısınma giderlerinin artmasıyla ilgili olduğunu düşünün. Bu bölümü işlemek için önce ısınma giderlerinin arttığı söylenir. Daha sonra konunun ayrıntılarına geçilir. Isınma giderlerinin gazda, kömürde, elektrikte ve diğer malzemede yüzde kaç arttığını söylenir. Bu artışın para olarak ne kadar tuttuğunu söyleyerek konuyu insan yaşamıyla ilişkilendirir, somutlaştırır. Daha sonra fiyat artışlarının nedenlerinin neler olabileceğini açıklar. Bu nedenlere bağlı olarak artışların devam edip etmeyeceğini, ne gibi sonuçlara yol açabileceğini araştırır. Fiyat artışlarına bir çözüm yolu bulunup bulunamayacağını araştırır, özel ve resmi sektörün bu konudaki çalışmalarını ve itiraz noktalarını ekrana getirir, fiyat artışlarının farklı malzemedeki farklı durumlarına ve gelişmeleri gözönüne alarak seyirciyi ısınma giderlerini azaltmak için hangi malzemeyi seçebileceklerini konusunda önerilerde bulunabilir.

Böylesi bir bölümde artışları aktarmak, nedenlerini araştırmak, artışların gelecekteki durumunu belirlemek, bu konudaki görüşleri aktarmak, artışların sonuçlarını görmeye çalışmak, ısınmaya ilişkin öneriler getirmek amaçlı her paragraf konunun bir diğer yönünü, giderek artan bilgilerle işler.

Örneğin (44) T.R.T kurumu yayınlarından İslâmda

(44) Örnekte sunulan bilgiler Fikret Özkaya'yla yapılan söyleşiye dayanarak verilmiştir.

Resim (45) adlı bilgi belgeseli, İslâm Kültüründe resim sanatının doğuşu, gelişimi ve günümüz sanatına etkilerini ele alır. Bu konuyu İslam resim estetiğinin boyutlarını inceleyerek günümüz resim sanatına katkılarını belirleme amacı çerçevesinde işler.

Konuya resmin ne olduğu, insan resim ilişkisinin ne olduğu gibi odağı destekleyici bilgilerle başlar ve giderek başlangıcından günümüze İslâm devletlerinde resim sanatını inceleyerek odağa varır. Bu anlamda tümevarımcı bir yol izler. İnsan, resim ilişkisini inceledikten sonra değişik dinlerde resim sanatına yaklaşımı ele alır. İslâm'da resim sanatına yaklaşıma gelir. Böylece aşama atılamadan yavaş yavaş konuyu işler. İslâm'da ve Kur-an'da resim yasağı olmadığını ileri sürer ve İslam'ın ilk yıllarında yapılmış resim örneklerini ele alarak bu tezi destekler. (46) Metnin dönem dönem, tarihi koşullar ve değişik devrünün bünyesinde resim sanatında olan değişiklikleri ve bugüne etkilerini anlatarak devam eder. Her paragraf bir öncekinden daha fazla bilgi verici, amacı destekleyici olarak kurulur.

(45) İslamda Resim 4 Bölümlük dizi. 19-Kasım-1986, 26-Kasım-1986, 3-Aralık-1986, 10-Aralık-1986 Çarşamba günleri 21:40'da yayınlandı. Hazırlayan Fikret Özkaya.

(46) Bkz. Metnin kendisi Ekler s.125

Başlangıç ve Bitirme

Metnin başarılı ya da başarısız olması seyircide uyandırılan ilk ve son etkiye bağlıdır. Bunun için seyircinin ilgisini çekecek, sorunu aklama konusunda ne eksik, ne fazla tam ve yeterli bilgi verecek, seyirciyle uyum kuracak bir metin gereklidir.

Başlangıç Başlangıç konusunun sunumudur. Seyircinin ilgisini çekmesi lazımdır. Öyle ki seyirci bu girişi dinleyince sonunu seyretmeye karar versin. Hele televizyon gibi tekrarın ve geriye dönüşün mümkün olmadığı bir araçta seyirciyi baştan yakalamak gerekir. Başlangıçta programın ne hakkında olduğu, niçin önemli olduğu, sorunun nasıl geliştiği anlatılabilir. Böylece seyirci bu programı seyretmenin kendine ne kazandıracığını baştan bilir. Programın öneminin ortaya konduğu seyirciyle ilişkisinin kurulduğu, bu ilişkide en uygun ve yetkin görüntülerle desteklendiği an programın seyredilebilirliği garanti altına alınır.

Giriş programın genel havasını belirler. Bu durumda özellikle öneri sunulacak programlarda seyirciyi çarp- mak için önce "neden" den başlayıp, sonra konuya geçilebilir ve çözüm önerileri sunulabilir. Vurucu cümle başa alınarak da giriş yapılabilir. (Bu cümle varılan sonucu, yargıyı ya da öneriyi içerir.) Ancak bu durumda seyircinin bu cümleyi kabul etmesi gerekir. Eğer seyirci aynı görüşte

değilse, daha başlangıçta kaybedilir.

Örneğin, Haberden Habere programlarına öncelikle sorunun açıklanmasıyla girilir. Gezelim Görelim programlarına ise o gün nerede olunduğunu, neden buraya gelindiğini, gidilen yerde gösterilmek istenen durumun ne olduğunun açıklamasıyla girilir. Her iki başlangıçta da programların genel havası hemen yaratılır.

Bir sorunu, tartışmalı bir konuyu ele almayan programlarda ise seyirciyi baştan yakalamak için dolaylı ya da doleysız aktarmalara başvurulur. Örneğin, Sanatımızdan Portreler programında, Zühdü Mürdoğlu anlatılırken konuya doğrudan Zühdü Mürdoğlunun sözleriyle girilmiştir.(47) Muradiye programına Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Muradiye Külliyesi hakkındaki sözleriyle girilmiştir.(48) Ancak bu aktarmaların programın bütününde işlenecek olan bilgileri kavraması, programın bütününde olan yaklaşımı içermesi gerekir.

Bunun dışında başlangıçta şiir gibi özel edebi türleri kullanmak da ilgiyi çeker. Yine bu şiirlerin de arkasından gelen metne uygun ve onu açıklayıcı, metinde olan yaklaşımı hissettirici olması gerekir. Örneğin, Karadenizden Çeşitlemeler programında her bölüm, bölümün temasını açıklayan bir şiirle başlar. (49)

(47) Bzk. metnin kendisi. Ekler. s. 165

(48) Bzk. metnin kendisi. Ekler. s.144

(49) Bzk. metnin kendisi için. Ekler. s.137

ilgiyi çektikten sonra seyirciye gerekli ve yeterli bilgi verilmelidir. Bu aşamada da bilginin sunulması için görüntü ve söz dengesi göz önüne alınmalıdır. Seyircinin problemi yazarın açısından görmesi anlaması için yeterli uzunlukta, gerekli bilgileri içeren, anlaşılır bir metinle karşılaşması gerekir.

Program geçmişte olan bazı olaylar veya tartışmalardan bahsediyorsa, seyircinin bunu bilemeyeceğini göz önüne alıp kısa açıklama yapmak faydalıdır.

Bu bölümde başlangıçta öne sürülenin doğrulanması, kanıtlanmaya çalışılması yer alır. Konu araştırılır, sonuçlara varılacak noktalar belirlenir. Değişik görüşler, tartışmalar ve çatışmalar ortaya konur. Başka bir deyişle temel görüş geliştirilir. Ortaya çıkarılan görüş noktaları ve tartışmalar sonuca çıkan bir düzende ortaya konur, giderek en önemliyi, en ilginç, en dramatik olana yararır. Bu bölüm sona doğru ivmesi artan bir akış olmalıdır.

Son ise bir anlamda doruğun tadına varmaktır. İyi bir bitiş şöyle olmalıdır.

- 1- Son verme hissini uyandırmalı.
- 2- Önemli noktaları özetlemeli.
- 3- Bir sonraki aşamayı ortaya çıkarmalıdır.

Uzun metinlerde sonda önemli noktalar özetlenmelidir. Bu iletinin aktarılması için son çanstır.

Etkili bir son için özerinin harekete geçirildiğinde ilerki aşamanın neler olabileceğinin söylenmesi ilgi uyandırır.

İyi bir son seyircide doyunluk hissi yaratır, seyirciyi programcının konuya vakıf olduğuna inandırır.

Bu ölçütlere göre hazırlanmış bir metin sorulara önemli yanıtlar verir.

- 1- Anafikrin ne olduğunu anlatabiliyor musunuz?
- 2- Metinde anafikri destekleyici fikirlerin neler olduğunu görmek mümkün mü?
- 3- Amaç açık mı?
- 4- Giriş bilgi verici ve ilginç mi? Seyirciyi yakalıyor mu?
- 5- Odak noktası açık mı?
- 6- Düzenleme mantıklı mı?
- 7- Anahtar paragraflar iyi saptanmış mı?
- 8- Geçişler doğru mu?
- 9- Bitiş doyurucu mu?

Konunun böyle ayrıntılı ele alınması görüntüyü de hemen hemen belirler. Metindeki her bölünme, her farklı düşünceyi işleyiş görüntüde de değişiklikler yaratır. Metnin genel havası ve ritmiyle görüntünün de bu özellikleri ilişkilidir. İyi metin, iyi görüntüyü, iyi görüntü iyi metni getirir. Sözel ağırlıklı bilgi verici programlarda iyi metin, programın başarısını getirir. Konunun kurgulu görsel serimine dayanan, ancak görüntülerin bağlanmasında söze başvuran program tiplerinde ise konuyla ilgili çalışmaların titizlikle yapılması çok önemlidir.

Bilgi Verici Programların Metin

Yazımında Dilin Kullanımına İlişkin Ölçütler

Metin yazımı söz konusu olunca kuşkusuz metni ifade etmeye yarayan dil de gündeme gelir. Ancak televizyon metin yazarlığında, konu görüntülerle birlikte düşünüldüğünden, dil diğer alanlarda kullanılan metne göre daha sadedir. Ama, eğer dil kullanılıyorsa kendine ilişkin ölçütlere de dikkat etmek gerekir. Özellikle sözel ağırlıklı bilgi verici programlarda dilin yapısı da göz önüne alınmalıdır.

Dil bir anlatım aracıdır. Onun için herşeyden önce seyirciyi zorlamadan dinlenebilmesi, açık ve anlaşılır olması gerekir. Bunun için de metnin seyirciyi yakalayabilmesi dilbilgisi kurallarının iyi bilinmesi gerekir. Metnin dinlenebilirliği şu ölçütlere göre değerlendirilebilir.

Metnin Seyirciyi Yakalaması

Anlamlı ve ilgi çekici olması. Metnin seyirciyi tarafından dinlenebilmesi için amaç edilen anlamla söylenenin birbirine uygun olması gerekir. Bu amaçla en uygun sözcüğü, en güzel deyimini, en gerekli cümleyi, en işlevsel paragrafı görsel ve sözel bütünlük içinde kullanmak gerekir. Bu yolla yayıncılığın yarattığı iletişim süreci için-

de doğru, hızlı ve net bir anlatım kurulmalıdır. Konunun tanımlanmasında ortaya konan yapı, görüntüyle birbirini tamamlayan sözcüklerle eksiksiz anlatılabilmelidir.

Anlatımın doğruluğu sunulan gerçekliğine yaklaşmayla ilgilidir. Bu yüzden doğruluk ve net anlatım sunulanın doğru sözcüklerle, doğru sırada ortaya konmasıdır. Konunun elemanlarının sunuş sırası ise ilgiyi sağlar. Televizyon gibi ilginin hemen dağılacığı, tekrarın mümkün olmadığı bir araçta söylenmek istenenin hemen ilk başta söylenmesi gerekir. İlgi elde edildikten sonra olayın, tartışmanın, durumun açıklamasına girilir. Yani ne oldu, ne yaptı, durum nedir sorusu yanıtlandıktan sonra, kim yaptı, nerde, ne zaman, kimler etkilendi gibi soruların yanıtlanmasına geçilmelidir.

Açıklık Açıklık temelde yakınlığa dayalıdır. Karmaşık cümle kuruluşları, anlamı belirsizleştirecek kalıplar ve tamlamalar, açıklanmamış teknik terimler karıştıracı ve sonuçta bilgiyi önleyicidir.

Anlatımda gereksiz ayrıntıya girmek açıklığı engeller. Hangi detayların konunun özü olduğu iyi seçilmelidir. Ayrıntıların iyi saptanması amaca ulaşmada en yalın ve doğrudan yoldur.

Belirsizlik ve karmaşa da açıklığı önler. Kimseyi kırmamak için belirsiz sözler söylemek anlamı hafifletir. Çöpçüyü temizlik görevlisi, nüfus cüzdanını, resmen varlığını kanıtlayacak belge diye sunmak olayın somutlaşma-

sını engeller. Cümlelerin düzgün kurulmaması, cümle öğelerinin iyi sıralanmamasıda belirsizlik ve karmaşıklığa yol açar.

Abartı ve laf kalabalığı da açıklığı önler ve zaman kaybına yol açar. Cümlelerin benzer sözcüklerle tekrarı, uzun tanımlamalar abartıyı doğurur ve televizyonda sunulunca rahatsız ediciliği bir kat daha büyür.

Örneğin, aşağıdaki cümleyi ele alalım.

'Boğaz Köprüsünün ilk hizmete girişinin yıldönümü olan bu çarşamba günü, köprünün ayaklarının Ortaköy Camii'nin estetiğini bozup bozmadığı konusunda, İstanbul'un çevre düzenlemesiyle yakından ilgili olan Çelik Gülersoy'la, Ortaköy Camii ve çevresiyle ilgili olarak konuştuk.'

Böyle bir bağlantı cümlesinde verilmek istenen bilgi Çelik Gülersoy'la İstanbul çevre düzenlemesi için konuşulduğu, konunun da Ortaköy Camii çevresi olduğudur. Konuşmanın Boğaz Köprüsünün açılış yıldönümünde yapılması bu bağlantı ifadesi için gereksiz bir ayrıntıdır. Çelik Gülersoy'un İstanbul çevre düzenlemesiyle yakından ilgili olmasının belirtilmesi ifadeyi uzatmaktan başka işe yaramaz. Üstelik çevre düzenlemesiyle ilgili biriyle çevre düzenlemesi hakkında görüşme yapıldığının söylenmesi gereksiz bir tekrardır. Bağlantı cümlesinde yer alan bu ayrıntıların bir de konuşma süresince tekrarlanacağı dü-

şinülürse ifadenin gereksiz uzunluğu ve karışıklığı daha göze batar. Halbuki 'Ortaköy Camii çevresi düzenlemesi için Çelik Gülersoy'un görüşlerini de aldık' demek yeterli olurdu.

Kısa İfadeler Kısa ifadeler televizyon yazarının sıklıkla başvurduğu bir biçimdir. Anlatımın kızlılığını sağlar. Olayı kısa cümlelerle anlatmak daha vurucudur. İstisnalar dışında cümle uzadıkça etkisini kaybeder . Örneğin,

"İlk adım, Avrupa kıtasında bulunan orta menzilli füzelerde atıldı. Gorbacov, karşılıklı olarak, füzelerin tamamının çekilmesini teklif etti. O ana kadar sovyetler bu konuda hep şartlar ileri sürerdi." (50)

Butün olayı bir defada anlatma kaygusuyla yapılan bileşik cümleler anlamı zorlar, ilgili değildir. Başta verilen örnek bu şekilde değiştirilecek olursa fark açık olarak görülür.

'Gorbacov karşılıklı olarak orta menzilli füzelerin tamamının kaldırılmasını teklif ederek, üstelik o zamana kadar şartlar ileri sürerek yaptığı teklifleri, hiç bir şart ileri sürmeyererek ya-

(50) Otuzikinci Gün Ekim Ayı, programı metni 'Zirve' bölümünden. Bkz. Ekler s.155

parak, ilk adımı attı.'

Dilbilgisi

Cümle yapısını iyi bilmek, sözcüklerin anlamlarını iyi bilmek, anlamları noktalama işaretleriyle bağlamasını bilmek sıkıcılığa, dinleme zorluğuna, belirsizliğe karşı etkin bir çözümdür.

Cümle yapısı Cümlenin basit ya da bileşik, kuralı ya da devrik olması anlatımı etkiler. Yayıncılıkta ise sıkça k llanılması gereken cümleler basit cümle olmalıdır. Basit cümle teknik olarak tek eylemli, yan cümlecik içermeyen cümledir. Anlatımı dolaysızdır. Görsel ifadeyle birini en iyi tamamlayan cümle şeklidir. Ancak kimi zaman gerek görüntünün zayırlığından gerekse sonunun özünden dolayı basit cümlenin yanı sıra edebî diyeceğimiz cümleler de kullanılabilir. Bu tür cümlelerin de elden geldigince basitleştirilmesi gerekir. Bu tür cümleler bileşik veya birkaç cümleden oluşmuş, dolaylı, dolaysız iki tür yapıya da içinde taşıyabilen ve bunları uygun bağlaçlarla birleştiren cümleler olabilir. Bu cümlelerin özellikle televizyonda çok düşünülerek kullanılması gerekir. Uzunluk ve sıralamaya dikkat edilmelidir. Her türlü bilgiyi içerdigi halde yanlış düzenlenmiş veya iyi düzenlenmediği halde, gereklüğinden çok bilgi veren, uzun olan cümleler zaman harcayıcı ve anlamı karıştıracıdır. Örneğin,

'Mikelanjelo'nun heykel tanımına uygun çalışmalar yapan Zuhtü Mürdoğlu, farklı tanımlamalara uygun farklı çalışmalar yapmanın yanı sıra yalnızca bu tanıma bağlı kalmaz.'

Cümlesi gerektiğinden fazla uzun ve ne ifade ettiği belirsiz bir cümledir. Cümlenin aslı şudur:

'Zuhtü Mürdoğlu çalışmalarında sadece bir heykel tanımına bağlı kalmaz. Heykelin farklı tanımlamalarına uyan birbirinden farklı çalışmalar yapmıştır. 1950'lere kadar Mikelanjelo'nun heykel tanımına uyan heykeller yaptı.' (51)

Asıl ifade üç basit cümleden meydana gelmiştir. İfadeyi tek birleşik cümle halinde sunmaya çalışmak gereksiz uzunluğa ve karışıklığa yol açmıştır.

Ancak konunun özünün gerektiği yerde, bileşik edebi cümleler de kullanılabilir. Örneğin, Maradenizden Çeşitlemeler programında uzun ve bileşik cümleler amacına uygun kullanılmış, cümle öğelerinin doğru ve uyumlu sıralanmalarıyla anlaşılır ifadeler oluşturmuştur.

(51 Nilgün Suna'nın 'Zuhtü Mürdoğlu' için yazdığı metinden. Metnin tamamı için bkz. ekler. s. 165

'Gelenlerin gelip düğümlendiği, binlerce insanın büyüklü, küçüklü toplandığı noktada, pazar yerinde, özellikle genç kızlar, büründükleri rengi daha güçlendirecek, gönülleminden geçirdiklerini görececek yerlerde dolaşırken, anneleri, ailenin yaşlıları, bir yerlerde oturup dinlenir, etrafı seyrederek.' (52)

Cümlenin öğelerinin iyi kullanılması. Cümlenin öğelerini, bunların görevlerini iyi bilmek ve anlamı sağlayacak biçimde metnin anlaşılmasını kolaylaştırır.

Cümlede özneyle yüklemün uygunluğu nesnelere, tümleçlerin zamanında ve yerinde kullanılması gerekir. Etken eylemler hızı sağlar. Dolaysız cümleler kısa olur ve dinleyeni zorlamaz. Renk sağlar, dikkati çeker ve ilgiyi sağlar. Özne yüklem uygunluğu açıklık açısından gereklidir. Öznelerin ve nesnelere tanımlanabilir olması gerekir. Zamirlerden kaçınmak gerekir.

"Zühtü Mürdoğlu 1970 yılında Profesör oldu. Heykel bölümünde yüzlerce öğrenci yetiştirdi. Yurt içinde ve dışında sergileri, yarışmalara katıldı, ödülleri aldı." (53)

(52) Prof.Dr. Metin Sözen'in yazdığı Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler programının metninden. 6. Bölüm. Metnin tamamı için bkz. ekler s. 137

(53) Nilgün Suna'nın 'Zühtü Mürdoğlu' için yazdığı metninden. Bkz. ekler. s. 165

Bu örnekte sürekli etken eylemler ve düzgün cümleler kullanılmıştır. Anlam açık, anlatım hızlıdır. Her cümlede özne ve yüklem uygunluğu vardır.

Edilgen eylemler ancak nesnenin öznedenden önemli olduğu zaman kullanılır. Olayın ya da eylemi yapanın bilinmemesi halinde ve gereksiz rahatsızlık yaratmamak için kullanılır. Aksiyon eylemlerini kullanmak metne hareket verir. Aksiyon eylemleri ne olduğunu anlatır, diğerleri ise sadece varlık gösterir. Aksiyon eylemleri olayı daha kısa sürede anlatır.

Örneğin,

'Bu onarım sırasında, mimarideki yeni modaların Muradiye Camii'ne de yansması kaçınılmazdı.'
(54)

cümlesinde mimarideki yeni modalar bu modaları 'Muradiye Camii'ne', yansıtanlardan daha önemlidir. Bu yüzden edilgen eylem kullanılmıştır.

'Fatih 1841 yılında zehirlenerek öldürüldü.'
(55)

cümlesi ise eylemi yapanın bilinmemesi halinde kullanılan

(54) Beğir Ayvazoğlu'nun Muradiye metninden bkz. Ekler s. 144

(55) aynı metinden. s.144

edilgen eyleme örnektir.

"Aksine, bir sanatçı ne kadar büyük bir kabiliyet ve beceri sahibiyse, yaratım sürecinde de o kadar iddialı, mükülpesent olur. Hiç şüphesiz korkunç bir çalışmadan geçmemiş gerçek bir sanat eseri düşünülemez. Çünkü sanatçının hayalindeki veya önündeki modelle yaptığı eser arasında tam bir uyum kurulması çok çalışmakla mümkündür. Bir sanat eserinde, resimde, heykelde bütünlük ve uyum çok önemlidir." (56)

Bu paragrafta genelde eylemler aksiyon eylemi değildir. Bu yüzden paragrafın ifadesi durgun ve cansızdır. (57)

"Avrupa'daki kısa menzilli nükleer füzeler konusunda ise, Gorbacov pek cömert değildi. Bugünkü sayıların donurulmasıyla yetindi. Attığı adım yetersizdi. Hiç bir Amerikan füzesinin bulunmaması Avrupa'da Sovyet kısa menzilli füzeleri, Moskova'ya önemli üstün saglayabilirdi." (58)

Bu paragrafta ise genelde eylemler hareket bildirir.

(56) Nilgun Suna'nın 'Zühtü Mürdoglu' için hazırladığı metinden. Bkz. ekler s. 165

(57) metnin içinde bu paragrafın içlevsel bir yeri vardır. Buraya metinden bağımsız, örnek olarak alınmıştır.

(58) 32. Gün Ekim ayı programı metni, 'Zirve' bölümünden. Bkz. Ekler s.155

ren aksiyon eylemleridir. Paragrafta insanı olayın akışıyla götüren bir canlılık vardır. Hareketin verilmesi olayın göz önünde canlanmasını sağlar.

* sözcük seçimi, iyi seçilmemiş sözcükler anlamsız cümleler oluşturur. Hatta ters anlamlar yaratır. Sözcüklerin verilmek istenen anlama uygun olması gerekir. Sureski kullanılan sözcükler anlam aşınması olur. Gerçek anlamla halk arasında kullanılan anlam giderek birbirini tutmaz. Bu tür sözcüklerin kullanılmasından sakınılmalıdır.

Anlatımda fazla sözcükten kaçınılmalı. Hem anlamı karıştırır, hem zaman kaybıdır. Tekrardan kaçınılmalıdır. Bunun için aynı sözcükler farklı an ama kullanılsalar bile aynı cümlede yer almamalıdır.

Kişiler ve basmakalıp sözler ifadeyi yetersiz kılar. Bunları kullanmaktan sakınılmalıdır.

Örneğin,

'Malatyalı olan sanatçı oyunu İstanbul Türkçe'siyle, narika bir yorumla oynadı.'

yerine,

'Malatyalı olmasına rağmen sanatçı, oyunu İstanbul Türkçe'siyle, narika bir yorumla oynadı.'

denmesi birbirinin tam tersi anlamlar doğurur.

'Evet, sayın seyirciler', 'Bize bu konuda neler söyleyeceksiniz?', 'isterseniz, öykümüze devam edelim,' gibi basmakalıp sözler açıklayıcı bir anlam ifade etmez.

Metnin düzgün iradesi, amaca uygunluğu metnin dinlenebilirliğini sağlarken, metnin ilgi çekmesini de uslubu sağlar. Uslup anlatımın yaratıcılığa yönelik yanıdır. Söyleme biçimidir. Dilbilgisi açısından doğru, anlaşılması kolay ifadenin yazarın kendi amaçlarına göre işlenmesidir. Metnin atmosferi, canlılığı burada ortaya çıkar. Uslup hiç bir zaman bilginin yerine geçmez. Temel amaç bilgiyi vermektir. Ama sıkıcı bir akış amaca ulaşmayı engeller. Ortalama seyircinin ilgisi temel bazı olayları ve bilgileri bilmediği için merak düzeyindedir. Bu durumu bilgiyi aktarabilmek için seyirci konuyla ilgili gerçeklerle beslenmeli, verileni anlayacak bir izafet çerçevesi oluşturulmalıdır. Bu da ancak dikkatin uyanık tutulmasıyla, ilginin çekilmesiyle mümkündür. ilgiyi sağlayan önemli bir öğe ise uslubdur. Başarılı bir uslubun ölçütleri şöyle değerlendirilebilir.

Anlam kayması olmamalı

Dilbilgisi ve konu tanımlanmasından olan eksiklik ve karışıklıkların yanı sıra söyleme biçiminin zorlanmasından kaynaklanan anlam kaymaları da olabilir. Süslü sözler, gereksiz benzetmeler ilgiyi çekeceğine dağıtabilir. Bilgi verici programlar gerçekliğin kendisine dayanır ve onu gösterir. Ekranda görünen bir gerçekliğin gösterişli

cümlelerle görüntüyü karşılamayan veya görüntüde olduğu için söylenmesi gereksiz olan sıfatlarla nitelenmemesi gerekir. Konuşulduğu kadar yalın yazmak uslubu belirleyen temel yönelişlerden biri olmalıdır.

'Duvarlar, pencere üzençilerine kadar beyaz üzerine, mavi, yeşil, kırmızı ve lacivert sümbüller, kabak çiçekleri, laleler, karafiller, cam güzelleri... Sanatkâr sanatının en nadide örneklerini yaratarak burayı bir cennet bahçesine çevirmiş.'

Böyle bir metnin görüntüsü kendine uymuyorsa anlam boşluğu yaratır. Görüntüde bu güzellik varsa, onu sözcüklerle yüklemekten daha vurucu olur.

Anlatımda renk sağlamak

Herşeyden önce olayların kendisinin rengi vardır. Bir olayın, durumun, konunun duygulara hitap edeceği bir potansiyeli vardır. Kendi başlarına etkileri vardır. Bu güç, duygusal anlatımı süsleyen soyutlayıcı, temelde gerçekçi olmayan, dolayısıyla bilgi vermeyen sıfatların gücünden çok daha fazladır. Olayın soğukkanlılıkla ve süslemeksizin sunulması, anlatıma çok daha güçlü renk katar.

"Bugüne kadar böyle bir gelişme ile karşılaşılmadı.

Bugüne kadar iki insan tarihi bir olay yaratmaya bu kadar yakınlaşmamıştı...

Ellerini uzatsalar, parmaklarını oynatsalar,

dünyanın kaderini değiştirebileceklerdi.

Bütün dengeleri bozabilecek yeni bir düzen kurabileceklerdi.

Bir ara, ikisinden birinin, tek kelimesi, "E-VET", demesi, dünyanın nükleer tehlikeden uzaklaşmasına yol açabilecekti.

Ancak rüya kısa sürdü ve bu iki insan tarihe geçebilecekken, yerlerini yine boş bıraktılar. Anlaşmadan ayrıldılar." (59)

Gerçekliğin duygu potansiyelini ortaya çıkarmak içinse, olayın esprisini yakalayan küçük ayrıntıları vermek önemlidir. Bunların oluşuma kendiliklerinden dolaysız katkıları olmasa da duygusal fonu, ortamı yaratmada çok etkilidir. Bu tür ayrıntıların alıcıyla yakalanması ve sözün tamamlanması çok daha etkilidir, görüntü malzemesinde bu tür ayrıntılar yoksa sözel olarak kullanılabılır.

"Gorbaçof, hepsinin kaldırılmasını, sadece karşılıklı olarak, Amerika kıtasına ve Sovyetler'in Asya kıtasına 100'er başlık bırakmakla yetinilmesini söyledi. "İsterseniz, kontrol mekanizması da kurarız" dedi. Büyük Sovyet lideri sözlerini tamamlamadan son bir adım daha attı... "Avrupa'dan bütün nükleer silahları neden çıkartmıyoruz?" Başkan Reagan biran duraladı... Gorbaçof hemen ekledi. "Sıfır çözüm teklifinizi unuttunuz mu? Bu formül aslında size ait". Reagan, duyulunca

(59) 32. Gün Programı Ekim ayı metni 'Zirve' bölümünden. Bkz. Ekler. s.155

Avrupa'ya karıştıracak olan cevabını verdi: Kabul ediyorum." (60)

Burada olayın esprisi iki ulke arasındaki gelişmenin iki liderin kişiliğinde insanileştirilmesidir. İki liderin görüşmesinin ayrıntılı metni bu espriyi yakalamaya ve iki ulke arasındaki gelişmenin ilginç kılınmasına yardımcı olmuştur.

İlk elden olayın kendisini anlatmak için olayı meydana getiren anlamlı detayların hepsini sunmak gerekir. Gerçekliğin tam anlamıyla serimini sağlayan böylesi bir metnin rengi, soyutlamalara ve sıfatlara başvuran bir metinden daha çoktur.

Sıfatlar, zamirler, belirtili ad tamlamaları sözle resim yapmaya yararlar. Televizyonda, görüntülü olmasından dolayı bunlar en az düzeyde kullanılmalıdır.

Anlamı Genişletmek

Eğretileme ve benzerliklerle olayın niteliklerinin başka niteliklerle karşılaştırılması anlamın genişlemesini daha etkin aktarılmasını sağlar. Eğretileme ve benzerliğin sağgörüü kullanımını güzel konuşmanın da temel vasıflarındandır. Görüşleri açıklamakta incelikle kullanılabilir. Amaçlı ve zorlamadan yapılmalıdır.

(60) 32 Gün. Ekim Ayı programı metni 'Zirve' bölümünden. Bkz. Ekler. s.155

Zıtlarla karşılaştırmak da olayın insani özelliğini, imaya yakalama olanakı verir.

"Kuruluş asrından sonra Bursa, sevdiği ve büyük işlerinde o kadar yardım ettiği erkeği tarafından unutulmuş, boş sarayının odalarında tek başına dolayıp içlenen, gümüş kaplı küçük el aynalarında saçlarına düğmeye başlayan akları seyrede seyrede ihtiyarlayan eski masal sultanlarına benzer. İlk önce Edirne'nin kendine ortak olmasına, sonra İstanbul'un tercih edilmesine kimbilir ne kadar üzülmüş ve nasıl için için ağlamıştır."

(61)

Burada şehir ve kadın birbirine benzetilerek anlam genişlemesi sağlanmıştır. Ancak bu benzetmelerin metin içerisinde işlevi, ekranda bu abartıyı karşılayacak görüntüsü olması gerekir.

"Bir yandan bütün yıl büyük hazırlıklarla akıp gitmekte, diğer tepenin ardından gene önde erkekler arkada bütün renkleri, bütün çiçekleri derlemiş genç kızlar, kadınlar, ihtiyarlar görünümü girmektedir." (62)

(61) Muradiye metninden. Bkz. Ekler s.144

(62) Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler programı metninden. 6. Bölüm Bkz. Ekler s.144

Buraya genç kızlar ve kadınların giysilerinin çok renkli ve desenli olduğu ima yoluyla belirtilerek egretileme yapılmış, irade zenginleştirilmiştir.

Anlatımda Ritm ve Uyum

Bilgi verici televizyon programlarının metinleri genellikle düz metinlerdir. Ancak olayın, düşüncenin veya durumun yarattığı hissiyatı metinde de yaşatmak metnin ritimli olmasını sağlar. Kısa cümlelerle uzun cümlelerin düzenlenişi, anlamlarının kışkırtıcı cazibesi, sözcüklerin başarılı seçimi bu ritmi ve uyumu sağlar. Metnin dengesi, müzik parçası gibi kulağa hoş gelmesi, farkında olunmasa da metnin dinlenilmesini sağlar.

Metnin kendi içinde yarattığı uyum ve ahengin yanı sıra, metnin ekranındaki görüntünün ritmiyle yarattığı uyum da televizyon metninin hayati özelliklerindedir. Görüntünün akışının ve çerçevedeki kompozisyonun, anlatılanın havasıyla aynı olması gerekir.

Yaylanın bir bölümünde öğle namazı kılınmaktadır. Uzayıp giden yeşilin, derin boşlukları içinde. Artık herkes Karadeniz'in kışı-baharı-yazında birlikte olduğumuz herkes, binlerce kişi, topraktan aldıkları gücü, gene toprağa vermek istemesine oynamaya, güneş ışıklarını çekmeden günü sonuna kadar de, erlendirmeye, bizlerin uzun beraberliğimizin de giden güneşle birlikte biteceğini anlatmaya çalışmaktalar." (63)

(63) Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler programı metninden. 6. Bölüm. Bkz. Ekler. s.137

Bu metinde kısa ve uzun cümleler ahenkli bir şekilde dizilmiştir.

FARKLI PROGRAMLARDA

METİN YAZARLIĞI

Bilgi verici programların metin yazarlığının genelindeki ölçütlerinin yanı sıra değişik biçimlerinin metin yazarlığı arasında bazı farklar vardır. Metin yazımındaki farklılıkları açısından görüşmeler, tartışmalar, oturumlar bir grupta, belgeseller, magazinler diğer bir grupta değerlendirilebilir. Örneğin, görüşme, tartışma ve oturumlarda metin hazırlanmaz. Yalnız ve konuşmaların akışı hakkında bazı notlar alınır. Burada konuşmayı, görüşmeyi, oturumu gerçekleştirme kuralları ön plandadır. Programın sözel yanı bu kurallara göre yürür. Metin çalışması yerine bu kuralları iyi bilmek ve uygulamak gerekir.

Kimi belgesel ve magazinler çekim anında kurguyla gerçekleştirilir. Televizyon burada analiz aracı gibi kullanılır. Olayı anlatmada görüntü ve donmuş kare, hız düşürme gibi görüntü efektleri birincil plandadır. Metin ancak programın açılışında kullanılır. Bundan sonrası genelde görüşmelerle sürer. Bu tür programlarda metin hazırlanmaz, sağlam bir ön hazırlık ve çekimden önceki çok kısa bir sinopsis metnin yerine geçer.

Olayın canlılığını yakalamak için anında yapılan sunuşlar ve görüşmelerden oluşan magazin veya belgeseller

de vardır. Burada da metne göre hareket edilmeyebilir, metin yazmaya gerek kalmayabilir.

Anlatıya dayalı belgesellese metin ağırlıklıdır. Özenli bir metin yazımı ister.

Genelde magazin için yer alan "konununun" (feature) metin yazımında da bazı özellikler vardır.

Konuşma, Görüşme ve Tartışmalar

Konuşma Konuşmalar genelde programın sıcaklığını sağlamak için canlı yapılır. Konuklar, yazılı bir metne dayanmadan seyirciye hitap ederler. Burada yapımcının programı hakim olabilmek için, programın sözel yanını başarılı kılabilmek için yapacağı şey amacını iyi seçmek, konugunu iyi seçmek ve ne istediğini konuguna iyi anlatmaktır. Konuklar genelde söz ustalarıdır. Nasıl konuşacaklarını bilirler. Yine de yapımcı konuşmacıyı konusunu iyi tanımlaması, kısa cümleler kullanması, basit sözcükler seçmesi, konuşmayı sözcüklerle görselleştirmesi, düşüncelerini ilginç kılması, ne hissediyorsa öyle konuşması, yazılı bir metin okuyormuş gibi değil de sohbet ediyormuş gibi konuşması ve içten olması hakkında uyarabilir.

Görüşmeler ,Görüşmelerde programın sözel akışını sağlamak görüşmecinin görevidir. Görüşmecinin hazırlığı ve görüşme yapma bilgisi metin çalışmasının yerine geçer. Görüşme bilgisi şu maddelerde özetlenebilir.

1- Görüşmeci konuyu ve konugu iyi tanımalıdır. Görüşme "amaçlı bir konuşmadır." Boş atıp dolu tutacağı, ne yöne gideceği belirsiz bir konuşma değildir. Görüşmeci bu duruma düşmemek için ne istediğini iyi bilmelidir. Bunun için konu ve konuk hakkında her türlü bilgiyi toplama-
lıdır. Daha önce söylenenleri bilmelidir.

2- Sorular iyi hazırlanmalıdır. Konuyu temelinden yakalamalı bilgiyi sistemli bir şekilde artırmalıdır. Yalnız bir sorunu içeren sade sorular sorulmalıdır. Bütün detayların ayrı ayrı sorulması sorularda yalınlığı sağlar.

Sorular kısa olmalıdır. Konugun anlattığı uzunlukta konuşmak görüşmecinin egosunu doyurabilir, ama seyirci unutulmamalıdır. Seyirci uzun soruları anlamayabilir, daha kötüsü ise görüşmecinin uzun uzun sorduğu soruya yalnızca "evet" ya da "hayır" yanıtını almasıdır.

3- Görüşme iyi yönetilmelidir. Görüşmeci bir açılış konuşmasıyla konugu ve konuyu seyirciye sunar. Bu konuşma önceden yazılabilir. Ancak kimi deneyimsiz görüşmeciler bu açılış konuşmasını ve soru sorma ayrıcalığını konuşma yapma nedeni haline getirirler. Bu kaba bir yaklaşımdır. Kimse görüşmecinin konu hakkındaki görüşünü dikkate almaz. Alacak olsalardı konugun, görüşmecinin kendisi olması gerekirdi. Bilgi almak için önce konugun konuyla ilgisini belirtecek dolaylı sorularla sorunun havasına girilir. ve konuk rahatlatılır. Görüşmeci program boyunca konugun en köklü inançlarını ortaya çıkarmalı, ilgiyi konuk

ustünde tutmalıdır. Görüşmecinin görevi konunun bilgisini ayrıntılarıyla ortaya çıkarmaktır.

4- Önceden hazırlanan sorular sıkı sıkıya izlenmez. Bu sorular hangi bilgilerin kesinlikle alınması gerektiğini gösterir. Görüşme konuk, görüşmeci dengesi içinde kendince yeni bir yönde akabilir. Konunun her yanıtı bir sonraki soruya geçmek için köprü olarak kullanılmalıdır. Bundan dolayı görüşme daha önce görüşmecinin hazırladığı sorularının sırasına göre akamayabilir. Önemli olan bu yeni akış içerisinde yeri geldiği zaman hazırlanan soruları sormaktır. Bunun için konunun konuşması iyi dinlenmelidir.

5- Görüşmeci dinlemeyle soru sorma arasındaki dengeyi iyi sağlamalıdır. Kimi görüşmeci konuk karşısında pasif kalıp daha çok bilgi alır. Ancak seyirci bunu hissederse görüşmecinin önyargılı davrandığı izlenimine kapılıp güvenini kaybedebilir. Kimi görüşmeci de görüşmenin inisiyatifini elden kaçırdığı için pasif kalır. En iyi yaklaşım nazik fakat ısrarlı olmaktır. Konuk soruya atladığı zaman soru kibarca hatırlatılmalı konuyu dağıttığı zaman toparlanmalıdır.

6- Görüşmenin gerilimi sürekli ayakta tutulmalıdır. Konuk her soruyu tekdüze yanıtlamaya başladığıysa, hemen "neden" li ve "nasıl" li sorular sorulur. Bu sorular "evet" ya da "hayır" gibi kısa yanıtlarla geçiştirilemez. Uzun ve etraflı, açıklayıcı yanıtlar gerektirir. Bu tür sorular konunun bilgisini veya bilgisizliğini de ortaya serer.

7- En önemli ve çetin sorular sona saklanır. Konuğun en sorumlu anında bu soruları sorulur. Bu yöntem teknik açıdan da iyidir. Çünkü görüşmecinin soracağı ilk ve en zor soru, son sorusu olabilir. Konuk sonrasını yanıtlamayabilir.

Görüşmeci sorduğu soruları kendisi yanıtlamamalıdır. Konuğun önemli yanıtlarını ise tekrarlayıp bilginin seyirciye ulaşmasını garanti altına almalıdır. Görüşmeci seyircinin temsilcisidir. Seyircinin bilmek istediği her soruyu konuga yöneltmelidir. Seyircinin olayı kesin ve etraflı öğrenmesi için bir kanaldır. Sorumluluğunu iyi bilmeli, ama konuguna tepeden bakmamalıdır. Konuğun uile ilişkin yanlışlarını düzeltmeye kalkmamalı, verdiği yanıtlara kendi yorumunu belirten tepkiler göstermemelidir. Konuk ilginç tavırları nedeniyle seçilmişse bu tavırları ortaya serebilmeli ama kendini kaptırmamalıdır.

8- Başka bir program içine yerleştirilecek görüşmeler ise kısa olmalı, yapılan görüşmenin, programdaki ilgili bölüme katkı getirmesine dikkat edilmelidir. Böylesi bir programda görüşmelerin kurgusu önem kazanır. Kimi programlarda sorular kurguyla çıkarılarak yalnız yanıtlar verilir. Buna sıkı (tight) görüşme biçimi denir. Ancak karşıt görüşlerin böylesi bir teknikle arka arkaya verilmesi "tartışma" yanılması yaratır. Seyircinin aklını karıştırabilir.

Kimi yönetmenlerse yapılan görüşmeleri parçalara

ayırıp, programın değişik yerlerinde sunarlar. Burada da parçaların anlamlı bir bütün oluşturmasına dikkat edilmez. Heyecanı ve gerginliği yükseltmek amacıyla ayrılan tek dümlelik parçalar bilgiyi böldüğü için doyumsuzluk hissi yaratır.

Görüşmenin sıçramasız program içine yerleştirilebilmesi için görüşme kilit noktalarından kesilir. Yalnızca en anlamlı bölümler programa alınır, ayrıntılardan kaçılır.

Konuşanın sözü hiç bir zaman görüşmecinin veya programın sunucusunun sözüyle bağlı olmamalıdır. Aksi durum kurguda zorluk yaratır ve tekrara yol açar. "Savcı durumun suç olduğunu belirtti" deyip, arkasından görüntüdeki polis "bu bir suçtur" diye başlayıp devam etmesi anlamsızdır. Onun yerine "savcıyla olayın niteliği hakkında görüştük" gibi bir ifade kullanılabilir.

Kurguyla programa alınan görüşmelerde görüşmeci ekrana çıkınca genelde kimliği ve ne hakkında konuştuğu alt yazıyla verilir.

Tartışma ve oturumlar Bu tür programları denetim altına almak çor zordur. Bu tür programlarda yer alan bir yönlendirici veya yönetici programda söylenenlerin akıcı ve yalın olması için çalışabilir. Konunun derin toplu sunulmasına, her sorunun yanıtlanmasına özen gösterir.

Kimi yapımcılar konuşulacak konuyu daha önce konuklarına verip, onların hazırlık yapmalarını sağlar. Bu durumda konuklar, konunun hangi bölümünün kim tarafından an-

latılacağına kadar hazırlıklı olabilirler. Örneğin, T.R.T televizyonu yayını içerisinde yer alan Atatürk Milliyetçiliği programında konuklar biraraya gelip böyle bir çalışma gerçekleştirmişler, sorularını birlikte hazırlamışlardır. (64) Böylece oturum daha başlangıçtan denetim altına alınabilmektedir. Ancak bu yöntem, bilgi aktarmak için yapılan oturumlarda düşünülse bile, aslında oturum ve tartışma türüne aykırıdır. Bu türde önemli olan düşüncelerin alıcının önünde ortaya çıkması veya düşünceler daha önce belirtilmiş olsa bile, karşıt düşüncelerin alıcının önünde tartışılmasıdır.

Anlatılar (Narrations)

Belgeseller ve magazinlerde ise programın sunusunun anlatıya (narration) veya gerçeğin kendine dayandığı durumlarda farklı yazım teknikleri uygulanır. Konuya ilişkin ölçütler her iki durumda da gözönüne alınır. Ancak ilkinde anlatımda renk sağlamak ve üslup yazarın yaratıcılığına bağlıyken, ikincisinde gerçekliğin başarılı serimine bağlıdır.

Anlatı gerçekleri içerir ancak burada yazarın duygusal tepkileri ve önyargıları da rol oynar.

Yazarın kendi yorumu, kendi vardığı sonuçlar ön plandadır. Söylenen, konunun ikinci elden sunumu olduğundan sıfatlar, zarflar gibi soyutlamalar, anlamı açmaya

(64) Ayrıntılı bilgi ve sorular için bkz. Ekler

yarayan egretilemeler, benzerlikler metinde yer alır.(65)

Anlatı olayın ayrımlardır. Olayların arasında neler olduğu, konunun nasıl geliştiği anlatısal metinle verilir. İyi bir televizyon anlatısı karakterin sustuğu yerde, görüntünün yetersiz olduğu anda konuşur.

Eğer yaşanan bir olay söz konusuysa anlatı olayın en önemli yanıya açılır. Anlatının karakterlerinin, olayın kendisinin, geçtiği yerin farklı önemleri vardır. Bunlardan hangisi önemliyse anlatıya onla başlanır ve olayın öğeleri önem sırasına göre sergilenir. Her anlatı bu yol için uygun olmayabilir. Bir durum, bir düşünce veya kavramla ilgili bir magazin ya da belgesel, anlatıya dayanıyorsa konuya insani ilgiden, anlatılanın insan yaşamındaki yerinden ve öneminden bahsederek girmek uygundur. Daha sonra konuyla ilgili önemli herşey anlatılır.

Örneğin, Zuhtü Mürüdoğlu, programı Muradiye, İslâmda Resim, Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler, programları birer anlatıdır. Zuhtü Mürdoğlu, bir sanatçıyı anlatan, Muradiye bir kölliyeyi tanıtan, İslâmda Resim bir kavramı anlatan, Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler, bir kültürü tanıtan belgesel nitelikli programlardır. Hepsi de anlatıya konularının insan yaşamındaki yerinden, bahsederek, in-

(65) Anlatı örneği için bkz. Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler metni. Ekler. s. 137

sani ilgiyi yakalayarak girmişlerdir. Zühtü Murdoğlu, sanatçının kendini anlatan sözleriyle başlayıp yakınlık kurar, Muradiye bütün insanları ilgilendiren 'Güm' kavramıyla başlayarak insani ilgiyi çeker, İslâmda Resim dogrudan insan ve resim ilişkisine girip, insanla ilişki kurar. Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler, orda hissedilen duyguları seyirciye aktarmak istercesine girilerle bağlar, seyirciyi duygularından yakalar. (66)

Anlatı olaya bağlıysa daha sade bir dil kullanılır. Cümleler kısa ve olayı açıklayıcıdır, metnin etkileyici, heyecanlandırıcı bir uslubu vardır.

Anlatı durum, düşünce veya kavrama bağlıysa ayrıntılar önem kazanır. Uzun cümleler ve durgun bir uslub metne egemen olur. Örneğin, İslâmda Resim programı metninde durgun bir uslub vardır. (67) Uzun cümleler ve ayrıntılar metinde büyük yer kaplar.

"Şam'deki Emevi Camii'nin avlu duvarlarında birtakım binalar, dönemin bizans mozaiklerini naktirler şeklinde resimlenmiştir. Aynı egemenlik kavramı kutsal bir mekânda ifade edildiğinde sasanî taşlar ve inci dizileri gibi gücün sembolleri olan motifler, akuntus ualları arasında resimlenmiş. Bu örnekler Kudüs'te yaptırılan Kubbet-üs Sahra'nın duvarlarında bulunuyor." (68)

(66) Metinler için bkz. Ekler. s. 165, s.144, s.125, s.137

(67) Metnin kendisi için bkz. Ekler s. 125

(68) Bkz. İslâmda Resim Metni Ekler s.125

Her anlatının bir havası vardır. Geçmişe özlem duyan, duygulu, gizemli kerâhik, bulmanlı bir hava anlatıya egemen olabilir. Bu hava söyleniş biçiminden kaynaklanır.

Örneğin, 'Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler'e duygusal ve özlem duyan bir hava, Zühtü Mürdoğlu'na gerçekçi bir hava hakimdir.

Anlatı açıklamak amacıyla yazılır. Sunulmaya ortadan başlansa bile bir başı, ortası, sonu vardır. Tarihi, olaya dayalı, kurgusal olabilir ama her zaman bilgi verici, duyguları uyandırıcı olmalıdır.

Konulular (Features)

Konulu yazmada, konunun öyküsü olabilecek durumu ve öğelerini iyi saptamak, konunun çatısını sağlam kurmak önemlidir. Öykünün ilgiyi çekebilmesi için kahramanın ortalama bir vatandaş kimliğinde yeniden yaratılması önemlidir. Bunun için karakterin bu yönde verdiği ipuçları iyi değerlendirilmelidir.

Örneğin, Seattle'da yerel istasyonda yayınlanan bir konuluda öykü dramatik biçimde uçmaktan alıkonulan ve gündeki hayatında otomobil tamirciliği yapan pilotun üzücü öyküsü ele alınmıştır. Burada yapılan görüşmeyle bir yandan pilotun uçuş tutkusu, kah emenliği, uçuşa özlemi onu uçmaktan alıkoyan kazanın öyküsü verilirken, diğer yandan pilotun madalyaları, uçağıyla çektiği resimler ve bugün pilotun tamirciyken uçuş tulumu giymesi, garajının çatısındaki uçak kanatları gösterilerek konunun dramatik yanı daha

açık ortaya konmuştur. (69)

Konulular kalıcı olmayan öykülerdir. Yayından birkaç gün sonra unutulabilirler. Bu yüzden, yayın sırasında seyirciyi etkilemeleri gerekir. Yayında seyirciyi iyi yakalayan konulu etkinliğini artırır. Bu durum konulunun başlangıcını önemli kılar. Life dergisi yazarı Paul Orneil'e göre konulu öyle bağlamalıdır.

Daha ilk paragrafta okuyucuya boğazından yakalayın, ikincisinde başparmağınızla nefes borusunu tıkayın, son sözü söyleyene kadar onu öyle tutun. (70)

İlk cümlede seyircinin ilgisi çekilmelidir. Bunun için çeşitli yollar vardır.

Kontrast yaratmak. 'Nükleer enerji çağındaki batılı refah toplumlarında yağlı dullar halâ evlerini odunla ısıtıyorlar' gibi, 'Fransız Tatil Köyü'ndeki çıplaklar klübü bugün Üstüz elbise ve mayoları enkaza aykırı olduğunu ilân etti' gibi başlıklar olayı veya durumu kontrastıyla beraber verip seyircinin ilgisini çeker.

Kuşkulu ilgi. Bu yaklaşımda öykünün girişindeki

(69) Warren J.Brier Howard C.Heyn. Writing For Newspapers and News Services New York: Funk and Wagnalls. 1969: s. 193

(70) Orneil'den aktaran Warren J.Brier Howard C.Heyn Writing For Newspapers and News Services New York: Funk and Wagnalls. 1969. s.155

cümleler seyirciyi arkasından ne geleceği merakıyla sürükler. Eğer ilk cümleler gereken soruları doğurmuşsa öykü başarıyla tamamlanabilir. Cevap ikinci cümlede, onuncu cümlede veya en son cümlede verilebilir. Öykü sürekli seyircinin katılımıyla ilerler.

'Kumarbaz kitapçı Mesut Hazin bir gazeteye otomobilini 5 milyona satacağını ya da yazı turayla vereceğini bildiren bir ilân verdi. Otomobil satıcısı Hasan Ceylân olayı kabul etti. Cumartesi günü yazı tura atılan ve Ceylân otomobili aldı gitti.'

Böyle öykünün daha ilk cümlesinde seyirci kazandı mı, kaybetti mi diye merak eder. Merakını gidermek için de konunun hepsini seyreder.

Aktarmalar. Konuluya aktarmayla başla aktarmanın ilgiyi sonuna kadar tutup tutmayacağı ve görsel anlatıma uyup uymayacağına dikkat edilmelidir.

Hırsız, önüne gelen ilk taksiye atladı ve 'Çabuk gidelim. Polis peşimde', dedi. Şoför ise 'Hayır, peşinizde değil, sizi yakaladı', diye cevap verdi. Hırsız telaşla ordan geçen devriye arabasına binmişti.

Böyle bir başlangıçla, devriye arabasından çıkartılan kelepçeli hırsızın görüntüsü ve sonra konunun öyküsüne geçiş ilginç olabilir.

sözcüklerle oynamak. Sunuşa atasözü veya deyimlerle başlamak ilgiyi çekebilir. Burda önemli olan olayın insancıl mizahını yakalayabilen deyin veya atasözlerini seçmektir. Örneğin,

Osman Varlık 'ak akçe kara gün içindir' deyip parasını harcamadan biriktirirdi. Parası gerçekten de en kara gününde, cenazesinde kullanıldı, diye başlayıp olayın konusuna geçilebilir.

Aynı duygu atasözü ve deyimler kullanılmadan da yaratılabilir.

Örneğin,

Muzır Kurulu'nun.....kitabını muzır ilan etmesi, kitabın satışlarını birden yüzde seksen artırdı.

diye başlayıp öyküye geçilebilir.

Gerçekçi olmak Genelde konulu başlığı süslemesine gerek duymaz, çünkü konunun kendisi ilginçtir.

Örneğin,

Hayri Dede lise diplomasını almak için 72 yıl gecikti. Çünkü son sınavının sonucunu öğrenmeden askere gitmişti,

diye başlayan bir öykü olayın sonunu da merak ettirir.

Öykünün kendisi görüşmeler ve olayın görüntüleriyle anlatılır. Bunlar arasındaki bağlantılar metinle yapılır. Bu bağlantıların konunun kendini, gelişmesini, nedenini, kimleri nasıl etkilediğini, sonucunu açıkça ortaya koyması gerekir. Bu çözümler hakkında aydınlatıcı bilgi vermesi gerekir.

Konulu genelde vurucu bir sonuç cümlesiyle biter. Bu kuvvetli finâl seyirciyi tâ başlık cümlesine götürür. Konuyu özetleyip, paket halinde seyirciye sunar.

Konuluda benzetmeler, tamamlamalar yapmak için biçim çok uygundur ancak bu durumlarda çok dikkatli davranılma-

lıdır. Genelde basit bir dil kullanılması yararlıdır. Uzun ve kapsamlı cümleler, görüntünün çekiciliği de üstüne binince temeli sıkıcı ve dikkat dağıtıcı olur, ya da takip edilemez. Kısa ve öz cümleler, yalın anlatım tercih edilmelidir.

ÖZET VE SONUÇ

Televizyondaki bilgi verici programlar bilgiyi kitlelere sunmak ve kitlelerin ufkunu genişletmek açısından önemlidir. Bilgi insanların yaşamlarını bilinçle yönlendirmek için kullandıkları temel araçlardan biridir. Televizyon ise çağımızın iletişim sürecini kavrayan, sosyal yaşamda yadsınmaz bir yeri olan iletişim teknolojisidir. Televizyondaki bilgi verici programlar sayesinde bilgi yaygın ve kullanılır duruma getirilir.

Bu programlarla yaşamdaki her türlü sorun ve durumla ilgili bütün bilgiler kitlelere ulaştırılır. İdari ve siyasi yürütmeye, ülkenin tarihi ve doğal güzellikleriyle, sanatsal etkinlikleriyle, kültürü ve sosyal yaşamıyla ilgili her konu bu programlarda incelenir. Seyredenlerin becerilerini geliştiren, herhangi bir sorun veya durum karşısında yol gösteren bilgiler kitlelere sunulur. Bu bilgilerle seyircinin vatandaşlık bilinci geliştirilmeye, kendi toplumu ve diğer toplumlar hakkında sağlıklı değerlendirmeler yapması sağlanmaya, insani değerleri sanatsal beğenisi geliştirilmeye çalışılır.

Bu amaçlı magazin, belgesel tartışma, oturum, konuşma veya bunların birkaçını içeren biçimdeki programlar televizyonun bilgi verici programlarını oluşturur. Bu bi-

çimlerde gerçekliğin kendisini yakalamak temel hedeftir.

Bu nedenle ileti olayların kendi görüntülerine, gerçek mekânların, görüntülerine gerçek insanların sözlerine dayanılarak sunulur.

Bilgi verici program biçimleri söze diğer biçimlerden daha çok yer verir. Bu yüzden bu programların yapımında metin yazma çalışmaları önemli yer tutar. Metin yazma çalışmaları televizyon yapımında programların iletisini denetim altına almak, programların istenen amaca ulaşmasını sağlamak açısından önemlidir. Programda nelerin sunulacağı, programın konusu, amacı metin yazma çalışmaları sırasında ortaya çıkar. Sunulacak en küçük bilginin, kurulacak en basit bağlantı cümlesinin bile yazıya dökülmesinde fayda vardır. Çünkü yazıya dökme sürecinde söylenmek istenen üzerinde özellikle düşünmek, söylenmek isteneni somut olarak görüp eleştirmek, değiştirmek mümkündür. Sonuçta ortaya çıkan program daha doyurucudur.

Metin yazma çalışmaları konuyla ve dille ilgili olarak iki temel bölüme ayrılabilir. Konuyla ilgili çalışmalarda konu saptanır, hangi yönden ele alınacağı ve nasıl sunulacağı planlanır. Kimi programlarda bu çalışmadan sonra program ortaya çıkar. Dille ilgili çalışmalar saptanan ve sunuş planı yapılan konunun dilin kullanılmasıyla yazılı ifadeye dökülmesi sürecidir. Bu aşamada dilbilgisi kurallarının ve dilin anlatım gücünün konunun özüne ve televizyonun teknolojisine göre kullanılması gerekir. Anlatıya dayalı belgesellerde, magazinlerde ve konulularda metin yazımı-

nın dile ilişkin çalışmalarını daha ağırlıklıdır. Olayın serimine dayalı belgesel veya magazinlerde ise konuya ilişkin çalışmalar ağırlıklıdır. Yazılı metnin kullanılmadığı veya çok az kullanıldığı bu türde düşünceleri derli toplu sunabilmek çok zordur. Televizyon teknolojisini iyi bilmek ve konuya ilişkin saptamaları çok iyi belirlemek gerekir.

Tartışma, görüşme ve oturumlarda ise önceden metin yazmak mümkün değildir. Bu programlar genelde alıcı önünde çekim anında gerçekleşir. Bu programlarda tartışma, görüşme ve oturumu gerçekleştirme kuralları metin çalışmasının yerine geçer.

EKLER

EK	<u>Sayfa</u>
PROGRAM METİNLERİ	
Atatürk Milliyetçiliği Programı Metni	117
Ayın Konusu Programı Metni	121
İslâmda Resim Programı Metni, 1. Bölüm	125
Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler Programı Metni, 6.Bölüm	137
Muradiye Programı Metni	144
Ozutikinci Gün Programı Ekim Ayı Metni Zirve Bölümü	155
Sanatımızdan Portreler Programı Metni, Zühdü Mürdoglu	165

Programın Adı Atatürk Milliyetçiliği

Programın Amacı Atatürk ilke ve inkılaplarınının kükleştirilmesine ve toplumun bu çerçeve içinde bütünleşmesine yardımcı olmak ve katkıda bulunmak. Milli mücadele ruhuna ve Atatürk ilkelerine bağlılığın canlı tutulmasının yardımcı olmak ve katkıda bulunmak.

Yapım Özellikleri Stüdyo programı. Konuyla ilgili bilim adamları ve uzmanların katıldığı üç dizilik oturum Oturum boyunca milliyetçilik kavramı açılacak. Atatürk Kültür dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi bünyesindeki bilim adamları ve uzmanlar üç bölüm için konuya uygun soruları formüle edecekler ve seçilen bilim adamları bu sorulara göre hazırlanacak. Oturum başkanı Prof. Dr. Utkan Kocatürk.

1. Bölüm Atatürkün düşüncesinin ve anayasal düzenin temel ilkelerinden biri olarak milliyetçilik kavramı açılacak. Katılanlar: Prof Dr. Turhan Feyzioğlu. Prof. Ergun Özbudun Sorular:

1-Sayın Feyzioğlu, çağdaş dünyada millet realitesinin ve milliyetçiliğin oynadığı rol nedir? Konuya bu açıdan eğildiğimiz zaman Atatürkün düşünce sistemi içinde milliyetçiliğin yeri ve önemi ne olmaktadır?

2- Sayın Özbudun Atatürk'ün Türk milletini birleştirici bir milliyetçilik anlayışını savunduğunu biliyoruz. Atatürk'ün millet ve milliyetçilik anlayışını açıklar mısınız?

3-Sayın Feyzioğlu, biraz önce Atatürk'ün Türk bağımsızlık savaşını, Türk milliyetçiliğinden güç alarak zafere ulaştırdığını belirttiniz. Türk milletinin zaman zaman karşılaştığı saldırı ve uğradığı iftiralar karşısında, Atatürk milliyetçiliğini bir güç kaynağı haline getirdiğini, bu

saldırıları ve iftiraların karşısına milliyetçilikle dikilişini biraz daha açıklar mısınız?

4- Sayın Özbudun, hepimiz biliyoruz ki, milliyetçilik her zaman temel ilkelere biri olarak yer almıştır. Sizden rica bu ilkenin anayasalarımıza nasıl yansıdığını belirtir misiniz?

5- Sayın Feyzioğlu, Atatürk, milli birlik ve beraberlik sevgisini sürekli vurgulamıştır. Atatürk milliyetçiliği ışığında, ülke ve millet beraberliğinin önemini açıklığa kavuşturur musunuz?

6- Sayın Özbudun, biraz önce milliyetçilikle millet egemenliği ve demokasi arasındaki ilişkiye değinildi. Siz oturuma son vermeden önce milliyetçilikle millet egemenliği arasındaki bu ilişki üzerinde biraz durur musunuz?

2. Bölüm Milletleşme süreci ve milli devletin ortaya çıkışı

Katılanlar: Prof.Dr. Hasan Köni, Doç.Dr. Ersin Kalaycıoğlu
Sorular:

1-Sayın Köni milliyetçilik akımının tarini seyri içinde dünyayı saran bir dalga haline gelmesini nasıl açıklıyorsunuz?

2-Sayın Kalaycıoğlu bir toplumda vatan, millet ve milliyet kavramlarının gelişmesinin nedenleri nelerdir? ve bu kavramların milliyetçilik fikrinin oluşmasına etkileri neler olmuştur?

3-Türkiye üzerinde yanlış ve yanlış olarak saptırılmış iddialar bulunmaktadır. Türk devletinin bu iddialar karşısındaki tavrı ne olmuştur?

4-Sayın Kalaycıoğlu, 20. yy. başından itibaren Türk milliyetçiliğinin giderek güçlenmesini ve bu güçlenmenin A-

tatürk'le doruğa yükselişini nasıl açıklıyorsunuz?

3. Bölüm Atatürkçülüğün nitelikleri olarak milliyetçilik.

Katılanlar: Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Prof. Dr. Ergun Öz-
budun, Prof. Dr. Ömer Kürkçüoğlu.

Sorular:

1- Sayın Feyzioğlu, Atatürkçü Türk milliyetçiliği anlayışının özellikleri nelerdir?

2- Sayın Özbudun, Atatürkçü milliyetçilik anlayışının onun halkçılık ilkesiyle ilişkisi; başka ifade ile bu milliyetçilik anlayışının sınıf kavgasını reddeden, fakat sosyal dayanışmaya önem veren özelliğini de siz açıklar mısınız?

3- Sayın Kürkçüoğlu, Atatürk'ün milliyetçilik anlayışının haklarımıza saygı gösteren başka milletlerle barış içinde yaşamaya önem verdiği belirtildi. Konunun bu yönünü de siz yorumlar mısınız?

Herkese:

-Şimdiye kadar belirtilen hususlara eklemek istediğiniz noktalar var mı?

(Her üç konuşmacı da sırayla birkaç ek görüş belirtecekler. İrticali bir sohbet havası içinde bir kaç kısa müdahale... Belki bir iki cümlelik bir cevap.)

Programın Adı Ayın Konusu

Programın Amacı Günlük yaşamımızda karşılaştığımız sorunlar, kavramlar ve durumlar hakkında seyirciyi bilgilendirmek.

Yapım Özellikleri Görüşmelerden oluşan belgesel.

AYIN KONUSU

YAPIM NO:E-260

DİZİ NO :9

YAYIN TARİHİ:17.11.1986

YAPIM:NAZMİ KAL

GÜLE SAN

NA Dİ TAŞÇIOĞLU

KAMERA:UĞUR GÜNGÖR

SES :FATİH AKSOP

S. (1)

JENERİK.....TEL ÖRGÜLER...İNŞAAT ALANI...TABELALAR.....MÜZİK

SUNUCU...../İYİ AKŞAMLAR

BU AY AYIN KONUSU PROGRAMIMIZI MERSİNDEN BİR İNŞAAT ALANINDAN
AÇIYORUZ SAYIN SEYİRCİLER.....

NEDEN BÖYLE BİR ALANI SEÇTİK?

ÇÜNKÜ YOĞUN BİR FAALİYET İÇİNDE SEYRETTİĞİNİZ BU ALAN

KISA BİR SÜRE SONRA ÜLKEMİZİN SİYASİ HÜDUTLARI İÇİNDE OLMAKLA
BİRLİKTE GÜMRÜK HÜDUTLARI DIŞINDA KALACAK OLAN

BANKACILIKTAN HER TÜRLÜ İHTİYAÇ MADDELERİNİN ALINIP

SATILACAĞI TİCARİ FAALİYETİN YER ALIACAĞI MERSİN SERBEST
BÖLGESİ

SERBEST BÖLGELER ÜLKEMİZDE YEP YENİ BİR KAVRAM

HENÜZ DÖRT YIL ÖNCE SAYIN CUMHURBAŞKANIMIZ KEMAL EVREN'İN

UZAKDOĞUYA YAPTIĞI BİR SEYAHATTEN SONRA KAMUOYUNDA KONUŞULMAYA
BAŞLADI

O GÜNDEN BU YANA DA NET BİR FİKRE SAHİP OLDUĞUMUZ PEK SÖYLENEMEZ

EYET NEDİR SERBEST BÖLGE

YERLİ VEYA YABANCI HERKESİN PASAPORTSUZ VİZESİZ GIRIP ALIŞVERİŞ

YAPIP ÇIKACAĞI BİR TİCARET MERKEZİ Mİ? NASIL GIRILIR NASIL ÇIKILIR

EYET BU VE BUNA BENZER SORULARIN CEVABINI ARAMAK ÜZERE

BU AY AYIN KONUSUNA SERBEST BÖLGELERİ SEÇTİK?

ÖNCE SİZ SAYIN SEYİRCİLERİMİZE SORMAK İSTİYORUZ

SERBEST BÖLGELERDEN NE ANLIYORSUNUZ?

ROPORTAJLAR

SERBEST BÖLGELER 2

†
†
Tel Ev.1683250
1448336
5281059

S.2
SAYIN MANİSALİ roportajlardan da anladığımız gibi halkımız bu konuda net bir fikre sahip değil.Kısaca nasıl tanımlarsınız serbest bölgeyi?
.....

S.3

Sayın Manisalı'nın da belirttiği gibi ülke ekonomisine ve özellikle dış ticaret dengesine olumlu katkıları olacak serbest bölge uygulamasına kısa bir süre sonra başlanacak sayın seyirciler....
Öncelikle Mersin ve Antalyada açılacak serbest bölgelerde inşaat faaliyetlerine bir göz atmak istiyoruz....
Burası Mersin serbest bölgesi
12 Kasım 1983 de Mersin ve Antalya limanları serbest bölge olarak ilan edildi.
4 Mayıs 1984 de de sınırları tesbit edildi....
0 günden bu yana inşaat çalışmaları sürüyor.
Önce sınırları tesbit etmek için tel örgüler ve duvarlar çekildi....
Ticari faaliyetin yer alacağı alanda önce haberleşme, ulaşım gibi alt yapı çalışmaları başladı....
Alt yapının bitirilmesinden sonra hizmet binaları da yükselmeye başladı

S.4

-Bu çalışmalar ne zaman bitebilir Sayın BURHAN SEÇMEN

-Yapılacak başka işler var mı?

S.5

Sayın seyirciler inşaatın bitirilmesinden ve resmen bu bölgenin açılmasından sonra buradaki ticari faaliyeti düzenlemek üzere bir şirket kuruldu....
SAYIN GÖKTEPE Mersin serbest bölgesindeki ticari faaliyeti sizin şirketiniz yürütecek ne tür ticari faaliyetler yer alacak bu bölgede?
.....

-Kaç yerli ve yabancı firma faaliyet gösterecek?
.....

S.6

Burası da Antalya serbest bölgesi sayın seyirciler....
Mersinde olduğu gibi burada da bu bölgeyi işletmek üzere bir şirket kuruldu
sayın BERBEROĞLU bu bölgede ne gibi faaliyetler yer alacak
.....

S.7

Sayın ÖZLER serbest bölgelerde faaliyet göstermek üzere ruhsat aldınız.Ne yapmayı düşünüyorsunuz?
.....

Serbest Bölgeler size ve şirketinize ne gibi avantajlar sağlayacak?
.....

Serbest bölgeler 3

snail EREN
el ev: 3596275
5283249

S. 8

Sayın EREN sizde serbest bölgede faaliyet göstermek için ruhsat aldınız? Ne yapmayı düşünüyorsunuz?

.....

Ne gibi avantajlar sağlayacak? Beklentileriniz nelerdir?

.....

Laybeyoğlu ev
221365

S. 9

Sayın ALAYBEYOĞULU işletme açısından herşey hazır gibi görünüyor. Tabii son sözü söyleyecek olan DPT serbest bölge dairesi başkanı olarak sizlersiniz? Sizin yönünüzden hazırlıklar ne safhada?

.....

Basından izlediğimiz kadarı ile birkaç kez ertelendi? yeni bir ertele söz konusu mu? Faaliyet yani basit deyişle alışveriş ne zaman başlayabilir?

.....

S. 10

Her şey hazırlanıp serbest bölgeler açıldığında giriş çıkış nasıl olacak. Açıklanması gereken önemli soruların başında bu soru var sayın seyirciler?

Giriş çıkışı biraz önce bahsettiğimiz bölgenin işletilmesi ile ilgili şirket düzenleyecek sayın seyirciler. Mersin serbest bölgesinin işleticisi şirketin yönetim kurulu başkanı mersin Valisi?

sayın ÇAKMAKOĞLU giriş çıkış nasıl olacak?

.....

Kimler girilecek?

.....

Bir süre - Mersin e hucuma faiz vsm?

Ne kadar sürede b. kartları alabilir böyle bir kart kimlere verilecek ne kadar sürede verilecek?

.....

Bölgede çalışanların durumu ne olacak, ücret vs....

.....

Bölgede faaliyet gösterecek firmalar vergi verecekler mi?

.....

Sayın ALAYBEYOĞLU devletimizin beklentileri nelerdir? somut rakamlarla söyleyebilir misiniz?

.....

S. 9

S. 2

SAYIN MANISALI serbest bölgeler ülke ekonomisine ne gibi avantajlar sağlayacak....

.....

Bunlar olumlu yönler sayın Manisalı ancak bazı kesimlerde serbest bölgeler konusunda tereddütler var serbest bölgelerin kaçakçılık ve gayri meşru faaliyetler ezemin hazırlayacağı ülke sanaiinin dış rekabet karşısındaki geriyeyeceği gibi böyle mahzurlar doğabilir mi ne gibi tedbirler almak lazım?

.....

S. 9

Sayın ALAYBEYOĞLU böyle mahsur alın olmanamıs için tedbir alıyor musunuz? Ne gibi tedbirler alıyorsunuz?

Dileyelim böyle mahşurlar olmasın ve serbest bölgeler uygulaması planlanan şekilde yürüsun ve biz yakılmış olalım...

Şükür ederim Sayın Alaybeyoğlu...

Serbest bölgelere ayırdığımız ayın Konusu programımız burada sona eriyor yeni ayın konularında yine birlikte olmak dileği ile hoşça kalın sayın seyirciler....

JENERİK....

Programın Adı İslamda Resim.

Programın Amacı:İslâm kültürünün kendinden önceki sanat mirasını nasıl değerlendirdiği ve kendine özgü nasıl yapıtlar ortaya çıkardığını tarihsel düzlemde araştırmak ve belgelemek.

Yapım Özellikleri Sunucunun konuyu fonda anlattığı belgesel.

Bilinen ilk resim örneklerinden olan bu sahneler, en ilkel çağlarda bile insanın resim yapabilme yeteneğinin gücünü sergiler.

Çizgilerden yardım dilemek, böylece kendi güçsüzlüğünü aşmak, yani bir tür büyü yapmak, ya da genç nesli eğitmek, resim ile inanç arasındaki ilişkiyi somutlaştırır. Sebebini açıklayamadığı klaylardan korkmak, kendinden üstün saydığı güçlerden yardım beklemek, yakarmak, insanların dayanağı olur. İnançların çeşitli somut nesnelere ile ifadesi özel koşullara bağlı olarak değişir ve farklılaşır. İnsan tabiata egemen oldukça, bilinmeyenin sırlarını aştıkça büyü için çizdiği gerçekçi resimler güçlerini yitirir. Artık soyut kavramlar, doğum-ölüm, madde-ruh ikilenleri resmin konusu olur. Bu kavramları geometrik şekillerle, sembollerle ifade etmeye başlar. Bu sembolleştirme giderek yazının ilkel biçimini ortaya çıkarar.

Bir toplumun yaşantısında önemli olaylar belgelenirken resim, yazı ile birlikte önemli görevler üstlenir. Savaşlar, Dini Törenler, Tanrısal güç kendisinde topladığı sanılan hükümdara armağanlar sunulması, şeritler halinde hikaye edilir.

Burada sanatçının çabası, olayı doğru anlatmaktır. Gördüklerini, görüldüğü gibi çizmez. Edindiği izlenimleri, kavramları resimler. Bunu gösterebilmek için başa yandan, omuzları çizerken vücuda cepheden, ayakları ve topukları anlatabilmek için ise bacaklara yandan bakar. Böylelikle insanı eksiksiz anlatabilir.

Nesnelerin olduğu gibi değil, bir noktadan görüldüğü gibi çizilebilmesi için bin yıldan fazla zaman geçmesi gerekecektir. Bu örnekler Antik Çağdan günümüze gelmiş. Tanrıların insan kılığında ifade edilmesi bu çağın önemli özelliği. Baştanrı Zeus, yaşlı bir adam; Karısı Hera hırslı bir kadındır. Tevrat, bu tasvirlere tapınılmasını yasaklıyordu. "Ne yukarda gökte, ne aşağıda yerde, ne de yerin altında suda bulunanın resmini yapma" diyerek resmi yasaklıyordu.

Hıristiyanlık da başta bu ilkeyi kabul ediyordu. Ancak zaman içinde bu uygulama kalkar. Hıristiyan inanışa göre Tanrı, Mesih (İsa) kılığında insan biçimine girerek görünür olmuştur. Bu bakımdan Hıristiyanlık, suret tasvirine açık bir dindir.

Dinin yayılmasında resim güçlü bir araç olur. Kiliseye giren kişi okuma yazma bilmese de, duvarlarda yer alan incil hikâyeleriyle bu dünyanın geçiciliğini, inancın sağlamlığı ile sonsuz mutluluğa ermenin öbür dünyada mümkün olacağını görecektir.

7. yüzyıl başlarında Arap yarımadasında doğan İslamiyet, cahiliye döneminin yaşantısına yeni bir düzen, düşüncesine yeni bir sistem getirir.

İslamiyetten önce arap yarımadasında birçok tanrı putlarla ifade ediliyordu. Kabede 360 kadar put olduğunu yazılı kaynaklardan öğreniyoruz.

Kur'an birçok Ayeti ile cahiliye döneminin putlarını yasaklar. Put olmayan resim konusunda ise Tevrat'ta olduğu gibi açıkça bir yasaklama yer almaz. Ancak putlara karşı takınılan tavır, sonraları resim için de geçerli sayılmıştır.

Kısa sürede Orta Asya dan İspanya'ya kadar çok geniş bir alana yayılan İslâm Devleti resim-sanatını (her zaman olduğu gibi) egemenlik gücünün anlatım aracı olarak kullanır.

Emevi halifesi I Veli kendini, Çağdaş Bizans İmp., Sasani, Habeşistan ve Vizigot kralları ile gösteren bu resmi sarayının taht salonuna yaptırmıştır.

Yönetimin gücü, dini eserlerde anlatılmak istendiğinde hükümdar figürleri yerlerini Egemenlik altına alınan kentlerin tasvirlerine bırakmıştır.

Şam'daki Emevi Caminin avlu duvarlarında bir takım binalar, dönemin Bizans mozayiklerini hatırlatır şekilde resimlenmiştir.

Aynı egemenlik kavramı kutsal bir mekanda ifade edildiğinde Sasani taclar ve inci dizileri gibi gücün sembolleri olan motifler, akantus dalları arasında resimlenmiş. Bu örnekler Kudüs'de yaptırılan Kubbet-üs Sahra'nın duvarlarında bulunuyor.

Görülüyor ki, sınırları Orta Asya'dan Atlas Okyanusuna kadar genişlemiş bulunan ilk İslâm Devleti, resim sanatında, aynı topraklar üzerinde evvelce yapılan sayısız örnekten yararlanıyor. Beğenisine uygun olarak birçok motifi seçiyor ve kullanıyor. Söz gelimi halife heykeline İran giysisi giydiriyor. Hamam havuzunun zeminine üç boyutlu ağaç ve gazeller yaptırıyor. Bu örnekte, konu, krali otoritenin karşı konulmaz gücünü simgeliyor. Yaprak yiyen gazel, bu otoritenin barışçı yanını, diğeri savaşçı niteliğini ifade ediyor.

Emevi sanatının daha pekçok eserinde tasvir uygulamaları sürerken tasvire karşı hoşnutsuzluklar görülmeye başlıyor.

Aynı yıllarda Bizans topraklarında da güçlü bir İkonoklast, yani tasvir kırıcı cereyan başlıyor. Bu dönemde, İsa, Meryem ve diğer azizlerin resim ve heykelleri parçalanıp yok ediliyor.

726 yılına kadar Bizans topraklarında yapılmış bütün dini resimler böylece ortadan kaldırılırken, Batı gölünde bulunan küçük adadaki Manastır duvarlarına süsleyen ve ilk kez yayınlanırken resimler kartuluyor.

Bizans topraklarında sözünü ettiğimiz olaylar gelişirken, Arap yarımadasında, Hz. Muhammedin ölümünden sonra kimin yönetime geçeceği sorun olur. Bulunan çözümler herkesi memnun edemez. Yönetimde hak iddia edenlerin mücadeleleri İslâm toplumunu bölerken, Mezhep ayrılıklarında belirginleşir. Abbasiler Türk komutanların desteğini alarak yönetimi ele geçirdiklerinde birliği sağlamak için Kur'an ve Hadisleri yeniden yorumlarlar.

Bu arada Kur'an'daki bazı Ayetler tasvir aleyhtarı olarak kabul edilir. Hadislerde, "içinde köpek ve resim bulunan eve, kıyamet günü melekler girmeyecektir." denilmekte; ama, izlediğimiz sahneler Abbasi sarayında yer alıyor. Emevi devleti, yüzünü Batı'ya çevirmiş, Batı uygarlıklarında Antik Yunan ve Roma uygarlıkları ve onların mirascısı Bizans'dan yararlanmıştı. Abbasi Devleti ise Doğu'ya yönelir.

Abbasi halifeleri, iktidarlarını borçlu oldukları Orta Asya'lı Türk komutanlarla paylaşmak zorunda kalırlar. Böylece doğu sanatı, özellikle Orta Asya Miran etkileri resme girer. Halife, muhafızlarını Türk askerlerinden derleyerek, 833 yılında onlar için Bağdat yakınında Samarra kentini kurar. Saraylarını da bu yeni kente taşır. İzlediğiniz örneklerdeki yeni, Asya etkili resim dili, Gazne sarayından, Mısır Fatimileri aracılığıyla Sicilya'ya kadar yayılan, klasik bir üslup ortaya çıkarır.

Felsefenin "Bütün yaratma ilâhidir. Bunun dışında hiç bir yaratma Olmaz." görüşünün de etkisiyle geometrik desenler, stilize bitki motifleri ve yazı, İslâmi süslemesinde giderek gelişen zevkin ana unsurları haline gelir. Sözü edilen süsleme motiflerinin ana kaynağı dönemin bilimsel gelişmelerinde aranmalıdır. Süslenecök alanın yüzey biçimi ile süslemeye esas motifler arasında öyle bir ilişki kurulur ki, ne eksiklik ne de fazlalık kalmaz.

Yazılı kaynaklar, Abbasi halifelerinin, İskenderiye kütüphanesi yangınından kurtarılabilen pekçok antik bilimsel kitabı Arapça'ya çevirttiğinden sözeder.

Bağdat ve Kurtuba, çağının en ileri bilim kentleri olur. Avrupa karanlık yıllarını yaşarken, İslam devleti görülmemiş bir güçle yükselir.

Ünlü Halife Harun-el Reşit, Aristo'nun bütün kitaplarını Hipokrat ve Galen gibi ünlü hekimlerin eserlerini Arapça'ya kazandırır. Matematik biliminde büyük ilerlemeler sağlanır. Sayıların sıralanışında bugün kullandığımız sistem geliştirilir ve ilk defa sıfır sayısı kullanılır. İslâm inancında Allah'ın zaman ve mekandan uzak olduğu, doğmamış, doğurmamış bulunduğu düşüncesi, matematik biliminin soyut ifadesi ile birleştiriliyor. Bu örneklerde, çizgileri takip eden bakış, nerede duracağını bilmeden dolaşıp durur. Her çizginin, her kavramın, her eğrinin sonunda varacağı nokta, gene tıpkı olan bir çıkış noktasıdır. Ne başlangıcı, ne de sonu olmayan bu örgülerle insan, Allahın öncesizlik ve sonrasızlık duygusuyla bütünleşmektedir. Bu biçimlere yazı önemli katkılarda bulunuyor.

Konuyu anlatırken kendisi de aldığı birçok biçimle süsleme unsuru haline gelir. Din dışı eserlerde, seramik tabaklarda, ya da maden eserlerde figüratif biçimler kazanır. Resmin özetlenmesiyle ortaya çıkan yazı, bu defa soyutun yeni düzeni ile resme dönüşür.

Görülüyor ki, sınırlamalar zaman içinde zorlanıyor. Figüratif dekorasyon konusunda kurallara uymayan bir toplum da Selçuklulardır. Bugün Anadolu'da seyahat edenler, birçok mimari eserde çeşitli hayvan figürleriyle karşılaşır. Bunlar, kervansaray, kümbet, mezartaşı, medrese, hatta cami yapılarında görülebilir. Bu tür figüratif süslemenin, dini eserler de içinde olmak üzere sıklıkla uygulanması, Selçuklu Sultanının aynı zamanda dini lider olmasına da bağlanabilir. Türkler İslâmiyeti henüz kabul etmişlerdir ve inançlar dünyası, değiştirilebilecek bir özellik değildir. İslâmiyetten önce çeşitli Türk boylarında, güçlülük, ölüm, bereket gibi kavramlar, ifadesini hayvan figürlerinden oluşan semboller dünyasından alır.

1071 den sonra Anadolu, Türk akın ve göçlerine açıldığında, bu semboller dünyası, İslâm inançlarıyla uzlaşmaya çalışmıştır.

Ejder figürleri, Bağdat'ın tılsımlı kapısından, Anadolu medrese ve hanlarına kadar pek çok örnekte kullanılmıştır.

Bu figürün bu kadar sevilip, sıklıkla uygulanması, kuşkusuz ifade ettiği anlamdan geliyordu. Orta Asya Türk'lerinde ejder, gökyüzünü, onun hareketini, ahengini ifade eder.

Aynı zamanda kötülük ve karanlıkla savaşın sembolü. Dişi ve erkek olarak, genellikle çift kullanılan ejderler, düğümlenmiş olarak gösterildiğinde güneş ve ay tutulmalarının işaretleri. Doğu Asya, Çin inançlarında da uzantısını gördüğümüz bu figürlerin açık ağızları arasında insan, boğa ya da top figürleri varsa, bereket ve bolluk ifadesidir.

Selçuklu sanatçısının semboller dünyasında Aslan, gücün, hükümlerliğin ifadesidir. Bunu daha da pekiştirmek isterse ona bir de kanat takar.

Aynı zamanda güneşin simgesi olan aslan, Boğa ile mücadele ediyorsa iyilik kötülüğün üstün gelecek; karanlık aydınlığa dönüşecek; Aslan burcu, Boğa burcuna girecek ve tarım yılı başlayacaktır.

Bir başka masal hayvanı olan çift başlı kartalın, Selçuklu Sultanı'nın arması olduğunu; savaştan sonra zafer kazanıldığında, sultan'ın, üzerinde kartal bulunan çadırını kurduğunu tarihçi İbni Bibi'den öğreniyoruz.

Yakut Türk'leri, göğün, üst katlarında kapı bekçileri olarak efsanevi kartalların bulunduğu inaniyorlardı.

Bu figürlerin, mezar taşlarında da yer alması, her insanda bulunan ve ölümle göğe yükselen koruyucu ruhu ifade ediyordu.

Çift başlı kartallar, bazen, usluşmuş bir ağacın tepesinde yer alırlar.

Hayat ağacı denilen bu motif dünyanın merkezini ifade eder. Kuşlar, göğe ulaşmada eşlik eder. Ağacın dalları arasında nar meyveleri veya gizli kuşlar yer alır ki, bunlar islami inanca göre Cennet kuşlarıdır.

Selçuklu tasvir sanatında görülen, sembolik figürler zamanla sivilize edilerek mimariden kopmuş ve varlığını kitap sayfalarında sürdürmüştür.

Kitap resimleri minyatürler sanatçıya mimaride olduğu kadar özgürlük tanııyordu. Duvar üzerindeki alan serbestliğı sayfa üzerinde yoktu. Bir kitabın hazırlanması ve resimlenmesi için çok para ve zamana ihtiyaç vardı. Çoğu zaman bu para Ülke yöneticisi, Sultan, Prens tarafından karşılanıyor, bu eserler de onlar için hazırlanıyordu. Söz konusu atölyelerde el yazması her nüsha için bir yazı ustası çalışıyordu. Bunlar ressamın için sayfada bir miktar yeri boş bırakıyorlardı. Yazım bittikçe yine her nüsha için ayrı olmak üzere, nakkaşlar işe koyuluyorlardı. Bazı büyük eserlerde bir yazma için birden çok nakkaş resim yapıyordu. Yapılan resimler genellikle sayfada sözü edilen kişi yada olay oluyordu. Sözle anlatılanı, okuyucuya resimle canlandırmak, ama kuşkusuz İslami kurallar içinde. üçüncü boyutu olmaksızın, gözün gördüğü biçim yerine zihnin naksettiğı imajlarla. Bu dünyanın geçiciliğini unutturmadan.

Sanatçının bunca kısıtlamadan sınırlamadan sonra elinde tek aracı kalıyordu. Renk. Ona kimse karışmıyordu. İstedığı rengi, istediğı yere istediğı biçimde kullanabiliyordu. Rengin sürülüğü, yani fırçanın hareketi ile boyama arasındaki uyum da önemlidir. Renk ~~kısa~~ kalınlıkta sürülmeliydi

Tonlama yapılmadan, hacmi, üçüncü boyutu belirtmeden. Saç, sakal gibi ayrıntılarda bazen tek bir kılıle bayama yapılıyordu.

Bütün bunlar düşünülduğünde minyatür sanatçısının ne denli titiz çalışmak zorunda olduğu anlaşılıyor.

İslâm minyatür sanatının günümüze gelebilen en eski örneği, 9. yüzyılın ikinci yarısı ya da 10. yüzyıl başına tarihlenen bir parçadır. Mısır'da Fustat'da bulunan ve bugün Viyana'da Milli Kitaplıkta korunan eser, iki yaprak halinde.

Metin'de "Ölümdede beraberiz, bu onun kubbesi, Allah'ın rahmeti üzerine olsun" sözleri okunabiliyor. Resimde, ortada bir ağaç, üzerinde kırmızı sarı şeritler, iki yanda mezar yer alıyor. Bu görüntü, "Ölümdede birlikteyiz" sözü ile birleştiğinde, sözkonusu yüzyıllarda çok sevilen aşk öykülerinden biriyle karşılaştığımızı ortaya çıkarıyor.

İslâm dünyasında, ölümdede bile beraber olan sevgililerin mezarlarının başına dikilen ağaçların adak ağacı olarak kullanıldığı dallarına rengarenk bezlerin bağlandığı bilinmektedir.

Bu örnek dışında, Abbasi döneminde bilimsel ve edebi konulu pek çok yazmanın varlığı yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir.

Uzakdoğu ticareti ile zenginleşen tüccar kesimin özellikle edebi yazmalar talep ettiği aynı kaynaklardan anlaşılıyor. Söz konusu eserlerin orijinalleri günümüze gelmemiş, ama, 12-13. yüzyıl Selçuklu dönemi kopyelerinin çoğu, Bugün İstanbul'da başta Topkapı Sarayı Kitaplığı olmak üzere birçok kitaplıkta ve dünyanın çeşitli müzelerinde korunmakta ve bu programla ilk kez ekranlarınıza gelmektedir. İslâm resim sanatı, minyatür olarak, dönemden döneme ve bölgeden bölgeye değişmektedir. Selçuklu resim üslubu, çok geniş bir çevrede, Suriye, Mezopotamya, ve Anadolu'da hazırlanan el yazmalarında kendini belli eder. Programımızı ikinci bölümünde Selçuklu yönetimi altında üretilen örnekleri inceleyeceğiz.

Programın Adı Karadeniz Üzerine Çeşitlemeler.

Programın Amacı Karadenizi tanıtmak. Doğa savaşının en çetin olduğu Karadeniz'i özgün kültürü, çarpıcı doğasıyla ele almak ve göstermek.

Yapım Özellikleri Sunucunun konuyu fonda anlattığı belgesel program.

KARADENİZ ÜZERİNE ÇEŞİTLEMELER

Prof.Dr.Metin SÖZEN

Genel Danışman ve Metin Yazarı

VI. ŞENLİKLE GELEN

"Umutların mola verdiği yerde
Geceler bir deniz gibi akıyor.

Baksam bir uzaklık var hangi yana
Ve hangi eşyaya baksam bir ayna.
Varmak istediğim uzak limana
Gemiler beni almadan kalkıyor."

Karadeniz'de,Şile'de bir deniz feneri iseniz, göreviniz bitmez-tükenmez uzaklıkları dalgaları, onların kıyıda bıraktığı beyazlıkları izlemektir. Umutların mola verdiği yerde denizcilere yol göstermek ise, her deniz fenerinin uzun-kısa geçmişinde silinmez bir alinyazısıdır. Hele Karadeniz'in gelip düğümlendiği, başka denizlere yol bulup açılmaya çalıştığı Boğaziçi'ne yakın bir noktada iseniz, sürekli geçen büyük-küçük gemilerin duraklamaya, uzak limanlara sizi alıp götürmeye hiç zamanları yoktur. Çünkü dünyanın en özel suyuna ulaşmak için, Karadeniz'in derinliklerini, Sinop'un kale-sine vuran dalgalarını, binlerce martının dalgaları bıkmadan-usanmadan izlemesini görmüş gemiciler, anlatılmaz bir telaşa kapılırlar. Etrafı görecektir, incelikleri yakalayacak sabırları kalmamıştır. Fenerin onlara ömür boyu verdiklerini bile unutmuş gibidirler.

Gelin yalnız feneri, sevimli bir telaş içindeki gemicileri, durdukça köpüren dalgaları bir yana bırakalım. Karadeniz'in yalnız bu renkler, bu derinlikler, olmadığını göstermeyi amaçlayan dizimizin bu son bölümünde, gene mevsimlerin peşine takılalım. Bizlere yol gösteren, bizlere inanılmaz güzelliklerini hiç yüksünmeden sunan yerlere yünelim bu kez. Yoğun yeşilin egemen olduğu Çamlıhemşin'in Kavaklar mahallesinde, bir deniz feneri gibi çevreyi gözleyen evlerden etrafı seyredelim. Uzun boylu, dik, onurlu bir ihtiyar gibi, yeşilin içine dağılmış bu evlerde de, baharla

sırtı güneşte ancak ısınabilen insanlarla birlikte, gene yeşil herşeyi sarıp sarmalamaya başlar. Karda-buzda zorlukla çıkılabilen merdivenlere, artık yeşil ağır ağır tırmanmaktadır. Bu evlere baharla gelen ilk konuk gibidir yeşil.

Yeşil ve çiçekler etrafta egemen olmaya başladı mı, ilk akla gelen yerlerden birisi, Rize'nin Fındıklı ilçesinin Çağlayan Bucağı olmalıdır. Bu küçük yerleşmede, gözüne çalınan herşey, Karadeniz bölgesinin yaşama kültürünün sanki küçük bir kesitidir. İlk gördüğünüzde, "Bu kadar incelik, bu kadar geçmiş birikim, bu kadar köklü mimarlık geleneği, ancak yüzlerce yıl usta ellerde üst üste konarak oluşur" diye düşünürsünüz kendi kendinize. Karadeniz halkının zorluklarla güzellikleri nasıl bir arada ürettiğini bir kez daha anlarsınız. "Böyle yerler bakılıp, onarılmalı, en küçük ayrıntısı bozulmamalı, çünkü herkesin, mimarların bile yerleşme özelliğinden başlayarak, evlere, serenderlere, kapılara, pencerelere, kepenklere, bunların aralarındaki ilişkilere kadar öğreneceği neler var" diye düşüncelerinizi sürdürürsünüz. Hepsini bütünleştirenin de yoğun yeşil, suyuyla, toprağıyla yeşil olduğunu anlarsınız. Burası Karadeniz'dir, yeşil izlendi mi, böyle yerleşmelere, böyle üretim ilişkilerine, kış-yaz demeden çalışan kadınlara, erkeklere, çocuklara daha sık rastlanır.

"Dalgın dalgın seyreledim âlemi
Renkler ne çiçekler ne koku ne
Bir arama yaptım kendi kafamı
Görünen ne gösteren ne görgü ne"

Aşık Veysel'in seyrelediği çevre, sanki Artvin'in Şavşat köyleridir, yükseklerden kopup gelen, karla giden beyazına, suyun beyazının karıştığı, Giresun'un İkizdere çağlayanıdır. Büyük kentlerin, çevre kirlenmesinden, sokaklarında güneşin gözükmeyeceği yoğun yerleşmelerinden, taşıtlarından yansıyan gürültülerden bunalmış insanlarına, buraların anlatılması güçtür. İnanması için herkesin, kendi gözüyle görmesi gerekir. Sonunda herkes biraz karşılaştırma yapacaktır. "Görünen ne, gösteren ne, görgü ne" diyerek kendi kendine sorular soracaktır. Bütün bunları aklına getiren özellikleri tek tek öğrenmeye çalışacaktır.

Çamlıhemşin'in Ortak yaylasını, yukarlardaki karları, eteklerindeki çiçekleri görenler ise, "Renkler ne, çiçekler ne, koku ne" diye mırıldanmaktan kendilerini alamazlar. "Karın egemen kıldığı beyazın bir bildiği varmış, altında sakladığı, göstermediği, beslediği çiçeklere, bütün gücünü vermesinin bir anlamı, sarının, morun, beyazın, her rengin, daha parlak olmasının bir nedeni varmış" diyerek, kısık sesle kendileriyle konuşmadan edemezler.

Karadeniz'in havasını iyi bilmeyenler, gününe, güneşine yeni alışanlar, bütün bu renkleri, bu çiçekleri hep aynı ışıktaki görececeklerini sanırlar. Sis, duman bastı mı "bu da bu aylarda nerden çıktı" diye şaşırırlar. Ancak sis çekilir çekilmez, karlı dağlar, mavi gökyüzü, akan pırıl pırıl sular, bir başka yönleriyle kendilerini ele verirler.

Sürekli değişiklikler, sürekli yeniliklere alışıldı mı, insanda daha yükseklerle tırmanmak, daha başka güzellikleri yakalamak duygusu ağır basmaya başlar. Bu duygu gittikçe tutkuya dönüşür. İnsanın bütün vücudunu sarar. Ancak yükseklerle tırmandıkça, yeşillerin çiçeklerin renginin bir süre sonra değişmeye başladığını görünce, Orhan Veli'yi anmadan:

"Deli eder insanı bu dünya
Bu gece, bu yıldızlar, bu koku
Bu tepeden tırnağa çiçek açmış ağaç"

demedi edemez.

Gerçekten bu çiçeklerle, bu kokuyla, yavaş yavaş, alışarak tanışmak gerekir. Yoksa garip bir sarhoşluk, alışılmamış bir baş dönmesi başlar. Bunu önlemek için hep buraların şu dörtlüğünü tekrarlıyorsunuz:

"Yayla yolu çok ırak
Bi durak, bi oturak
Bu yıl gene geçmedi
Yüreğimdaki merak"

Bu yüksekliklerde, bu yaylalarda, çiçekler kadar yüreğindeki merakı geçmeyen insanlar da bir başkadır. Özellikle Temmuz-Ağustos ayları geldi mi, bahar yazaya dönüştü mü, yaylalar ancak ısınmaya başlar. Daha önce görülmeyen çiçekler, yaylalarda ancak bu aylarda görülmeye başlar. Ardından yayla

dernekleri birbirini kovalar. Kış boyu Karadeniz'in denizini-dağını - gökyüzünü-toprağını yakalamaya çalışan bizler, hep bu yayla derneklerinden birini, Kadırga Şenlikleri'ni, Trabzon, Giresun, Gümüşhane halkıyla birlikte bekledik. Onunla "Karadeniz'den Çeşitlemeler" dizimizi bitirmek istedik. Çünkü bu şenliklerle Karadeniz halkının yüzlerce yıllık köklü geleneklerini, baharla birlikte köyden yaylaya uzanan yaşama biçiminin nasıl şenliğe dönüştüğünü, özlü-özelliklerinin birbirini nasıl kovaladığını, bütün aşamalarıyla yansıtmak istedik. Bir şeyi çok istemeyeceksin, bir yıl bekledikten sonra, helikopterimiz Trabzon'dan yoğun sisi aşarak gelemedi. Bütün kış bizi adım adım izleyen sis, Temmuz'un üçüncü cuma günü yapılan şenlikte de bırakmadı. Ülkemizde ve dünyada yankılar yapacağını umduğumuz Kadırga Şenlikleri'nin görüntülemesini yoğun bir günün sınırlı zamanında değerlendirebildik. Biz de "Her gidenin bir ayağı doğduğu yerdedir" diyerek, yurtdışında çalışanların bile, bugüne katılabilmek için uzun yolları göze alarak geldikleri taşıtlarının ardına düştük. Günün ilk ışıklarında, bir tek ağacın bile başkaldırmadığı Kadırga yaylasının, uzayıp giden yeşiline katıldık.

Bir süre sonra başımızı uzaklara çevirdiğimizde, kalkan sisin ardından değişik yönlerden yüzlerce insanın, davul, zurna, kemençe sesleriyle birlikte bizlere yaklaştığını gördük. Sanki anlaşmış gibi, uzayıp giden yeşilin, etrafı çeviren tepelerin ardından, hep birlikte gelmeye başladılar. Bir an neyi, ne zaman görüntüleyeceğimizi bilemedik. Üysa herşeyi çok önceden kılı kırk yarararak düşünmüştük. İlk şaşkınlığımız geçince, işe en yakından başlamaya karar verdik.

Uzaklardan yansıyan kemençenin, davulun, zurnanın sesine kendini vermiş aralıksız oynayan gençler-ihtiyarlar, uzun-kısa sıralar halinde değnek elinde büyük bir görev bilinciyle topluluğu yönetenler, horonun günboyu bitmeyen coşkusunu hep diri tutmaya, yüzlerce yıllık geleneğin bozulmadan yürümesine, kendilerini adanmış gibiydiler. Elinde değnek, bitmek bilmeyen bu koşmayı sürdüren yöneticiyle, birkaç adım geriden elele sıralanmış gelen genç kızlar, kadınlar da uyum içindeydiler. Bütün kış özenip-bezenip renklere bürüdükleri, bezedikleri giysileriyle genç kızlar, çocuklarıyla kadınlar ve ihtiyarlar, erkeklerin ardından yaylanın yeşilini dolduruyorlardı.

Genç kızlar, kadınlar, önde oynayarak Kadırga'ya doğru yol alan delikanlıları, büyük bir dikkatle izliyorlardı.-Erkekler de bunu bilmenin bilinciyle oyunlarının inceliklerini göstermeye çalışıyorlardı. Böylece Kadırga Şenlikleri'nde,delikanlılarla genç kızlar arasında nice köprüler kuruluyor, geleceğin temelleri atılıyordu.

Bir yandan bütün yıl büyük hazırlıklarla beklenen gün hızla akıp gitmekte, diğer tepenin ardından gene önde erkekler, arkada bütün renkleri, bütün çiçekleri derlemiş genç kızlar, kadınlar, ihtiyarlar görünümü girmektedir. Renkler, genç kızlardan ihtiyarlara doğru gittikçe koyulaşmaktadır. Genç kızların ardında ağır ağır yürüyen ihtiyarlar, bu kadar yolu dağ-bayır dinlemeden buralara nasıl ulaştıklarını soracağımızı anlayınca "Kadırga Şenliği'ni görmeden ölmek var mı, sizler bunun ne anlama geldiğini bizim kadar bilemezsiniz" diye biraz sert, biraz kaygılı cevap verirler. Uzun köklü gelenek içinde bizlerin anlam veremediğimiz nice incelikleri, bir çırpıda anlatmanın zorluğunu gözleriyle anlatmaya çalışırlar. Önlerinde yürekleri başka türlü çarpan oğullarına, kızlarına, torunlarına baktıkça, yıllar önce kendilerinin yürek çırpıntılarını akıllarına gelir.

Gelenlerin gelip düğümlendiği, binlerce insanın büyüklü küçüklü toplandığı noktada, pazar yerinde, özellikle genç kızlar, büründükleri rengi daha güçlendirecek, gönüllerinden geçirdiklerini görececek yerlerde dolaşırken, anaları, ailenin yaşlıları bir yerlerde oturup dinlenir, etrafı seyrederek.

Bir yanda kemençeciler, davulcular, zurnacılar, koşarak, dönerek her delikanlıya güç verir, coştururlar. Halka da büyüdükçe büyür. Bakarsınız kızlar da katılmıştır bu coşkuya.

Yaylanın bir bölümünde öğle namazı kılınmaktadır. Uzayıp giden yeşilin, derin boşlukların içinde.

Artık herkes Karadeniz'in kışı-baharı-yazında birlikte olduğumuz herkes, binlerce kişi, topraktan aldıkları gücü, gene toprağa vermek istercesine oynamaya, güneş ışıklarını çekmeden günü sonuna kadar değerlendirmeye, bizlerin uzun beraberliğimizin de, giden güneşle birlikte biteceğini anlatmaya çalışmaktalar. Karadeniz'in zorluklardan doğan güzelliklerinin, köklü geleneklerin ancak böyle inanılmaz şenliklerle anlatılabileceğini, bir kez daha vurgulamaktalar. Binlerce kişi hep birlikte

"Eski toprağa ektiklerin

Bir yeni güçle göğçerdi gür"

diyerek toprağın, göğün, denizin, dört mevsim verdiklerini, bizler yibi bir noktada düğümlemekteler. Arkalarında Karadeniz'in daha anlatılması gereken binlerce inceliklerini, binlerce rengini, binlerce çiçeğini bırakarak.

Programın Adı: Muradiye

Programın Amacı Bursa'daki Muradiye Külliyesinin tanıtımı

a) Sanat tarihi yönünden tanıtmak için külliye'nin mimari özelliklerini anlatmak. b) Tarihsel açıdan tanıtmak için orada yatan kişilerin tarihsel yaşamını anlatmak.

c) Bu kişilerin Bursa'da gömülmek arzularından hareketle Bursa'nın Osmanlı tarihindeki önemini anlatmak. Muradiye Külliyesi'nin Bursa'daki ve Osmanlı tarihi içindeki yerini belirtmek. d) Bütün bu bilgileri dünya ve ahiret ikileminde sunmak. Muradiye Külliyesinin diğerlerinden farklı olarak yaşam alanının yanı sıra türbeleri de içermesi böyle bir çerçevede sunuş yapmayı sağlar.

Yapım Özellikleri Fonda sunucu ve dramatize mizansen.

MURADIYE, ÖLÜM VE GÜN

SES: "UHREVİ SÜKUNETİN VE UHREVİ RAHATIN NE OLDUĞUNU BİLMEK İSTEYENLER BURSA'DA MURADIYE TÜRBESİNE GİTSİNLER. ÖLÜM YALNIZ BURADA KORKUNÇ D EĞİLDİR. BURADA HER DAKİKA BİR MELEĞİN KANADI GİBİDİR. BAŞIMIZ ÜSTÜNDEN HAYATIN BÜTÜN HÜMMELERİNİ, GUSSELLERİNİ, ŞÜPHE VE ENDİŞELERİNİ SİLEN YUMUŞAK VE NEMLİ BİR TÜY TEMASIYLA GEÇER. EY KARARSIZ GÖNÜL: DAKİKALARAA "DUR" DİYEBİLECEĞİMİZ YER BURASIDIR."

SPIKER: Bunlar Yakup Kadri'nin sözleri. Bursa'da Muradiye'yi gezen herkes, onun gibi ifade edemeseler de, hemen hemen aynı şeyleri hissederler.

Ölüm, Muradiye'de bir melek kanadı gibi yumuşacık ve munistir; insanın şokulası gelir.

Uzaktan bakarsınız; küçük küçük kubbeler..Sanki İç Asya'dan kopup gelen fatih'ler buracıkta oba kurmuşlar. Birazdan çadırlarını söküp daha..daha uzaklara göçecekler. Yaklaşınca anlarsınız ki, hepsi de yere sağlam oturmuş, taştan tuğladan çadırlar.. Yine de bir "göç" duygusu sarar benliğinizi. Zaten ölüm de bir çeşit göç değil mi?

Ölüm Muradiye'de böylesine munisleşmiştir ama, burası nice trajik ölümlerin hatıralarıyla doludur.

Muradiye, Bursa'nın en eski semtlerinden biri. Camileri, medresesi, çınar ve servileriyle tipik bir müs-lüman Türk mahallesi. Adını Osmanlı padişahlarının en büyüklerinden biri olan II. Murat'tan almış. Tarihçiler Murat'ın bu semtte bir köşkü bulunduğunu tahmin ediyor-

lar.Şimdi bu küşkün bulunduğu yerde halkın Fatih'in doğduğu ev diye bildiği 18. yy.dan kalma bir ev var. 1973'de restore edilen ve Osmanlı evi adıyla müze olarak hizmete sunulan bu güzel ev Bursa evinin bütün özelliklerini yansıtıyor. Osmanlı evi acaba niçin halkın hafızasında Fatih'in doğduğu ev diye kalmış. Hemen bütün kaynaklar Fatih'in Edirne Sarayında doğduğunu söyler. Demek ki Bursalılar Fatih'i özbeöz hemşerileri olarak kabul etmişler. Öyledir de .. Nerede doğmuş olursa olsun Fatih Bursalıdır.

Muradiye hamamı ve imareti Sultan Murat'ın burada yaptırdığı ilk eserler. Hamam bu gün harabe halinde. İmaret henüz ayakta. İlim ile dinin bütünleştiği medrese ise Camiin 40m. kadar batısında. Bugün Verem Savaş Dispanseri olarak kullanıldığı için bazı değişiklikler geçirmiş. Klasik Osmanlı Medrese mimarisinin güzel bir örneği. Ortada geniş bir avlu ile 16 gözden ve bir Eyvan dersaneden meydana gelmiş. Eyvan dersanede firuze ve lacivertlerle yapılmış çinilerden henüz kaybolmayanları burası hakkında bir fikir vermeye کافی. Avlunun ortasında bulunan şadırvan küçük bir havuzcuğa dönüşmüş.

İşte Muradiye Camii. 1426-1428 yılları arasında yaptırılan bu camii, ters T planı ve bütün hususiyetleriyle Bursa devri mimarisini şaksettiriyor. Cephesinde beş kemerli bir revak var. Kapı tablolarında "rumi"ve "hatai" motifleriyle bezenmiş çiniler, yitik bir zamanın zarif musikisini bütün güzelliğiyle samanımıza taşıyor. Bursa'yı yerle bir eden 1855 depreminde Muradiye Camii'nin de kubbeleri ve iki minaresi yıkılmış, 1902'de yeniden yapılmıştır. Bu onarım sırasında, mimarideki yeni modaların Muradiye Camii'ne de yansması kaçınılmazdı.

11.Murat, ilk Osmanlı padişahları arasında çok fark-

lı bir yere sahipti. Deha sahibi bir devlet adamı ve asker olduğu kadar âlimdi de, şair ve musikişinastı. Bütün tarihçiler II. Murat'ın büyük bir hükümdar olduğu konusunda birleşirler. Babası Çelebi Mehmet'in ölümüyle daha on sekiz yaşında bir delikanlıyken tahta geçmiş, babasının bıraktığı yerde devam ederek Anadolu birliğini tamamlamıştı. Murat'ın en büyük hususiyetlerinden biri de alçakgönüllü oluşuydu. Tahttan kendi isteği ile feragat eden kaç hükümdar vardır dünya tarihinde?

Ne var ki tahta 12 yaşında bir çocuğun, II. Mehmet'in geçtiğini öğrenen haçlılar hiç vakit kaybetmeden harekete geçtiler. Bunun üzerin çocuk padişah, babasına ünlü davetnamesini yazdı.

SES: " EĞER SALTANAT TARAĞ-I SAADETİNİZDE İSE, MÜLKÜNÜZÜ DÜŞMAN ÇİĞNEMİŞTİR, HİFZİNİ VE MÜDAFAASINI ARZ VE İHTAR EDİYORUM. EĞER SALTANAT BU TARAFTA İSE- ORDU BAŞINDA BULUNMANIZ HAKKINDA EMR-İ PADİŞAHİ VARDIR, LÜZUM-U İTAATİ TEBLİĞ VE İHBAR EDİYORUM?"

Yıldırım hızıyla ordunun başına geçen Murat, eşsiz bir savaş ve Varna Zaferi...

II. Murat, 3. Şubat 1451 yılında Edirne'de öldü. Henüz kırk yedi yaşındaydı. Vasiyetnamesinde Bursa'da yaptırttığı caminin yakınında yatan sevgili oğlu Alaeddin'in üç dört arşın ötesine gömülmeyi istemişti. Diğer vasiyetleri ise şöyleydi.

SES: "MEZARIMIN ÜSTÜNE BÜYÜK HÜKÜMDARLAR İÇİN YAPILAN MUHTEŞEM TÜRBELERDEN BİRİNİ YAPMAYINIZ. VÜCUDUMU DOĞRUDAN DOĞRUYA TOPRAĞA GÖMÜNÜZ Kİ, ALLAH'IN RAHMETİNE İŞARET OLAN YAĞMUR ÜSTÜME YAĞSIN? MEZARIMIN ETRAFINA DÖRT DUVAR

YAPINIZ. HAFIZLARIN OTURMALARI İÇİN MAHALLER KOYUNUZ. ET-
RAFIMA EVLAT VE AKRABAMDAN KİMSEYİ GÖMMEYİNİZ. EĞER BUR-
SA'DA ÖLMEZSEM NA'ŞİMİ ORAYA NAKLEDİNİZ. BU NAKİL BİR
PERŞEMBE OLSUN Kİ. DEFİN CUMA GÜNÜ ÇEREBAN EDEBİLSİN."

II.Murat'ın cenazesi, iki yıl sonra İstanbul fa-
tihi olacak olan Şehzade Mehmet Edirne'ye gelinceye kadar
on üç gün saklandı.

Sultan Mehmet babasının vasiyetini yerine getirmiş,
cenazesini, İshak Paşa'yı bu işle görevlendirerek Bursa'ya
göndermiştir. Türbesi de vasiyetine uygun olarak inşa edil-
diDört duvarlı olması için kare planlı olarak inşa edilen
bu kümbetin kubbesindeki merkez, yağmur girecek şekilde
açık bırakıldı ve yanına yakınlarından hiç kimse gömülmedi.
Kendisinden önce ölen oğlu Alaeddin'in hemen yakınında ya-
tıyor. Bu türbede Alaattin'den başka, II.Murat'ın diğer
oğulları Şehzade Ahmet, Orhan ve kızı Şehzade Hatun'un san-
dukaları var.

Fatih'in sadece babası değil, annesi Hümâ Hatun da
Muradiye'de yatmaktadır. Muradiye Camii'in doğusundaki Ha-
tuniye türbesini Fatih 1449 yılında, yani şehzadeliği sı-
rasında yaptırmış. Altı köşe planlı küçük bir kümbet. Tür-
benin içindeki ikinci lahdin kime ait olduğunu bilmiyoruz.
Hatuniye türbesinin ilgi çekici bir kitabesi var. Fatih'-
den yalnız bu kitabede "Mehmet Çelebi" diye bahsediliyor.
SES: " BU NURLU TÜRBE BÜYÜK SULTAN MURAT ZAMANINDA KENDİ
GÖZBEBEĞİ, PEYGAMBERİN ADAŞI OLAN ÇOCUĞU MEHEMED ÇELEBİ
TARAFINDAN ANNESİ BAŞ HATUN'A YAPILMIŞTIR. BİNA 853 SENESİ
RECEBİ BAŞINDA İKMAL EDİLMİŞTİR. CENAB-I HAK DEVLET ÇADIRI-
NIN İPLERİNİ EBEDİYET KAZIKLARINA BAĞLAYARAK KIYAMETE KA-
DAR İZZET VE SAADET DAİRESİNDE PAYIDAR EYLESİN."

Hatuniye türbesinin hemen karşısındaki türbeye ise "Saraylılar Türbesi" deniyor. Birbirine sivri kemerlerle bağlı sekiz ayağın taşıdığı kare planlı ve etrafı açık türbenin üstünü sekizgen prizma bir külah örtüyor. Türbedeki alçıdan yapılmış iki sandukanın kimlere ait olduğunu bilmiyoruz. Bunlar belki de ninniler söyleyerek Fatih'in beşiğini sallayan güzel cariyeleridir. Muradiye adeta Fatih'in aile kabristanı, fakat kendisinin bulunmadığı bir kabristan. İste burada eşlerinden Gülşah Hatun yatıyor. Muradiye blokunun en küçük türbelerinden biri. Girişte ufak bir eyvan. Mermer kapı sövesinin üstünde dokuz dilimli bir taç. İçinde iki mermer lahit. Birinde Gülşah Hatun, diğesinde ise II. Bayezid'in oğlu, yani Fatih'in torunu Şehzade Ali uyuyor.

Gülşah Hatun, Fatih'in çok sevdiği oğullarından Mustafanın annesi. Mustafa fevkalade yakışıklı, bilgili, ileri görüşlü ve gözü pek bir asker olarak biliniyor. Akkoyunlulara karşı Kireli muharebesini kazandığı gibi, babasının Otlukbeli'nde kazandığı zaferde de büyük bir payın sahibi.

Ne var ki Şehzade Mustafa böbreklerinden rahatsızdı Akkoyunlu seferindeki yorgunluğun da tesiriyle hastalığı şiddetlendi ve 19 Ağustos 1474'de Niğde civarında, Borpa-zarcığında öldü. Bu vakitsiz ölüm Fatih'i çok üzmüştür. Ve onun için yaptırılan türbe, Muradiye'nin en güzel türbesidir. Şehzade Cem de burada yattığı için, yanlış olarak "Cem Türbesi" olarak tanınan bu türbe altıgen planlı. Duvarlardaki ve kubbedeki eşsiz kalem işçiliği, sanatkarın burada apaçık bir yeryüzü cenneti tasavvur ettiğini gösteriyor. ..ve terkipteki esrarı hâlâ koruyan kırmızı..

Kubbedeki hakim rengin ise lacivert olduğunu görüyoruz. Eteklerde bir kuşak halinde ayetelkürsî ve beşmele. Kubbe kaidesinin altında ise kufî yazıyla "asma ül hüсна", yani Allah'ın güzel adları. Kasnak eteklerinde palmet motifleri, kemer içlerinde hataf sarkmalardan zencir, mihrabın üstünde serpmе çiçekler.. Yıllar sonra Napoli'de ölen Şehzade Cem'in de naşı Bursa'ya getirilerek bu türbeye gömülmüştür.

Fatih 1481 yılında zehirlenerek öldürülünce yerine oğlu Bayezid tahta geçti. Birçok meziyetleri bulunmasına rağmen, Bayezid, zayıf bir insandı ve tüm on üç yıl boyunca kardeşi Cem'in elinden tahtı alacağı korkusuyla yaşadı.Şair ruhlu Cem'in Hayatı romanlara konu olacak kadar heyecanlı maceralarla doludur.Bayezid'le aralarında geçen saltanat mücadelesi Mısır'a ardından Rodos'a sığınması, Rodoslu şövalyelerin zoruyla Fransa'ya geçmesi ve giderek milletlerarası bir mesele haline gelmesi.. Cem, bu mücadele sırasında inanılmaz pazarlıklar^a konu olmuş, sonunda Papa'ya teslim edilmiştir. Her şeye rağmen, Cem,ne Fransız'ların ne de Papa'nın siyasi emellerine alet oldu. Arapça, Farsça, Latince, Yunanca ve İtalyanca biliyordu. Alimdi, şairdi. Bir şahsiyet abidesiydi. Cem, büyük ihtimalle Papa VI. Alessandro Borgia tarafından zehirlenerek öldürülmüştür. Haber İstanbul'a ulaşınca üç gün matem tutuldu ve gaip cenaze namazı kılındı. İş bu kadarla kalmamış, talihsiz şehzadenin na'sı da devletlerarası bir mesele haline gelmiştir. Sonunda cenaze 1499 yılında, yani ölümünden dört yılsonra Türkiye'ye getirildi ve Bursa'da kardeşi Mustafa'nın yanına gömüldü. Bu türbeye yatanlardan biriII. Bayezid'in oğlu Alemşah bir diğeri yine II.Bayezid'in oğullarından Abdullah'tır.

Şu dört tarafı açık mütevazi türbe ise, Fatih'in ebesi olduğu zannedilen Gülbahar Hatun'a ait. Ama bu konuda kesin bir bilgi yok elimizde. Köşelerde iki sıra tuğla bir sıra taş ile örülmüş ayaklar, yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmış. Aralarında ahşap gergiler var.

..ama biz isterseniz Muradiye'nin trajik öyküsüne devam edelim.

Osmanlı taht kavgalarının kurbanlarından biri de Muradiye Camii'nin güney batısında bulunan, bu sekizgen planlı türbede yatıyor: II. Bayezid'in büyük oğlu Şehzade Ahmet. Devlet-i Aliyye'nin geleceğiyle ilgili ideallerini gerçekleştirmek için babasıyla bile savaştıktan çekinmeyen Yavuz Selim tahta geçtiğinde, ağabeyleri Şehzade Korkut Manisa'da, Şehzade Ahmet ise Amasya'da vali olarak bulunuyorlardı. Harekete ilk geçen Şehzade Ahmet oldu. Zaten babasının yerine geçmek üzereyken yeniçerilerin isyanı üzerine bu emeline kavuşamamış. fırsattan istifade eden Selim, şiddetli kışa aldırmaksızın üç bin süvari ile Kefe'den hareket ederek İstanbul'a gelmiş ve babasının elini öperek 25- Nisan- 1512'de tahta geçmişti. Oğlu Alaeddin'le birlikte harekete geçen Şehzade Ahmet'in bütün gayretleri boşa çıktı. 24 Nisan 1513'de Selim'e yenilen Ahmet yay kışıyle boğularak idam edildi. Selim, kendisiyle taht mücadelesine giren çok sevdiği ağabeyi Korkut'u ise daha önce Antalya'dan Bursa'ya getirterek 17 Mart 1513'de boğdurtmuştu. Gerçekten çok değerli bir şehzade olan Korkut, büyük dedesi Orhan Gazi'nin Bursa Tophane'deki türbesine gömülmüştür.

Mehmet-Şah da bu türbede yatıyor. Şehzade Şehinşah, hanımı Bülbül Hatun, Şehzade Ahmet'in kızı Kamer Sultan ve

II. Bayezid'in Kızı Sofu Sultan.. Hepsi burada.. Saltanat mücadelesinde öldürülen bu şehzadelere üçü, Orhan, Emir, ve Musa burada, babaları Şehzade Mahmut'un türbesinde yatıyorlar. II. Bayezid'in oğullarından Mahmut 1506'da, 31 yaşındayken Manisa'da ölmüş ve bu türbe annesi Eülbül Hatun tarafından onun için Mimar Yakup'a yaptırılmıştır. Kaynakların verdiği bilgiye göre, Bayezid, o sırada Bursa'daki Prinç Hanını yaptırtmakla meşguldü. Çini tezyinat bakımından Şehzade Mahmut türbesi Muradiye'nin en zengin kümbetlerinden biridir.

Osmanlı tarihinin en trajik olaylarından biri de, Şehzade Mustafa'nın katlidir. Kanuni'nin büyük oğlu Veli-ahd Şehzade Mustafa, tıpkı dedesi Yavuz Selim'e benzer, bu benzerliğiyle babasını biraz da ürkütürmüş, Rüstem Paşa, eşi Mihrimah Sultan, elbirliği ederek Şehzade Mustafa'nın başına kelimenin tam manasıyla bir çorap örmüşlerdir. Rüstem Paşa, bir yolunu bulup Mustafa'nın mührünü elde etti ve bir benzerini yaptırdı. İran Şahı Tahmasb'a sahte bir mektup yazdırarak altına Mustafa'nın mührünü bastı. Bu mektuba Tahmasb bile inanmış, fakat gönderdiği cevap yolda Rüstem Paşa'nın adamları tarafından ele geçirilerek Kanuni'ye Mustafa'nın ihanetinin belgesi olarak sunulmuştur. Kanuni oğlunun ihanetine asla inanmak istememiştir. Fakat oyun o kadar ustaca tezgahlanmıştı ki, sonunda istemeye istemeye kabul etmek zorunda kaldı. Öldürülen bütün şehzadeler gibi, Mustafa'nın na'şısı da Bursa'ya getirildi ve Muradiye'ye gömüldü. II. Selim yaptırmıştır. bu türbeyi, 1555'de. Son derece özenilmiş bir türbe, dükülürken birdenbire donup elmas kesilmiş bir gözyaşı damlası gibi.

Muradiye'de daha bir kaç türbe var. Bu Şehinşah'ın eşi Mükrimе Hatun'un türbesi, Mükrimе Hatun'un yanında vatan ise Alemşah'ın kızı Fatma Hatun.ve Alemşah'ın kardeşi Şehzade Korkut..

Birbirine benzeyen iki türbe. İkisi de kare planlı. Bu türbede II. Bayezid'n zevcesi Gülruh Sultan yatıyor. Alemşah'ın oğlu Osman ve kızı Fatma sessiz uyuyorlar..

Şirin Hatun da II. Bayezid'in eşlerinden, Şehzade Abdullah'ın annesi. Gülruh sultan türbesine benzeyen bu türbede yatıyor. Yanında Şehzade Abdullahın eşi Ferahşah Sultan ve kızı Ayınşah Sultan...

Muradiye'de Gülruhlr,Gülşah'lar, Gülbahar'lar, Şirin'lar, daha kapısından girenken hazırlandığınız müthiş trajedi hissini bir anda bir masal duygusuna dönüştürüyorlar. Ruhunuz yıkanmış, arınmış olarak, fakat garip bir hüznle ayrılıyorsunuz.

Tanpınar diyor ki:

SES: ...KURULUŞ ASRINDAN SONRA BURSA,SEVDİĞİ VE BÜYÜK İŞLERİNDE O KADAR YARDIM ETTİĞİ ERKEĞİ TARAFINDAN UNUTULMUŞ, BOŞ SARAYININ ODALARINDA TEK BAŞINA DOLAŞIP İÇLENEN, GÜMÜŞ KAPLI KÜÇÜK EL AYNALARINDA SAÇLARIN DÜŞMEYE BAŞLAYAN AKLARI SEYREDE EDE İHTİYARLAYAN ESKİ MASAL SULTANLARINA BENZER. İLK ÖNCE EDİRNE'NİN SONRA İSTANBUL'UN TERCİH EDİLMESİNE KİMBİLİR NE KADAR ÜZÜLMÜŞ VE NASIL İÇİN İÇİN AĞLAMIŞTIR. HER ÖLEN PADİŞAH'IN (...)HER ÖLDÜRÜLEN ŞEHZADE'NİN CENAZESİ ŞEHRE GETİRİLDİKÇE BU GEÇMİŞ ZAMAN GÜZELİNİN KALBİ ŞÜPHE SİZ BİR KERE DAHA BURKULUYOR-"BENDEN UZAK YAŞIYORLAR,ANCAK ÖLDÜKLERİ ZAMAN BANA DÖNÜYÖRLER.BANA BUNDAN SONRA SADECE ONLARIN ÖLÜMLERİNE AĞLAMAK DÜŞÜYÖR"- DİYÖRDU. ...ve Muradiye'nin devri Şehzade Mustafa'nın cenazesinin getirilmesiyle kapandı.

Programın Adı Otuzikinci Gün

Programın Amacı Bir ay boyunca dünyada olanlardan seyirciyi haberli kılmak.

Yapım Özellikleri Görüşmelerden ve stüdyo bağlantılarından oluşan magazin programı. Konular bir ayın en önemli konusu etrafında bütünleşir veya ana konuya bağlanır.

Bugüne kadar böyle bir gelişme ile karşılaşılmadı.

Bugüne kadar iki insan, tarihi bir olay yaratmaya bu kadar yaklaşmamıştı,..

Ellerini uzatsalar, parmaklarını oynatsalar, dünyanın kaderini değiştirebileceklerdi.

Bütün dengeleri bozabilecek yeni bir düzen kurabileceklerdi.

Bir ara, ikisinden birinin tek kelimesi "EVET" demesi, dünyanın nükleer tehlikeden uzaklaşmasına yol açabilecekti.

Ancak rüya kısa sürdü ve bu iki insan tarihe geçebilecekken yerlerini yine boş bıraktılar. Anlaşmadan ayrıldılar.

Sevgili seyirciler, Ekim ayında, dünyanın üzerinde en çok konuştuğu, en çok tartıştığı konu: Reagan-Gorbaçov zirvesiydi.

Sürprizler dizisi, Reykjavik buluşmasının açıklanmasıyla birlikte başladı. Zira Amerikan-sovyet ilişkilerinin en gerilimli dönemi yaşanıyordu.

Gorbaçov'un 19 Eylül tarihli gizli mektubundaki teklifler hiç de görülmemezlikten gelinecek gibi değildi. Sovyet lideri çok cesur adımlar atıyordu.

Çernienkonun ölümüyle kapanan "Yaşlı ve hareketsiz" politikalar, Gorbaçov'un başa geçmesiyle hemen farklılaşıveriyordu. Gorbaçov, kısa sürede ülke yönetimini elinde tutan politbüro'nun büyük bölümünü değiştirdi. 27inci parti kongresinde yıllardır adeta paslanmış bürokrasiye karşı savaş açtı ve büyük bir gençleştirme kampanyası başlattı.

Yine hiç alışılmamış bir şekilde, popülist bir yak-

laşım ile ilk defa fabrikaları dolaşıp, işçilerle sohbet eden, halka inen bir lider görüntüsü verdi.

Sovyetler Birliği gibi hızlı değişikliklerden hoşlanmayan bir cemiyette, bütün bu gelişmeler, Sovyet ordusu başta olmak üzere, çok çevre tarafından dikkatle izleniyordu. Batılı gözlemlenilere göre, Gorbaçov'un içeride rahat etmesi, reformları sürdürmesi, muhaliflerine kıpırdanma veya horurdanma fırsatı vermemesi için, dışarda başarı kazanması gerekiyordu.

Gorbaçov'un silahsızlanma konusunda Amerika'ya yaptığı teklifler, batıdaki değerlendirmelere göre, Sovyet generallerini pek memnun etmiyordu... Ancak toplumuyla çok rahat diyalog kurabilen, rahat kişiliği ve cana yakınlığı ile çok puan toplayan Sovyet lideri kararlıydı. Bir şey yapılacaksa bu yıl ve Başkan Reagan Beyaz Saraydayken yapılmalıydı.

Başkan Reagan da Gorbaçov gibi kişisel ilişkiye çok önem veriyordu. İki liderin geçen yıl Cenevre'deki ilk karşılaşmalarında olduğu gibi, birbirlerini iyi tanımaları ve birbirlerine inanmaları, büyük engelleri aşmalarına yarayabilirdi.

Bugüne kadarki Amerikan devlet başkanları arasında, en güçlüsü, Amerikan toplumundan en büyük desteği alan başkan da kendisiydi.... Diğer büyük arzusu da dünyayı nükleer tehlikeden kurtaran bir başkan olarak tarihe geçmekti. Sovyet liderini ikna edebilirse, şimdiye kadar kimsenin yapmadığını başarabilecekti.

Nitekim, 1972'de kendi gibi son derece muhafazakar olan Nixon, Brejnev ile ilk büyük anlaşmayı, Salt 1'i yine kişisel ilişkilere ağırlık vererek imzalamıştı. Stratejik

nükleer silah yarışına ilk defa "dur" diyen bir anlaşmaydı

Ancak Başkan Reagan, bütün popülaritesine rağmen, rahat değildi. Aşırı muhafazakarlar, hem kendi yönetimi içinde, hem de kongrede itiraz ediyorlardı. Sovyetlerle pazarlık etmek dahi, Moskova'ya avantaj sağlamaktan başka birşey değildi.

Amerkan bürokrasisi de son derece karışık konuların çok basitleştirip Sovyet lideriyle başbaşa bir görüşmede ele alınmasının tehlikeli olduğunu ileri sürüyordu. Başkanlarının tuzaga düşmesinden çekiniyorlardı.

Eski zirvelerin en tecrübelisi, eski dışişleri bakanı Kissinger dahi kişisel ilişkilerle süper güç arası pazarlık yapılamayacağını belirtiyordu: (Kissinger'in BBC'ye bu konudaki sözleri.)

İşte her iki lider bu hava içinde ve bu hesaplarla İzlanda'ya doğru hareket ederlerken, hem Moskova, hem de Washington buluşmaya zirve bile dememeye dikkat ediyorlardı. Toplantının resmi adı dahi 'zirve hazırlığı randevusu' oldu.

Reagan ve Gorbaçov İzlanda'ya uçarlarken bir başka uçakla da ALİ KIRCA Rekyavik'e ulaşmaya çalışıyordu.

Ali, zirveyi yerinde izledin. Önce İzlanda'dan başlayalım. Rekyavik nasıl bir yerdi. Zirveye hücum nasıl oldu... Galiba ilk önemli mesele, kalacak bir yer bulmaktı...

(Ali KIRCA)

Kapılar kapanıp bu iki insan karşılıklı oturmalıklarıyla birlikte kimsenin beklemediği bir pazarlığa giriverdiler

Tartışmaları birden bire, nükleer silahların sınırlandırılmasının dışına çıktı. Eksperlerin yıllardır yapama-

dığını gerçekleştirilmeye başladılar;

Nükleer silahsız bir dünya. İşte beklenmeyen de buydu...

İlk adım Avrupa kıtasında bulunan ortak menzilli füzelerde atıldı. Gorbaçov karşılıklı olarak füzelerin tamamının çekilmesini teklif etti. O ana kadar Sovyetler bu konuda hep şartlar ileri sürerlerdi. 3000 kilometre menzilleriyle Sovyet SS-20'leri Avrupanın her yerini vurabilecek güçte. Faşlık sayısı da 1323. Amerikanın Cruise ve Pershing 2 füzelerinin başlık sayısı tamamlandığında 252 olacak. Gorbaçov hepsinin kaldırılmasını sadece karşılıklı olarak Amerika kıtasına ve Sovyetlerin Asya kıtasına 100'er adet başlık bırakmakla yetinilmesini söyledi. "İsterseniz kontrol mekanizması da kurarız" dedi...Büyük Sovyet lideri sözlerini tamamlamadan son bir adım daha attı... "Avrupa'dan bütün nükleer silahları neden çıkartmıyoruz?"

Başkan Reagan bir an duraladı... Gorbaçov hemen ekledi. "Sıfır çözüm teklifinizi unuttunuz mu? Bu formül aslında size ait. " Reagan duyulunca Avrupayı karıştıracak cevabını verdi: Kabul ediyorum.

Avrupa'daki kısa menzilli nükleer füzeler konusunda ise Gorbaçov pek cömert değildi. Bugünkü sayıların dondurulmasıyla yetindi. Attığı adım yetersizdi. Hiç bir Amerikan füzesinin bulunmayacağı Avrupa'da Sovyet kısa menzilli füzeleri Moskova'ya önemli üstünlük sağlayabilirdi.

Pazarlık sürüyor. Karşılıklı varılan anlaşma noktaları yazılıp bir diğer koya geçiliyordu... Nükleer tehlikesiz bir dünya yaratılmak üzereydi.

Ardından 10 kilometreden fazla menzilleri olan kıtalararası balistik füzelerle geçildi.

Bu dev füzeler Amerika ile Sovyet topraklarına dönük. Düğmeye basıldığı anda karşılıklı iki ülkeyi birkaç defada yok edebilecek güçteler... Gorbaçov bu aşanda beklenenden çok ileri gitti. Karşılıklı olarak her alanda yüzde elli indirim teklif etti. Bu indirime, hem stratejik uçaklar, hem de denizaltılarda atılan füzeler dahildi... 2000'li yıllarda ise hepsinin kaldırılmasını teklif etti.

Karadan, havadan ve denizden atılabilen füzelerden de önemlisi bunların taşıdıkları nükleer bomba veya başka adıyla nükleer başlıklar. Bugün iki süper gücün elinde toplam 23 bin nükleer başlık var. Dünyayı tam on defa yok edebilecek bir sayı... Gorbaçov ile Reagan bunların sayılarının toptan 6000'e indirilmesi üzerinde anlaşuverdiler.

Aniden iki lider hiç hesapta olmayan salonun dışındaki eksperlerini kaygılandırarak bir havaya kapılmışlar, belki hiç bir zaman gerçekleştiremeyecekleri, hayali bir pazarlığa dalmışlardı.

Bu rüya uzun sürmedi.

Gorbaçov yaptığı bütün teklifleri, Amerika'nın yıldızlar savaşı projesine bağladı; Bu proje durmalıydı... Böylece Sovyetleri müzakere masasına çeken ve bu kadar tavize zorlayan sebep de açıkca ortaya çıkıyordu. Resmi adı stratejik savunma girişimi olan bu proje, Amerika üzerinde adeta bir şemsiye oluşturmayı ve Sovyet füzelerini hedeflerini bulmadan havadayken vurmayı amaçlıyor. Amerikan kıtasını nükleer bir hücumun dışında tutacak. Gerçekten bunu başarıp başaramayacağı da henüz belli değil. Üstelik çok tartışmalı. Ancak Sovyetleri rahatsız eden proje bu. Ame-

rika'nın böylece tam bir nükleer üstünlük sağlamasından çekiniyorlar. Bütün ekonomik gelişmelerini baltalayacak, güvenliklerin sarsacak bir proje olarak görüyorlar.

Gorbaçov Reykjavik'de ortaya koyduğu tekliflerin o güne kadar yaptığı tekliflerden çok daha ileri gittiğini, bu nedenle "bir paket olarak kabul edin veya reddedin", dedi. Bir yıl önceki tutumunu değiştiriyordu. Sovyet liderininin şartı, 10 yıl süreyle yıldızlar savaşı projesinin sadece laboratuvarlarda denenmesi, uzayda deneme yapılmamasıydı.

İşte Başkan Reagan'ın kabul edemeyeceği tek istek de buydu. Öbür konularda anlaşalım, dedi. Onu da Gorbaçov kabul etmedi. Yıldızlar savaşı projesi bütün nükleer pazarlığın anahtarı durumuna girmişti.

İki gün süren görüşmelerde bu düğümün çözülmesine uğraşıldı. Telaşlanan eksperler araya girdiler. Sabahlara kadar çalıştılar. Yersizlikten bançolar bile büro haline dönüştürüldü. Liderlere yeni formüller hazırladılar. Durumu kontrol altına almaya çabaladılar. Ancak olmadı. Ne Gorbaçov Reagan'ın, ne Reagan Gorbaçov'un isteğini kabul ediyordu... Son bir deneme için zirve uzatıldı. Yine bir şey değişmeyince, konuşulacak bir şeyin kalmadığı anlaşıldı.

Kapıdan dışarı çıkarılarken her ikisini yüzü de asıktı. Eski gülücükler, sıcak el sıkışmaları kalmamıştı. Tarihi bir fırsatı karşılıklı son adımı atamadıklarından kaçırılmışlardı. Belki de hiçbir zaman gerçekleştiremeyecekleri bir rüyaya dalıp uyanmışlardı.

Ali, liderlerin çıkışıyla birlikte siz nasıl bir hava ile karşılaştınız? Nemen büyük bir kampanya başlattı-

olar, değil mi?

(ALİ KIRCA)

İlk günkü karamsarlık sonradan yerini iyimserliğe bıraktı. Her iki lider de, karşılıklı tekliflerin geri çekilmediğini ve ileride yine buluşabileceklerini açıkladılar. Ancak henüz böyle bir aşak yok.

Resmileşmemesine rağmen Reagan ile Gorbaçov arasında Avrupa kıtasındaki orta menzilli Amerikan füzelerinin tamamen kaldırılması fikri, Avrupa'daki resmi hükümet ve askeri çevreleri hemen karıştırdı.

Nato savunma bakanları İskoçya'daki toplantılarında Başkan Reagan'ı desteklediklerini açıkladılar. Ancak kapalı kapılar ardında rahatsız olduklarını belirttiler. İlk günlerdeki büyük sevinç kısa sürede kaygıya dönüşüverdi. Sorulan soru da şuydu:

Amerikan nükleer füzeleri tamamen giderse, biz kendimizi nasıl koruyacağız?

Zira Sovyet'lerin konvansiyonel gücü bazı alanlarda, Nato'nun hesaplarına göre bir çok alanda 9 misli ileri. Amerikan mükleergücü giderse Sovyet tankları nasıl durdurulacaktı? Amerikan nükleer sistemleri Batı Avrupalıların bir nevi sigortası. Nem de olası bir Sovyet tehdidini caydırabilecek çok ucuz bir sigorta. Reykjavik zirvesi Amerikan Dışişleri Bakanı Shultz'un deyimiyle "nefes kesici" noktalar kapsıyordu. Ancak Batı dünyasında şimdiye kadar alışılmış dengeleri sarstı. Hatta Nato'nun esnek mukabele stratejisi hakkında şüpheler yarattı.

Liderler İzlanda'dan döner dönmez diplomat avı yeniden başladı. Gerilim geri geldi. Moskova ile Washington misilleme yarışına girdiler. Amerika 55 Sovyet diplomatını ülkeden çıkartırken, Sovyetler yerel memurları

çektiler. İki tarafın temsilcilikleri çalışamayacak noktalara geldiler. Sonunda baktılar ki bu gidişin sonu kötü, karşılıklı pes ettiler.

Zirveyi herkes çeşitli şekillerde karşıladı. Özellikle karikatürçüler tarafından kimine göre, Başkan Reagan, Yıldızlar savaşı projesini kurtarabilmek için elindeki bütün kağıtları vermiş, Reykjavik zirvesinden adeta soyularak ayrılmıştı...

Başkalarına göre, asıl kaybeden Sovyet lideri Gorbacov idi. Kendine yeni bir görüntü vermek istemiş amma başaramamıştı.

Çoğunluğa göre, Reykjavik pazarlığı daha bitmedi. İki liderin karşılıklı görecekleri hesapları var. Sonunda kimin daha kazançlı çıkacağı belli değil.

Peki şimdi ne olacak?

Yeni başlayan gerilim, hala masa üstünde tutulduğu belirtilen teklifleri etkiliyecek mi? ve daha önemlisi, Amerika yıldızlar savaşı projesini eninde sonunda pazarlık konusu yapacak mı?

Bu sorulara cevap aramak için Washington'a bağlanıp Turan Yavuz'a sorduk:

(Turan Yavuz)

İşte hiç beklenmedik bir zirvenin olağanın dışındaki hikâyesi.

Anlaşılan nükleer füzeler ve başlıklarla yaşamaya devam edeceğiz. Tek ümidimiz kimsenin düğmeye basmaması.

Programın Adı Sanatımızdan Portreler

Programın Amacı 70 yaşından yukarı resim , heykel ve karikatür alanında kendi sanatının ustalarını belgelemek, tanıtmak.

Yapım Özellikleri Sanatçının konuşmalarından ve fondaki sunucunun aktardığı bilgilerden oluşan belgesel.

SANATIMIZDAN PORTELER

PROF.DR. ZÜHDÜ MÜRDOĞLU

" O günü hiç unutmuyorum. Kocaman bir resim kutusu buldum tavanarasında. Evvela açmak için çok uğraştım. Baktım boyalar, fırçalar, hatta birkaç resim kağıdı... Nasıl sürülür, tüpten boya nasıl çıkarılır bildiğim yok. O tüpü sıktım, yüzüm gözüm boya.. Bunu sürdüm. Osıralarda bir raslantı sonucu Mithat'la tanıştım. Akademi resim öğrencisi Mithat Özar'la. Nasıl boyanır, nasıl karıştırılır anlattı. Birkaç kez Mithat'la kırlarda resim filan yaptık. Mithatın resmine bakıyorum. O oraya bir ağaç koymuş, ben de koyuyorum. Benim ağaç, ağaca benzemiyor ama birdenbire sardı beni..."

Beş çocuklu bir ailenin en küçüğü olan Zühdü Müridoğlu, 29 Ocak 1906'da İstanbul Fatih'de doğdu. Babası Kasımpaşa Kışlası'nda imam Kayserili Hafız Mehmet Efendi, annesi Ayşe Sıdıka Hanım'dı. Kendi ifadesiyle tutarsız, dediğim dedik, huysuz bir çocukluk dönemi geçirdi. İlkokulu tamamladıktan sonra Kasımpaşa Numunesi'ne yazıldı. Kısa sürede okulu bıraktı.

"17 yaşıma kadar, kararsız, ne yapacağını bilmeyen, bazen okumak, bazen işçi olup çalışmak isteyen bir kişi olarak gözüküyordum. Sahi ne yapacaktım ben? "

Müridoğlu, Kasımpaşa Numunesi'ni bitirir. Kabataş Sultanisi'ne yazılır.

Fakat öğrenimini yarıda bırakır.

"17 yaşında iki olay beni senserilikten hatta belki de köprü altına girmekten kurtarıyor. Bunlardan biri evde tavan arasın- da bir resim kutusu bulmam, diğeri Ferah döneminde Muhsin Ertuğ- rul grubuna girme hevesim. Gittim Muhsin Bey'e. Neden geldi o heves? Bir piyes görmüştün. Kimindi hatırlanıyor mu. Bu piyesi göndükten sonra aktör olmaya kalktım, ama beceremedim bu işi."

Zühtü Hürdoğlu tiyatro oyuncusu olamamıştır ama tiyatrodaki bu- lunduğu süre içinde çalışmanın, işe inançla sarılıp üstüne gitmenin ve bilinçle sürdürmenin önemini kavramıştır.

"1924 yılında, o zamanki adı Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi olan Akademiye yazıldım. Ve bugün resim kutusu elimde binadan içeri girdim. Önüde de bir genç elinde resim kutusu ile bera- ber yürüyor. Peşine takıldım. Üst kata çıktık. Birden bana baktı. Sen yeni misin dedi. Yeniyim dedim. Galeriye git gale- riye dedi. Galeri., Galeri... Ne demek o galeri? Neçerise galeri okula ilk giren öğrencilerin başlangıç sınıflarınıymış. Girdik galeriye bir hoca geldi. Hilmaet Hocaymış. İşte hoca önümüze birçok yapraklı alçıdan bir model koydu. Bunu çiziceksiniz dedi. Başladık çizmeye. Ben o füzün denilen şeyi kullanamadı- ğım gibi yapraklardan da pek sıkıldım. Ne kağıdım ne elim ne yüzüm kaldı. Ben o yapraklardan vazgeçtim. Orada sonradan öğrendiğimize göre Venüs başıymış bir baş buldum. Başladım onu çizmeye. O biraz daha az kimli oldu, ve o gün çıkarken de göyle şahseserini yapmış bir büyük sanatçı rolünde çıktım. Heykel hocası İhsan hoca gayet de yumuşak bir zattı. Bana pek yumuşak davrandı. Nihayet bir gün, sen heykeltci mi olacaksın messem mi dedi. Bu çanım pek hoşuma gitti benim ve heykeltci oldum. ..."

İhsan Özsoy, heykel çalışmalarında anatomi bilgisine ağırlık verir. Maddeye özgünce ve özgün biçim vermekten çok, modele anatomik değerleriyle benzetmeyi, vücut oranlarına sadık

kalnayı esas alır. Müridoğlu'nun ilk heykel çalışmaları da bu gençtevede şekillenir: Aslına sadık kalma ustalığı ve becerisi... Zühtü Müridoğlu 1928 yılında Akademiyi bitirme sınavında birinci olur. Fransa'ya gider. Paris'te Özel Colorassi Akademisinde, Marcel Gimond atölyesinde çalışır, ayrıca Ecole de Louvre'daki sanat tarihi ve Sorbonne'daki estetik kurslarını izler.

(Zühtü Müridoğlu, Paris izlenimlerini anlatıyor.)

Müridoğlu öğrencilik yıllarında Gimond'un atölyesine devam ederken iki çalışması Salon d'Automne'a kabul edilir. Newyork sergisinde düzenlenen Türk pavyonu için de iki figür yapar.

Zühtü Müridoğlu 1932'de yurda döndü. Eşraf Ünön, o günlerde yayınlanan 'Dönenler' başlıklı yazısında şunları söylüyor:

".....işte nihayet geldiler ve içimizdele. Bir sene evvel melekete ayak basan Halil İbrahim'i fasıla ile Zühtü ve Zeki takip etti. Dönen aziz sanat yolcuları, modernizden korkanların gözleri aydın, modernizler."

Zühtü Müridoğlu Paris'ten döndüğünde yeni sanatın savunucuları arasında yer alır. O günlerde çok tartışılan, anıtlarımızı yabancılara mı yoksa Türk sanatçılarına mı yapması konusundaki düşüncesini şöyle açıklıyor:

Desen ki ben size Türk şiirini cenebiler yazıyor, böyle bir şey olabilir mi? Bu Türk şiiri olabilir mi? Bunun gibi geliyor bana bizim anıtlarımızın da bir yabancı tarafından yapılmasının fazla önerilmesi. Bizim yapmanız gerekir hep bunları..."

İstanbul'da Beşiktaş'taki Barbaros Anıtını 1939-44 yılları arasında, Zühtü Müridoğlu Hadi Bara ile birlikte gerçekleştirmişti.

22" müzik formu

Hoykel, büyük Türk denizcisi Barbaros'u iki levont arasında denizin enginliklerine bakarken abideleştirmiştir.

Anıtın nakotü Hadi Bara'nındır. Hadi Bara o yıllarda askere

alınınca yapı işini Zühtü Müridoğlu üstlenir. Barbaros'un

yüzü biçimlendirilirken Nigârî'nin minyatürlerinden yararlanılmıştır, Barbaros ve levontları, illa. yükselişindeki küfeki

taşından yapılmış kadirhanın baş tarafında yer alıyolar.

Güçlü levontlar, komutanlarının emrinde, bakışları Barbaros'un

bakışlarına doğrultusunda, atak yapılarıyla onun kararlı duruşunu

güçlendiriyorlar. Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu'nun bakından

döverek hazırladıkları bayrak kompozisyonu bütünlüyor. Kaidenin

iki yanında yer alan alçak kabartmalarda Preveze Savaşı ve

Kanuni'nin kabulü konu ediliyor.

9" müzik -0-

Zühtü Müridoğlu, 1932'de Samsun Lisesi Orta Kısama mesin

öğretmeni olarak atanır.

"Samsun'da öğretmenken, öğrencilerin yahut ordaki hoca arkadaşların portrelerini yapardım. Benim için model o zamanlar çok öncelikli idi. 36 yılında genç bir fizik öğretmeni geldiği,

Seniha hanım. Onun da bir portresini yaptım. Bu portre birbirinizle duygusal bir ilişkinin başlangıcı oldu. İki üç ay sonra da evlendik. 40 yıl beraber yaşadık. Ana benim huysuzluğuma benim sinirliliğime göğüs gerecek kişi pek azdır. Seniha bunlara göğüs gerdii. Ana onun da bir şeyi vardı. Otositerdi. Otositer olması da benim huysuzluğumu frenlerdi. Böylece 40 yıl yaşadık."

Zühtü Müridoğlu, Sansun'da yaptığı çalışmalarını ve yaz aylarında

Büyük Adada yaptığı heykellerini 1932 yılı Eylül ayında Alay

Köşkünde sergiler. Bu sergi Türkiye'de açılan ilk heykel sergisidir.

Sergiden sonra Zeki Faik İzer'in Cihangir'deki evinde

Nurullah Berk ve Elif Naci ile biraraya gelirler. Müridoğlu

yeni sergisi için yer aramaktadır.

"Bu d grubu öyküsü elli yıl sonra nereden çıktı pek iyi hatırlanmıyor şimdi. D grubu için birçok şeyler söylendi ama d grubu aslında bir akımın peşinde olan bir topluluk değildi. 33 yılındaydı sanıyorum, Zeki Faik'in evinde 4 arkadaş oturuyorduk. Ben sergi açmak istiyordum. Arkadaşlar dediler ki hep beraber açalım. Sergi, 4 derken 6 olduk. 6 kişi bir sergi açmaya karar verdik. Nurullah Berk bir ad buldu. 'd' grubu diyelim dedi. d grubu nedir diye soranlar olduğu zaman, bizden evvel üç tane örnek olmuş biz dördüncüyüz vakıa örnek değiliz ana, işte bir grubuz, dördüncü dedik ana Türk abc'sine göre dördüncü o olmasa gerekir. Biz 'd' olarak sergi açtık."

Zühtü Müridoğlu, sanatın eskisi yenisi olmadığını savunur. Ona

göre sanat eskimez. Sanat eskiseydi eğer, milyonlarca kişi

Florensa'daki Mikelanj'ın Medocilerin mezarına gömüye gidince

miydi? Louvre'daki Leonard'ın o ünlü tebessümü unutulmaz mıydı?

Her tarihsel çağda, sanat hem sanat olarak kalıstırılan de dönüşüne uğranıştır. Biriken sanatsal deneyimler yeni ihtiyaçları karşılamaya yönelmiştir. Sanatın karakteri, ifade ediliş biçini değişmiş ama sanat hep sanat olarak kalıstırılır. Yeryüzünde insanlık, toplum ve kültür varolduğu sürece de hep sanat olarak kalacaktır...

Miridoğlu 1947'de Fransa'ya ikinci kez gider. Rue de la Grande Chaumiere'de bir atölye tutar, çalışmalarını orada sürdürür. O yıllarda Paris'te soyut figürsüz sanat ile figürlü sanat arasında tartışmalar yoğunlaşmıştır. _____

(Zühtü Miridoğlu, soyut çalışmalara yönelmesinin nedenlerini anlatır, Ahlat'taki Selçuklu mezar taşlarından bahseder.)

Zühtü Miridoğlu iki yıl sonra, 1949'da yurda döner. Atık sanat ve heykeli konusunda görüşleri belirlenmiş, kesin çizgiler ~~kağıda~~^{7"} miştir. Çalışmalarına başlar. O yıllarda bakanlık Anıtkabir'de yer alacak heykeller ve kabartmalar için bir yarışma açmıştır. Kabul edilen çalışmalar arasında Miridoğlu'nunkiler de vardır. Anıtkabirde giriş kulalarının içindeki iki kabartma ve Şerif Holünün solundaki kabartmaları o gerçekleştirdi.

Şerif holündeki Dumlupınar kabartmasında Başkomutanlık Meydan Savaşı konu alınıyor. Atatürk konusunda pelelerini yene çönelmiş

sağ eliyle ileriye gösteriyor: "Hedefiniz Akdenizdir ! "

Anıtkabir Aslanlı yolu'nun sonunda iki kule içinde yer alan İstiklal ve Hürriyet Kabartmasını da Zühtü Müridoğlu'nun eseridir. İstiklal kabartmasında, iki eliyle kılıç tutan genç ve yanında kale burcuna tünemiş kartal Türk ulusunun bağımsızlığını koruma kararlılığını simgeler.

Sanat gözle görülen, kulakla işitilen şeyler yoluyla, insan ruhunun görülmez, işitilmez dünyasına iner, insan hayatının manevi kapsamını zenginleştirir. İnsanın duyu organlarına, gözüne, kulağına seslenilmek için sanat özel bir dil kullanır:

Bu dil estetikdir. Bir sanat eserinin estetik olması için yaratılan biçimin somut bir varlık kazınması, taşa, bronza, harokote, söze dökülmesi gerekir. Böylece sanatçı fikrini cisimlendirir. Sanatçının hayalindeki fikir, çamura, taşa,

mermore nasıl hayat verir? Düşünce gerçek ifadesini nasıl bulur?

Sanatçının hayal gücünün, algısının yarattığı fikirle, bu fikrin maddeye dökülüşü arasında tam bir çakışma olması basit bir süreç değildir. Sanatçının güçlü bir kabiliyete, büyük bir ustalığa sahip oluşu eseri üstünde ince ve yorucu bir çabaya girişmeyeceği anlamına gelmez. Aksine, bir sanatçı ne kadar

büyük bir kabiliyet ve beceri sahibiyse yaratın süccinde de o kadar iddialı, müşkülpeşent olur. Hiç şüphesiz, korkunç bir çalışmadan geçemiş gerçek bir sanat eseri düşünülmez. Çünkü sanatçının hayalindeki veya önündeki modelle yaptığı eser arasında tam bir uyum kurulması çok çalışmakla mümkündür ancak. Bir sanat eserinde, resimde, heykelde bütünlük ve uyum çok önemlidir. Sanatsal dokunun her hücresi bütünlüğe uyumlu olmalıdır. Eserin yaratılmasının son aşamasında, yaklaşık, belirsiz vokesin olmayan bütün ayrıntıların üstesinden gelinir. Her gerçek sanat eseri, uzun kamaşık ve çelişkeli bir yaratım sürecinin sonucudur...

"Mikolanj der ki, bir heykeli dağdan attığında kırılan her parçası heykel olarak kalmalıdır. Diğer bir tanımlama da şöyle der, heykelin malzemesi sert nesnelendir. Taş gibi, tahta, bronz gibi. Konusuysa insan gibi hayvan gibi daha çok yumuşak bir biçimdir. İşte heykel bu ikisinin, yumuşaklıkla sertliğin bir oranını bulmaktadır. Rodin de şöyle der : Heykel boşlukta, ışık gölgenin bir uyumunu yaratmalıdır. Bütün bunlardan sonra, heykelin tam bir tanımlamasını vermeyiz olanaksız tabii..."

Zihni Müridoğlu çalışmalarında sadece bir heykel tanımına bağlı kalmaz. Heykelin bu tanımlamasına uyan birbirinden farklı çalışmalar yapmıştır. 1950 lere kadar figürlü, Mikolangelò'nun heykel tanımına uyan heykeller yaptı. Doğanın, insanın yumuşaklığı ile malzemenin, bronzun sertliği arasında uyumu aradı. Daha sonra, Rodin'in heykel tanımında söz ettiği, boşlukta

ışıkla gölgenin uyumunu yakalayan 'ışıklı küpler' yaptı. Müridoğlu
son yıllarda soyut çalışmalara yöneldi.

"Ben çalışmalarımı çoğunlukla şöyle yaparım: Böyle bir resim
defterim vardır. Eylem defteri denir ben ona. Başlamam
böyle çizmeye. Dunlar çoğu zaman sacma sapandı fakat yavaş
yavaş biraz da oluşur. Örneğin şöyle böyle birtakım sonuçlara
varırım. Çizim olarak, ondan sonra böyle balaunundan yapmaya
çalışırım. Kendince yete bulduğum zaman bırakırım dökümanhaneye
gönderirim. Dökümanhanede de gördüğümüz gibi böyle bronz olarak
elinize gelir. Şimdi bu ağağı yukarı bu çizimi tutuyor değil mi?
Bizim uğraşı resinden biraz daha kolaydır. Çünkü resmin
üçüncü boyutu bizde doğal olarak vardır. Yalnız bizimkinin de
bazı güç tarafları yok değil. Sözcüleri işte bu heykelde
her tarafını çevirdiğimiz zaman yavaş yavaş ayrı görüntüler
veriyor. Bu görüntüleri birbirine bağlamak ve bir bütün
yapmak... Bizim en büyük güçlüğümüz bundan ileri geliyor.
Son zamanlarda ben artistik jimnastik eskiden beri de
zaten baloya çok meraklıydım. Ondan sonra niyet sakladım ve
onlara yapmaya çalıştım. Tabii güç oluyor hopsini becere-
miyorum. Çünkü bir hareket hikayesi var. O hareketi yakalamak.
Çünkü pateni yapan kızcağız saniyenin kırda bir kaçında
dönüyor. Onu kafadan seyredip de gerekleştirmek çok güç.
Onun için dilkat ederseniz burada böyle biraz bacak, biraz
kol filan hele şurada daha iyi görülür, biraz daha büyük
olduğu için. Mesela bu bacak hiç de bacağa benzemez. Bu
bacak ama yapmak istediğim ne kol ne bacak. O hareketi
yakalamak istiyorum. O hareketi yakalarken de bazı deformas-
yonlara gitmek gerekiyor."

Zühtü Müridoğlu 1970 yılında Profesör oldu. Heykel

bölümünde yüzlerce öğrenci yetiştirdi, yurtiçinde ve dışında

sergilerine, yarışmalara katıldı, ödüller aldı. Akademi

onkili olduktan sonra da çalışmalarını sürdürdü. O gün genç

heykelticilerden Ali Osman Avşar ve Erim Bayar'ın İstanbul

Devlet Güzel Sanatlar Galerisindeki heykel sergisindeydi.

(Zühtü Müridoğlu sergide genç heykelticilerle konuşuyor...)

Zühtü Müridoğlu , 1932 yılında n bugüne kadar bir sanat akımına bağlı kalmaksızın, çağdaş sanat akımlarının ve ulusal kültürümüzün sentezinde özgün eserler yarattı.

O, hep plastik güzelliği aradı. Evreni, gördüklerini, kendi tasarımlarına karşılık verecek şekilde yeniden biçimlendirdi.

Estetik yasaların ışığında, süslüden arındırılmış heykeli yaratmayı başardı.

Zühtü Müridoğlu, Arkeoloji Müzesinin Bahçesinde)

23" sonra foto al spiker yoktu

" Hangi imparatorun heykeli dir bilmiyorum ki. Kim yapıştı onu da bilmiyorum. O zamandan bu yana kim bilir kaç kuşak geçti. Heykel duruyor, insanlar yok. Şimdi anlıyorum sanatın neden kalıcı olduğunu....."

(Zühtü Müridoğlu sergide genç heykelticilerle konuşuyor...)

Zühtü Müridoğlu 1932 yılında n bugüne kadar bir sanat akımına bağlı kalmaksızın, çağdaş sanat dikkatlerinin ve ulusal kültürümüzün sentezinde özgün eserler yarattı.

O, her plastik gücünü aradı. Evreni, gördüklerini, kendi tasarımlarına karşılık ve çok şekilde yeniden biçimlendirdi.

Estetik yasaların ışığında, süslenmeden arındırılmış heykeli yaratmayı başardı.

(Zühtü Müridoğlu, Arkeoloji Müzesinin Bahçesinde)

23" sonra for. al spikeryokalt

"Hangi imparatorun heykeli olduğunu bilmiyorum ki. Kim yapıştığını da bilmiyorum. O zamandan bu yana kim bilir kaç kuşak geçti. Heykel duruyor, insanlar yoldan geçiyor, şimdi anlıyor sanata neden kalıcı olduğunu...."

KAYNAKLAR

- Alter, C.Henry. Messages and Media, Teaching and Learning by Public TV USA: Boston University Center For the Study of Liberal Education for Adults. 1951
- Aziz, Aysel. Televizyona Giriş Ankara: SBF Yay. 1981
- Barry, Edward Roberts. TV Writing and Selling Boston: The Writer Inc. 1967
- Bolton, Judith, Kay Miller. Investigative and In-depth Reporting. new York: Hasting House Publishers. Communication Arts Books. 1978
- Brier, J Warren. C.Howard Heyn. Writing For Newspapers and News. Services New York: Funk and Wagnalls. 1969
- Buhr, Manfred. Alfred Kosing. Bilgi Kuramı, Sanat Kuramı Çev. veysel Atayman. İstanbul: Birim Yay. 1984
- Büyük Türkçe Sözlük T.D.K Yay. 1959
- Chester, Garrison, Willis. TV and Radio new York: Appleton Century Groffts Meredith Corporation 1971
- Coe, michelle E. How To Write for TV new York: A.Herbert Michelman Book Crown Publishers, inc. 1980
- Farrington, Benjamin Darwin Gerçeği Çev. Bozkurt Güvenç. Yalçın İzbul. İstanbul: Çağdaş Yay. 1982

- Field, Stanley. TV and Radio Writing Massachusetts, Cambridge: The Riverside Press. 1958
- Garvey, E.Daniel. William Rivers Newswriting For Electronic Media California: Wadsworth Publishing Company. 1982.
- Green, Maury. TV News Anatomy and Process Wadsworth, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company, Inc.1969
- Hilard, Robert. Understanding TV New York: Hasting House Publisher. 1972
- Holcombe W.Marya: Judith K.Stein. Writing For Decision Makers Memos and Reports With a Competitive Edge. Belmont, California: Lifetime Learnings. 1982
- Horney, Karen. Çağımızın Tedirgin İnsanı Çev. Ayda Yörükan İstanbul: Ter Yay. 1980
- Hood, Stuart. Radio and TV London: Newton Abbot, 1975
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. İnsan ve İnsanlar İstanbul: Cem Yay. 1979.
- Mardin, Şerif. İdeoloji Ankara: Turhan Kitabevi. 1982.
- Miller, William. Screenwriting For Narrative Film and TV. New York: Hasting House Publishers. Communication Art Books. 1980.
- Millerson, Gerald. Effective TV Production New York: Appleton Century Crofts. Meredith Corporation. 1971.
- Millerson, Gerald. The Technique of TV Production. London: Focal Press: 1979

- Piepe Anthony, Sunny Crouch, Miles Emerson. Mass Media and Cultural Relationships. England: Saxon House. 1978.
- Rowlands, Avril. Script Continuity and Production New York: Secretary Local Press/Media Manuals, 1978.
- Silverstone, Roger. The Message of TV London: Heinemann Educational Books. Ltd. 22 Bedford Square. 1981
- Şener, Erman. Televizyon, Video Istanbul: Imge Yay. 1984.
- Williams, Raymond. Television, Technology and Cultural Form. England, Glaskow: William Collins and Sons Co. Ltd. 1974.
- Zettl, Herbert. Sight, Sound, Motion California: Wadsworth Publishing Company Inc. 1973

KONUyla İLGİLİ TÜRKÇE KİTAPLAR

Aziz Aysel. Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yay. 1975.

_____. Radio ve Televizyon İzleyici Araştırmaları. Ankara: A.U Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1975.

_____. Kırsal Kesim Toplumsallaşmasında Radio ve Televizyon. (Ankara'nın Uç Köyünde Yapılan Görgül Araştırma - Doçentlik Çalışması -) Ankara: A.U Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1979.

_____. Radio ve Televizyona Giriş. Genişletilmiş 2. Baskı. Ankara: A.U Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1981.

_____. Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim. Ankara: A.U Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1982.

Oskay Unsal. Toplumsal Gelişimde Radio ve Televizyon: Geri Kalmışlık Açısından Ulanaklar ve Sınırlar. Ankara: A.U Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1971.

_____. Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş, Seçilmiş Parçalar. (Derleyen ve Çeviren Unsal Oskay) Ankara: A.U Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1985.

Öngören, Mahmut Tali. Televizyona Açılan Pencere. Ankara: Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yay. 1972.

_____. Televizyon Klavuzu. İstanbul: Milliyet Yay. 1972.

_____. Televizyon Piyasası Yazarlığı. Ankara: A.U Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1973.

Sarıoğlu Güner. Televizyonda Yapım ve Yönetim. Ankara: A.U Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1967.

. Televizyon: Program Yapımı ve Yönetimi
Ankara: A.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. 1976.

Tokgöz Oya. Temel Gazetecilik. Ankara: A.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.1981.

. İletişim ve Toplum Sorunları : Kuram ve Uygulama. (International Social Science Journal'da
Yayınlanmış Yazıların Çevirileri.) Ankara: Türkiye Sosyal Bilimler Derneği Yay. 1983.